Bilans Kapitału Ludzkiego

2014

Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków

Na podstawie badań ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego

Edukacja a rynek pracy – tom II

Szymon Czarnik, Konrad Turek

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

PARP

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI W KRAKOWIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków

Na podstawie badań ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego

Edukacja a rynek pracy – tom II

Szymon Czarnik, Konrad Turek

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości

Warszawa 2014

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego „Bilans Kapitału Ludzkiego" realizowanego wspólnie przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości i Uniwersytet Jagielloński (Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych).

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja bezpłatna.

Poglądy i opinie przedstawione w publikacji nie odzwierciedlają stanowiska Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości a jedynie stanowiska autorów.

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
© Copyright by Uniwersytet Jagielloński

Wydawca:

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
ul. Pańska 81/83
00–834 Warszawa
tel.: 022 432 80 80
faks: 022 432 86 20
biuro@parp.gov.pl
www.parp.gov.pl

Korekta językowa:

Anna Chrabąszcz

ISBN 987–83–7633–223–0

Publikacja dostępna również na stronie internetowej **www.bkl.parp.gov.pl**

Wydanie I
Warszawa 2014

Spis Treści

Wstęp **3**

Główne wnioski **5**

Metodologia badania ludności **14**

Rozdział 1: Aktywność zawodowa **22**

Sytuacja zawodowa 27

Sytuacja rodzinna 30

Forma zatrudnienia 34

Rozdział 2: Zatrudnieni na umowę o pracę **43**

Zarobki 44

Struktura zawodowa 46

Zadowolenie z pracy 54

Rozdział 3: Wykształcenie **59**

Poziom wykształcenia Polaków 60

Studia wyższe 67

Absolwenci szkół i uczelni z ostatnich pięciu lat 74

Rozdział 4: Poszukiwanie pracy **76**

Stopa bezrobocia 77

Czas poszukiwania pracy przez bezrobotnych 84

Powody i bariery poszukiwania pracy przez bezrobotnych 88

Sposób poszukiwania pracy przez bezrobotnych 91

Poprzedni i obecnie poszukiwany zawód osób bezrobotnych 99

Oczekiwania płacowe bezrobotnych 104

Bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy 115

Pracujący poszukujący nowej pracy 120

Wstęp

Niniejszy tom jest rozdziałem wielotomowej, empirycznej monografii „Edukacja a rynek pracy". Jej celem jest systematyczna prezentacja wyników badań przeprowadzonych w ramach poszczególnych modułów *Bilansu Kapitału Ludzkiego.* Jej celem jest systematyczna prezentacja wyników badań przeprowadzonych w ramach poszczególnych modułów *Bilansu Kapitału Ludzkiego.* W obecnej rundzie modułów badań, a w konsekwencji tomów opracowań jest więcej niż w poprzednich edycjach, z wyjątkiem pierwszej. W 2013 r. badaniem objęliśmy, podobnie jak w 2010 r., studentów ostatnich lat studiów I i II stopnia oraz uczniów ostatnich klas szkol ponadgimnazjalnych. Uzupełnieniem tego wydawnictwa jest raport metodologiczny, który przedstawia szczegóły dotyczące doboru prób i realizacji badań. Jest on dostępny — podobnie jak kwestionariusze wykorzystane w badaniu oraz zbiory danych jednostkowych z badań pozwalające na wykonanie samodzielnych analiz zgromadzonego materiału z badań — na stronie internetowej projektu (http://bkl.parp.gov.pl).

Całość publikacji składa się z pięciu tomów:

1. Zapotrzebowanie na pracowników. Na podstawie badań pracodawców i ofert pracy
zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego
Autorzy: Marcin Kocór, Anna Strzebońska

2. Aktywność zawodowa i wykształcenie Polaków. Na podstawie badań ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego
Autorzy: Szymon Czarnik, Konrad Turek

3. Kogo kształcą polskie szkoły? Na podstawie badań uczniów i analizy kierunków kształcenia
zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego
Autorzy: Krzysztof Kasparek, Mateusz Magierowski

4. Przyszłe kadry polskiej gospodarki. Na podstawie badań studentów oraz analizy kierunków kształcenia zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego
Autorzy: Magdalena Jelonek, Patrycja Antosz, Anna Balcerzak-Raczyńska

5. Rozwijanie kompetencji przez dorosłych Polaków. Na podstawie badań instytucji i firm szkoleniowych, pracodawców i ludności zrealizowanych w 2013 roku w ramach IV edycji projektu Bilans Kapitału Ludzkiego
Autorzy: Anna Szczucka, Konrad Turek, Barbara Worek

W sumie zaprezentowany został wieloaspektowy obraz sytuacji na polskim rynku pracy pod względem popytu i podaży pracowników o zróżnicowanym poziomie kompetencji, aktywności edukacyjnej dorosłych i jej warunkach instytucjonalnych, a także analiza planów i aktywności oraz samoocena kompetencji młodych osób u progu wejścia na rynek pracy lub podjęcia decyzji o dalszych ścieżkach kształcenia. Wiele danych zaprezentowanych zostało w układzie pozwalającym na porównanie sytuacji w kolejnych latach objętych badaniem BKL. Należy pamiętać, że z wyjątkiem pierwszej edycji, która została zrealizowana jesienią 2010 r. wszystkie kolejne edycje były realizowane w okresie wiosennym. Dokładne daty realizacji poszczególnych modułów są opisane w raportach metodologicznych.

Liczmy, że to opracowanie będzie, podobnie jak to było w poprzednich latach, wkładem do ważnych debat i planowania przedsięwzięć w zakresie polityk publicznych oraz źródłem danych i interpretacji dla innych opracowań naukowych oraz raportów stanowiących podstawę polityk publicznych w obszarze edukacji i rynku pracy.

Odrębną monografię stanowi raport podsumowujący wyniki IV edycji BKL, który, jak zwykle, zawiera pogłębione analizy wybranych problemów, w tym m.in. analizę opinii studentów kierunków zamawianych. Czytelników niniejszego wielotomowego wydawnictwa zachęcamy również do sięgnięcia po tamto studium.

Jarosław Górniak z zespołem autorskim

Główne wnioski

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA

Podobnie jak w latach poprzednich, wskaźnik zatrudnienia jest nieco wyższy wśród mężczyzn (62,8%) niż wśród kobiet (58,8%), przy czym różnica systematycznie zmniejsza się. Największy udział pracujących odnotowujemy w grupie wiekowej 35-44 lata (82,3% mężczyzn i 74,7% kobiet).

W latach 2010-2013 byliśmy świadkami zmiany w poziomie aktywności zawodowej Polaków: wśród ogółu osób w wieku produkcyjnym spadał odsetek nieaktywnych zawodowo – niestety w efekcie rosła przede wszystkim liczba bezrobotnych. Wyjątkiem była najstarsza grupa wiekowa (powyżej 54. roku życia), w której z roku na rok obserwowaliśmy zmniejszający się zakres bierności zawodowej połączony ze wzrostem wskaźnika zatrudnienia (choć także w tej kategorii rósł udział bezrobotnych).

W latach 2010-2011 oraz 2011-2012 aktywizacja zawodowa sprowadzała się wyłącznie do wzrostu odsetka osób bezrobotnych. Dopiero między rokiem 2012 i 2013 mogliśmy odnotować pozytywną zmianę: zwiększonej aktywności zawodowej towarzyszył wzrost odsetka pracujących, przy czym to pozytywne zjawisko wystąpiło niemal wyłącznie w grupie kobiet. W przypadku mężczyzn wzrost aktywności zawodowej oznacza cały czas zwiększanie się odsetka bezrobotnych, przy spadku bądź stagnacji odsetka pracujących.

Dysproporcja między dynamiką zmian w latach 2012-2013 wśród kobiet i mężczyzn jest szczególnie widoczna w grupie wiekowej 25-29 lat. Wskaźnik zatrudnienia dla kobiet w tym wieku wzrósł o 4 punkty procentowe (z 59% do 63%), a dla mężczyzn spadł o ponad 4 punkty procentowe (z 76% do 71,5%). Podobnie o 4 punkty procentowe wzrósł odsetek pracujących kobiet w wieku 50-59 lat, podczas gdy dla mężczyzn utrzymywał się on w tym czasie na mniej więcej stałym poziomie.

Korzystniejsze zmiany w grupie kobiet można także zaobserwować w przypadku odsetka bezrobotnych – w większości grup wiekowych udział bezrobotnych kobiet uległ zmniejszeniu, podczas gdy wśród mężczyzn odsetki bezrobotnych prawie wszędzie wzrosły. Szczególnie niekorzystnie rysują się zmiany w grupie mężczyzn poniżej 35. roku życia: znaczące spadki odsetka pracujących łączą się tam ze zwiększonym udziałem bezrobotnych. Wśród kobiet grupą wiekową mającą podobnie niekorzystny bilans jest grupa młodych trzydziestolatek.

SYTUACJA ZAWODOWA (SAMOOKREŚLENIE RESPONDENTA)

W latach 2012-2013 wśród ogółu badanych wzrastał odsetek osób deklarujących się jako bezrobotne. W tym czasie w przypadku obu płci mieliśmy do czynienia ze spadkiem udziału emerytów/rencistów, przy czym był on szczególnie silny w grupie kobiet (z 13,6% do 8,1%). Odsetek uczących się we wszystkich latach oscylował wokół 10%, przy czym zawsze wyższy był w grupie kobiet, a ponadto przewaga kobiet była z roku na rok coraz większa.

Różnice między płciami najsilniej – i w przewidywalny sposób – przejawiają się pod względem pracy zarobkowej w pełnym wymiarze godzin oraz zajmowania się domem: mężczyźni częściej od kobiet pracują, a kobiety częściej od mężczyzn zajmują się domem. W szczególności

zauważalne jest to w grupach wiekowych 25-34 lata oraz 35-44 lata, czyli wśród osób, które są na etapie zakładania rodzin i wychowywania dzieci. Należy jednak podkreślić, że skala różnic między płciami nie ma zbyt wiele wspólnego ze stereotypem, że „mężczyźni zarabiają na dom, a kobiety się tym domem zajmują". De facto na każde 100 kobiet w wieku 25-44 lata 60-70 pracuje zarobkowo w pełnym wymiarze godzin, a jedynie 15 swoją sytuację zawodową określa jako „zajmowanie się domem". W przedziale wiekowym 45-54 lata odsetki pracujących kobiet i mężczyzn zrównują się (a nawet kobiety uzyskują nieznaczną przewagę).

SYTUACJA RODZINNA

Ogólnie rzecz biorąc, poziom aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia są wyższe dla mężczyzn niż dla kobiet znajdujących się w podobnej sytuacji osobistej/rodzinnej. Zdecydowanie najwyższe odsetki pracujących (oscylujące wokół 90%) znajdujemy w grupie żonatych mężczyzn – niezależnie od tego, czy na ich utrzymaniu są jakiekolwiek dzieci. W grupie mężatek aktywność zawodowa do pewnego stopnia zależy natomiast od obecności i wieku najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu – wskaźnik zatrudnienia spada z 80% do 60% przy przejściu z grupy mężatek, które nie mają dzieci do grupy mężatek z dzieckiem w wieku do 5 lat, a następnie wzrasta do 74% w grupie ze starszymi dziećmi.

Wiek najmłodszego dziecka na utrzymaniu pozostaje w dość ścisłym związku ze wskaźnikiem zatrudnienia wśród kobiet: gdy w domu jest dziecko poniżej 1. roku życia, wskaźnik zatrudnienia wynosi ok. 50%, ale w miarę jak dzieci są starsze, systematycznie rośnie liczba matek podejmujących pracę. Gdy dzieci osiągają 7. rok życia (dotychczasowy wiek rozpoczęcia szkoły podstawowej), pracuje już ok. 70% matek i wskaźnik utrzymuje się na tym poziomie aż do 14. roku życia dziecka (dotychczasowy wiek zakończenia gimnazjum), kiedy odnotowujemy kolejny, choć nie tak już znaczny, wzrost zatrudnienia.

Analizując zaangażowanie w pracę zawodową osób pozostających w związkach małżeńskich i związkach nieformalnych, stwierdzamy, że niezależnie od rodzaju związku to mężczyźni częściej podejmują pracę zarobkową. W związkach małżeńskich praca w pełnym wymiarze godzin jest przy tym znacznie częstszym zjawiskiem niż w związkach nieformalnych (dotyczy to zarówno mężczyzn, jak i kobiet). W przypadku małżeństw większość par realizuje model, w którym zarówno mężczyzna, jak i kobieta pracują w pełnym wymiarze godzin. Co prawda, obecność w domu dziecka poniżej 6. roku życia dwukrotnie zwiększa (w porównaniu do par bezdzietnych) częstość występowania modelu, w którym to mężczyzna jest jedynym żywicielem rodziny, pracującym w pełnym wymiarze godzin, ale nawet w małżeństwach z dzieckiem poniżej 6. roku życia ponad połowę stanowią pary z obojgiem rodziców pracujących w pełnym wymiarze.

FORMA ZATRUDNIENIA

Dominującą formą zatrudnienia, zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet, jest umowa o pracę (w ten sposób zatrudnionych było w 2013 r. ok. 45% osób), przy czym w grupie kobiet z roku na rok obserwowaliśmy niewielki wzrost udziału takich umów. W każdym roku badania mniej więcej co dziewiąta osoba prowadziła własną działalność gospodarczą (częściej pozarolniczą niż rolniczą).

PRACA BEZ FORMALNEJ UMOWY

Odsetek osób deklarujących pracę bez formalnej umowy utrzymywał się w latach 2011-2013 na poziomie ok. 4%, przy czym zawsze wyższy był w grupie mężczyzn. Prace wykonywane bez umowy dotyczą w większości zawodów robotniczych (niewykwalifikowanych: 39,4%, wykwalifikowanych: 23,8%), a także handlowo-usługowych (16,4%).

PRAKTYKI I STAŻE

W kolejnych latach badania odnotowywaliśmy trend spadkowy pod względem odsetka osób odbywających w minionych 12 miesiącach praktykę bądź staż. Najwyraźniejszy spadek miał miejsce między rokiem 2012 i 2013, i dotyczył on zarówno mężczyzn, jak i kobiet. W ramach staży i praktyk wykonywane były prace z większości kategorii zawodowych; na plan pierwszy wysuwają się jednak zawody biurowe (21,4%). Wśród praktykantów i stażystów znajdowały się przede wszystkim kobiety (60,1%), osoby młode (średnia wieku 27,7 lat), mające niespełna 5 lat doświadczenia zawodowego, na ogół nie będące w związkach małżeńskich i nie mające dzieci, w dużej mierze nadal uczące się (38,5%).

PRACA ZA GRANICĄ

Odsetek osób, które w ostatnich 12 miesiącach wykonywały jakąś pracę za granicą wyniósł w 2013 r. prawie 5% i był najwyższy ze wszystkich lat badania. Wzrost w stosunku do 2012 r. wystąpił zarówno wśród mężczyzn (z 5,1% do 6,8%), jak i wśród kobiet (z 1,6% do 2,9%). Pracujący za granicą to głównie mężczyźni (71,6%), osoby o średniej wieku na poziomie prawie 40 lat. Względnie niewielki jest w tej grupie udział osób po studiach (16,8%) bądź nadal uczących się (4,9%).

UMOWY CYWILNOPRAWNE

Biorąc pod uwagę okres 12 miesięcy poprzedzających badanie, umowy zlecenia lub o dzieło realizowała mniej więcej jedna osoba na czternaście, co daje ogółem 1 mln 775 tys. Polaków w wieku produkcyjnym (mniej więcej po równo kobiet i mężczyzn). Z tej liczby w chwili badania taką umowę miało tylko 630 tys. osób, a dla niespełna 350 tys. była to jedyna bądź główna praca. Znaczna część osób (ok. 30%) zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych uzyskuje równocześnie zarobki z regularnej pracy etatowej (a dalsze prawie 10% – z innych źródeł poza etatem). Wśród osób zatrudnionych w ten sposób dominują specjaliści (21,8%), pracownicy handlu i usług (20,1%) oraz robotnicy niewykwalifikowani (19,2%).

Pod względem stażu pracy i sytuacji rodzinnej osoby z umowami cywilnoprawnymi są bardzo podobne do etatowców – wyraźnie częściej można jednak spotkać wśród nich osoby z wyższym wykształceniem (częstość 1,5 razy większa) bądź aktualnie uczące się (częstość 8 razy większa!). Co warto podkreślić, osoby mające w ostatnich12 miesiącach umowy cywilnoprawne przeciętnie zarabiały nieco więcej niż osoby zatrudnione na umowy o pracę na czas określony, choć tylko połowa z nich w momencie badania deklarowała pracę w pełnym wymiarze godzin.

ZATRUDNIENI NA UMOWĘ O PRACĘ

ZAROBKI

Aby porównać zarobki w sektorze prywatnym i publicznym, jako sektor publiczny potraktowano łącznie firmy państwowe/komunalne, instytucje publiczne oraz organizacje innego typu. Rodzaje pracy podzielono na (1) umysłowe (kierownicy, specjaliści, pracownicy średniego szczebla, prace biurowe), (2) mieszane (handel/usługi) oraz (3) fizyczne (robotnicy, operatorzy).

Przeciętne zarobki w sektorze publicznym każdego roku były ogólnie wyższe o ok. 6-8% (a dla kobiet nawet o 15-17%), co związane jest wyłącznie z większym udziałem pracowników fizycznych – słabiej zarabiających – w strukturze zatrudnienia firm prywatnych. W rzeczywistości sektor publiczny oferował wyższe zarobki jedynie w przypadku prac o charakterze mieszanym (usługowym), stanowiących bardzo wąski margines zatrudnienia w firmach i instytucjach państwowych/komunalnych. W zawodach umysłowych i fizycznych albo nie było różnic między sektorami (mężczyźni) albo wręcz firmy prywatne oferowały lepsze zarobki (kobiety).

Zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym najwyższe zarobki osiągali pracownicy umysłowi – dotyczy to i kobiet, i mężczyzn. Z pozostałych dwóch rodzajów mężczyznom wyższe zarobki we wszystkich czterech latach dawały prace fizyczne, natomiast kobietom nieco wyższe przeciętne zarobki dawały prace w handlu i usługach.

Porównanie zarobków kobiet i mężczyzn wskazuje, że niezależnie od sektora gospodarki (publiczny/prywatny), największe dysproporcje występują w przypadku prac fizycznych, a najmniejsze w przypadku prac umysłowych. Porównując sektor publiczny z prywatnym osobno dla każdego z trzech wyróżnionych rodzajów pracy, w większości przypadków dysproporcje płacowe były mniejsze w sektorze prywatnym. W 2013 r. iloraz płac kobiet do płac mężczyzn dla prac umysłowych był taki sam w obu sektorach (0,82), ale już dla prac mieszanych wyraźnie niższy był w firmach prywatnych (0,81 w stosunku do 0,70); podobnie w przypadku prac fizycznych (0,71 w sektorze prywatnym, 0,62 w publicznym).

STRUKTURA ZAWODOWA

Trudno oczekiwać znaczących zmian struktury zawodowej na przestrzeni kilku lat, w 2013 r. mieliśmy więc do czynienia z sytuacją bardzo zbliżoną do znanej już z poprzednich edycji badania. Najliczniejsze kategorie zawodowe to specjaliści, pracownicy handlu i usług oraz robotnicy wykwalifikowani. Występuje przy tym bardzo silne zróżnicowanie zawodowe ze względu na płeć: ogółem prawie połowa mężczyzn pracuje jako robotnicy wykwalifikowani bądź operatorzy/monterzy (głównie kierowcy), podczas gdy w zawodach tego typu znajduje zatrudnienie niespełna 10% kobiet. Z kolei przewaga kobiet najsilniej ujawnia się w kategorii specjalistów, w handlu i usługach (w zawodach tych pracuje łącznie prawie połowa kobiet i nieco ponad 20% mężczyzn), a także w pracy biurowej.

W kategorii specjalistów, ogólnie częściej występującej wśród kobiet, znajdujemy dwa wyjątki: specjalistów ds. fizycznych, matematycznych i technicznych, jak również specjalistów ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych, które (zwłaszcza ta druga) wyraźnie popularniejsze są wśród mężczyzn. Także w obrębie dwóch innych kategorii ogólnych mających większe udziały wśród kobiet niż wśród mężczyzn, czyli w grupie „pracowników biurowych" oraz „sprzedawców i pracowników usług", trafiamy na kategorie popularniejsze wśród mężczyzn: są to pracownicy ds. finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej oraz pracownicy usług ochrony. W przypadku kategorii bardziej „męskich" (robotnicy wykwalifikowani oraz operatorzy/monterzy) brak jest tego rodzaju wyraźnych wyjątków – jedynie wśród najstarszych pracowników (50+) kobiety częściej od mężczyzn pracują w kategorii robotników w przemyśle spożywczym, drzewnym i tekstylnym.

Rozpatrując podział na 40 kategorii zawodowych (2 poziom klasyfikacji ISCO), w latach 2011-2013 można wyodrębnić pewne trendy. Generalnie, największy przyrost zatrudnienia etatowego obserwowaliśmy w przypadku sekretarek, pracowników usług osobistych, a także robotników pomocniczych oraz pomocy domowych i sprzątaczek. Z kolei największy spadek dotyczył udziału nauczycieli, co jest o tyle znaczące, że jest to jedna z najliczniejszych kategorii na drugim poziomie klasyfikacji ISCO. Uwagę zwracają robotnicy budowlani, których udział, ogólnie, prawie nie zmienił się – natomiast wyraźnie spadł w najmłodszej grupie wiekowej, wzrastając równocześnie w najstarszej. Z podobnym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku pomocy domowych i sprzątaczek. Odwrotna tendencja (wzrost w najmłodszej grupie, a spadek w starszej) wystąpiła w przypadku specjalistów ds. ekonomii i zarządzania.

ZADOWOLENIE Z PRACY

Największa satysfakcja, zarówno wśród kobiet, jak i wśród mężczyzn, wiązała się z rodzajem wykonywanej pracy oraz warunkami jej wykonywania. Najmniejszą satysfakcję budziły możliwości awansu oraz wysokość zarobków – jednak przeciętną reakcją było tu nie tyle niezadowolenie, ile raczej brak wyraźnie ukierunkowanej emocji („trudno powiedzieć"). Poszczególne kategorie zawodowe znacząco różniły się poziomem zadowolenia, przy czym widać, że ranking satysfakcji jest wybitnie zgodny z hierarchią ISCO – satysfakcja rośnie wraz z przesuwaniem się w górę listy.

Pod względem ogólnego zadowolenia z pracy („tego, co się robi") największa przewaga kobiet występuje w zawodach, które są zdominowane przez kobiety (prace biurowe, handel/usługi), zaś największa przewaga mężczyzn w zawodach zdominowanych przez mężczyzn (robotnicy wykwalifikowani, operatorzy/monterzy). Prace biurowe są przy tym jedyną kategorią, w której kobiety pod każdym względem uzyskują większą satysfakcję z pracy – także pod względem zarobków, które w pozostałych zawodach budzą zawsze mniejsze zadowolenie pań.

POSZUKIWANIE PRACY

STOPA BEZROBOCIA (BEZROBOTNI AKTYWNIE POSZUKUJĄCY PRACY)

W okresie realizacji IV edycji badań BKL, a więc w drugim kwartale 2013 r., stopa bezrobocia wyniosła 16,3%, co oznacza, że liczba bezrobotnych osiągnęła poziom ok. 2,92 mln. W 2012 r. stopa bezrobocia była na niemal identycznym poziomie 16,4%. Wśród mężczyzn stopa bezrobocia wyniosła 16,4%, a wśród kobiet 16,1%.

Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano na wsi (19%). Najniższa stopa bezrobocia była natomiast w dużych miastach: w miastach o liczbie mieszkańców 200-499 tys. wyniosła 13,9%, w miastach ponad 500 tys. jedynie 8,6%.

Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (25,3%) i podkarpackim (23,7%), a najniższy poziom odnotowano w województwie wielkopolskim (11,5%) i pomorskim (11,9%).

Najwyższy poziom bezrobocia był w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym. Wyniósł on aż 33,8%. W przypadku zasadniczego zawodowego bezrobocie sięgało 19,4%, średniego - 13,9%, zaś wyższego – jedynie 7%.

W 2013 r. największy udział bezrobotnych był wśród osób młodych, w wieku 18-24 lata i wyniósł aż 37% . W grupie wiekowej 25-29 lat utrzymywał się on jeszcze na wysokim poziomie 20%, natomiast w kolejnych grupach, aż do 50 roku życia, stabilizował się w granicach 12%. Wśród osób w wieku 50+ bezrobocie sięgało 15%.

CZAS POSZUKIWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

Pomimo wzrostu poziomu bezrobocia w ostatnich czterech latach, struktura grupy bezrobotnych pod względem okresu poszukiwania pracy nie uległa znaczącym zmianom. W 2013 r. odsetek poszukujących pracy dłużej niż 12 miesięcy wynosił wśród bezrobotnych aż 49%. Dłużej niż 25 miesięcy szukał pracy co trzeci bezrobotny.

Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia malał odsetek długotrwale poszukujących pracy (powyżej 12 miesięcy). Wśród najsłabiej wykształconych wyniósł on 41%, natomiast wśród najlepiej wykształconych 19%.

Udział długotrwale poszukujących pracy był bardzo wysoki wśród osób w wieku powyżej 50 lat. Ponad połowa z nich poszukiwała pracy dłużej niż 2 lata.

Przeciętny czas poszukiwania pracy dla wszystkich badanych (średnia obcięta 5%) w ciągu ostatnich czterech lat wzrósł z 21 do 25 miesięcy.

W 2013 r. najwyższy odsetek długotrwale poszukujących pracy odnotowano w województwie podkarpackim (60%) i warmińsko-mazurskim (65%). Niewiele niższy był on w województwie śląskim (54%), zachodniopomorskim (53%), świętokrzyskim (52%) i opolskim (51%). Z kolei najmniejszy udział długotrwale poszukujących pracy był w województwie pomorskim (39%), podlaskim (41%) i kujawsko-pomorskim (42%).

POWODY I BARIERY POSZUKIWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

We wszystkich czterech dotychczasowych edycjach badań BKL jako główne powody poszukiwania pracy bezrobotni wskazywali: zwolnienie z poprzedniej pracy (średnio 34% wskazań), chęć powrotu do pracy po przerwie (23%), chęć podjęcia pierwszej pracy w życiu (21%) oraz potrzebę zarobienia dodatkowych pieniędzy (16%).

W 2013 r. poszukiwanie pierwszej pracy było deklarowane przede wszystkim przez najmłodszych bezrobotnych (aż 57% w grupie 18-24 lata). Odsetek ten znacząco spadał w kolejnych grupach wiekowych. Z kolei wśród bezrobotnych w wieku 35-59/64 lata dominujące powody to zwolnienie z poprzedniej pracy oraz chęć powrotu do pracy po przerwie, wskazywane łącznie przez trzy czwarte badanych.

Wśród osób, które chciały podjąć pierwszą pracę rósł przez ostatnie cztery lata odsetek poszukujących jej dłużej niż rok. W 2013 r. wyniósł on aż 49%, w porównaniu do 36% w 2010 r., natomiast średni czas poszukiwania pierwszej pracy wzrósł z 14 do 25 miesięcy (średnia obcięta 5%).

Wśród głównych barier w podjęciu pracy najczęściej wymieniano czynniki „zewnętrzne": brak odpowiednich ofert pracy (91%) oraz brak kontaktów i znajomości (71%). O wiele rzadziej wskazywane były braki kompetencyjne: niedostateczne doświadczenie (38%), brak certyfikatów i uprawnień (39%), poziom wykształcenia (32%).

SPOSOBY POSZUKIWANIA PRACY WŚRÓD BEZROBOTNYCH

Najpopularniejszym sposobem poszukiwania pracy przez bezrobotnych (w ciągu ostatniego miesiąca) była pomoc rodziny lub znajomych (78% badanych), pomoc urzędów pracy (66%) i bezpośredni kontakt z pracodawcą (56%). Aż 71% badanych bezrobotnych kiedykolwiek korzystało z usług powiatowego urzędu pracy, a jedynie 9% z usług prywatnych biur pośrednictwa pracy.

POPRZEDNI I POSZUKIWANY OBECNIE ZAWÓD OSÓB BEZROBOTNYCH

W 2013 r. 17% badanych bezrobotnych było gotowych podjąć każdą pracę (w 2012 r. było to 14%, w 2011 r. - 10%). Niezmiennie, najpopularniejsze grupy zawodowe, w jakich bezrobotni poszukiwali pracy to zawody usługowe, robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani.

Mężczyźni wymieniali głównie zawody robotnicze, fizyczne i operatorskie (łącznie 61%). Wśród nich najpopularniejsze były zawody robotnicze pomocnicze w górnictwie, przemyśle, budownictwie i transporcie (14%; byli to przede wszystkim robotnicy pomocniczy budowlani); robotnicy budowlani (bez elektryków; 13%); robotnicy obróbki metali, mechanicy (10%); kierowcy i operatorzy pojazdów (9%).

Bezrobotne kobiety zdecydowanie najczęściej wymieniały zawody usługowe (aż 33%), nieco rzadziej zaś zawody specjalistyczne (12%), średniego szczebla (10%) i biurowe (11%). Były to m.in. zawody sprzedawczyń (23%), pracowniczek usług osobistych (8%), sekretarek i operatorek urządzeń biurowych (8).

Tzw. pseudo-stopa bezrobocia zdecydowanie najgorzej prezentowała się wśród osób wykonujących prace proste (31% w 2013 r.). W dalszej kolejności były zawody robotnicze wykwalifikowane (20%) oraz usługowe (16%). Zdecydowanie najniższa pseudo-stopa występowała wśród przedstawicieli specjalistów (4%), zawodów rolniczych (4%) i kierowniczych (2%).

Należy zaznaczyć, że 19% bezrobotnych poszukujących pracy nie miało wcześniej żadnych doświadczeń zawodowych. Zgodnie z uzyskanymi danymi, 34% bezrobotnych poszukiwało pracy w grupie zawodowej (ISCO-1), w której poprzednio pracowało, a dalsze 34% zamierzało szukać pracy w innym zawodzie niż poprzednio przez nich wykonywany. Natomiast 13% spośród bezrobotnych z doświadczeniem zawodowym zadowoliłoby się każdą pracą.

Możliwość rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej rozważało 20% bezrobotnych. Częściej były to osoby z wyższym wykształceniem i osoby młodsze, poniżej 35 roku życia. Niemniej, jedynie 13% wyrażających takie deklaracje poczyniło jakiekolwiek starania w tym względzie w ciągu ostatnich 4 tygodni. Zdecydowana większość bezrobotnych (79%) byłaby skłonna przyuczyć się do nowego zawodu.

OCZEKIWANIA PŁACOWE BEZROBOTNYCH

Przeciętna pensja, którą osoby bezrobotne uznałyby za zadowalającą wynosiła w 2013 r. nieco ponad 2000 zł netto, „na rękę". Przeciętna najniższa pensja, za jaką zdecydowaliby się pracować bezrobotni wynosiła ok. 1500 zł.

Oczekiwania płacowe rosły wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia. Wśród osób z wykształceniem wyższym w miarę zadowalająca pensja wynosiła przeciętnie 2222 zł, podczas gdy u osób z wykształceniem najniższym – 1942 zł. Bezrobotne kobiety deklarowały przeciętne kwoty o ok. 15% niższe niż mężczyźni.

Najwyższe zadowalające oczekiwania płacowe (MID) mieli poszukujący pracy jako monterzy i operatorzy (średnio 2359 zł), w zawodach specjalistycznych (2230 zł), personel średniego szczebla (2174 zł) oraz robotnicy wykwalifikowani (2221 zł). Na drugim końcu plasowali się poszukujący pracy w usługach (1763 zł), jako robotnicy niewykwalifikowani (1894 zł) oraz osoby skłonne przyjąć każdą pracę (1985 zł).

BEZROBOTNI ZAREJESTROWANI W URZĘDACH PRACY

Stopa bezrobocia rejestrowanego (w oparciu o deklaracje respondentów dotyczące zarejestrowania w powiatowych urzędach pracy) wyniosła 14,9%. Jako bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy można uznać jedynie 74% zarejestrowanych bezrobotnych. Z kolei aż 22% to osoby nieaktywne zawodowo, czyli takie, które nie pracują i nie szukają pracy, a 16% zarejestrowanych bezrobotnych przyznało, że aktualnie nie poszukuje pracy w ogóle.

Aż 73% zarejestrowanych bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy było niezadowolonych z usług urzędu pracy

PRACUJĄCY POSZUKUJĄCY NOWEJ PRACY

Identycznie jak rok temu i dwa lata temu, nowej pracy szukało 8% Polaków (1,2 mln). Najczęściej pracę chciały zmieniać osoby młode – w grupie wiekowej 18-29 lat było to ok. 16%. W kolejnych grupach wiekowych odsetek ten spadał do kilku procent.

Tylko jedna trzecia osób pragnących zmienić pracę szukała nowego pracodawcy w obrębie tej samej grupy zawodów (ISCO-1). Ponad połowa zamierzała natomiast zmienić zawód. Tylko 8% pracujących deklarowało poszukiwanie jakiejkolwiek pracy.

WYKSZTAŁCENIE

POZIOM WYKSZTAŁCENIA POLAKÓW

Wśród Polaków w wieku 18-59/64 lata w 2013 r. wykształcenie średnie posiadało 36% badanych, zasadnicze zawodowe - 29% (częściej byli to mężczyźni), zaś gimnazjalne lub niższe - 16%. Z kolei wykształcenie wyższe miało 19% badanych. Częściej były to kobiety – wśród nich aż 24% mogło poszczycić się dyplomem uczelni (wobec 14% mężczyzn). 10% Polaków miało tytuł magistra (zdecydowanie częściej kobiety), 3% licencjata, 3% tytuł magistra-inżyniera, zaś 1% inżyniera.

Poziom wykształcenia silnie różnicuje młodsze i starsze pokolenia Polaków. Wśród trzydziestolatków wyższe wykształcenie posiada co trzeci z nich, a jedynie co dziesiąty pięćdziesięciolatek. W zamian w kolejnych grupach wiekowych zdecydowanie rośnie udział osób z wykształceniem

zasadniczym zawodowym, dochodząc do ok. 40% w grupie czterdziesto- i pięćdziesięciolatków. W grupie wiekowej 18-24 lata nadal ponad połowa osób uczestniczy w kształceniu formalnym.

W ostatnich czterech latach obserwujemy spadek liczby osób studiujących w grupie wiekowej 18-24 lata. O cztery punkty procentowe wzrósł natomiast odsetek osób w tym wieku uczących się w liceach ogólnokształcących.

Osoby pracujące były przeciętnie lepiej wykształcone niż bezrobotni i nieaktywni zawodowo. Wśród osób pracujących, najlepiej wykształconymi grupami zawodowymi (główna wykonywana praca) byli specjaliści (76% pracowników z wykształceniem wyższym) oraz kierownicy (58%).

STUDIA WYŻSZE

Wśród osób w wieku 19-24 lata, które kiedykolwiek podjęły studia niezmiennie od 2010 r. najpopularniejszymi kierunkami studiów były kierunki ekonomiczne i administracyjne. Wybierał je mniej więcej co czwarty student. Podobnie, nie zmieniała się popularność studiów pedagogicznych (od 11% do 14%), humanistycznych (od 7% do 9%) i inżynieryjno-technicznych (od 7% do 10%). Można natomiast zauważyć nieznaczny trend spadkowy w przypadku studiów na kierunkach społecznych: w 2010 r. studia takie rozpoczęło 10% studentów, a w 2013 r. odsetek ten spadł do 6%.

Aż 83% Polaków w wieku 18–59/64 lata z wykształceniem wyższym ukończyło uczelnię publiczną, zaś 22% uczelnię prywatną. Studia dzienne ukończyło 67%, zaoczne lub eksternistyczne - 40%, zaś wieczorowe - jedynie 3%.

ABSOLWENCI SZKÓŁ I UCZELNI Z OSTATNICH PIĘCIU LAT

Niemal 3 mln osób w wieku 18-59/64 lata zakończyło swoją edukację w ostatnich pięciu latach (czyli w okresie 2008-2013) i nie kontynuowało nauki, wchodząc tym samym na rynek pracy. Aż 51% z nich miało wykształcenie wyższe, 32% średnie, 10% zawodowe i 8% niższe. W tym okresie najwięcej osób po szkole wyższej zakończyło edukację z tytułem magistra (25% wszystkich absolwentów z ostatnich pięciu lat, czyli 725 tys. osób), zaś 11% licencjata (330 tys.).

Metodologia badania ludności

Harmonogram badania

Opis zastosowanego ważenia wyników

Zastosowane pojęcia, klasyfikacje i sposoby prezentacji wyników

HARMONOGRAM BADANIA

Wszystkie cztery dotychczasowe badania ludności w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego" (BKL) zostały przeprowadzone przez firmę Millward Brown SMG/KRC. Poszczególne edycje zrealizowano w następujących terminach: I edycja: od 28 lipca do 23 listopada 2010 r.

- II edycja: od 22 lutego do 22 maja 2011 r.
- III edycja: od 22 lutego do 22 maja 2012 r.
- IV edycja: od 5 marca do 30 czerwca 2013 r.

W ramach IV edycji badania, której wyniki prezentujemy w niniejszym raporcie, przeprowadzono 17600 wywiadów metodą wywiadów osobistych (CATI i PAPI). Badaną populacją były osoby w wieku produkcyjnym, tzn. kobiety w wieku 18-59 lat oraz mężczyźni w wieku 18-64 lata, mieszkające w Polsce w okresie badania. Dane kontaktowe pochodziły z rejestru Polski Elektroniczny System Ewidencji Ludności (PESEL).

Dobór próby

Losowanie miało charakter warstwowy proporcjonalny. Warstwy stworzono w oparciu o podział na podregiony GUS (66 podregionow w skali kraju) oraz klasy wielkości miejscowości według GUS (9 klas). Próba do badania została wylosowana jako 16 niezależnych prób wojewódzkich o docelowej liczebności 1100 wywiadów w każdej próbie. Dodatkowo warstwowanie wylosowanej próby objęło łączny rozkład płci i kohort wiekowych dla poszczególnych klas wielkości miejscowości, niezależnie dla każdego województwa. Dla każdego z województw założono jednakowy współczynnik realizacji badania wynoszący 60%, w związku z czym w każdym województwie wylosowano 2000 osób.

W celu sprawnego zrealizowania próby na etapie losowania zostało dokonane wiązkowanie – polegające na losowaniu po 10 rekordów w ramach jednej jednostki administracyjnej (miasta/gminy wiejskiej).

Realizacja badania

Do wylosowanych osób wysłano listy zapowiednie, następnie po określonym czasie ankieterzy udawali się do miejsca zamieszkania wylosowanych osób. W przypadku braku możliwości przeprowadzenia badania ankieter umawiał się z respondentem na inny termin.

Pod koniec badania, kiedy mimo powrotów ankieterów pod wskazany adres nadal nie udało się uzyskać zakładanej liczby wywiadów, zastosowano technikę *random route* (losowanie adresów w terenie) w celu uzupełnienia przewidzianej liczebności wywiadów. Metodę tę wykorzystano we wszystkich klasach wielkości miejscowości, w tym szczególnie w miejscowościach powyżej 10 tys. mieszkańców z uwagi na niski poziom realizacyjny. Przy pomocy *random route* zrealizowano 6,49% wywiadów (1143 respondentów).

Response rate w całej próbie wyniósł 55% (dla porównania, w 2010 r. wyniósł on 56%, w 2011 r. – 56%, w 2012 r. – 55%).

Wśród najczęstszych przyczyn niezrealizowania wywiadów, podobnie jak w badaniu w 2012 r., należy wymienić: (1) kategoryczną odmowę udziału w badaniu (13,8%, wzrost o 1,7 punkta procentowego w porównaniu do 2012 r.) oraz (2) fakt, że wylosowana osoba wyprowadziła się na czas dłuższy niż 3 miesiące (10.9%, spadek o 0,5 punkta procentowego w stosunku do 2012 r.).

Interpretacja wyników

We wszystkich tabelach i wykresach raportu, jeśli nie zaznaczono inaczej, są umieszczone dane ważone dla optymalnego dopasowania próby do populacji badanej.

W niektórych analizach wykorzystano połączone bazy z kilku edycji badania. Przy wynikach opisujących dane wyłącznie z najnowszej edycji jako źródło podawano „*BKL – Badanie Ludności 2013*"; przy wynikach łącznych z kilku edycji wymieniano poszczególne edycje, np. „*BKL – Badanie Ludności 2011, 2012, 2013*".

Zanim przejdziemy do prezentacji właściwych wyników, chcemy podkreślić konieczność zachowania ostrożności przy ich interpretacji. W badaniu obejmującym tak zróżnicowaną populację, a równocześnie uwzględniającym tak wiele zmiennych różnej natury, łatwo jest o nadmierne uproszczenia i nieuprawnione generalizacje. Czytelnik powinien mieć świadomość, że każda omawiana kategoria statystyczna (np. „osoby prowadzące działalność na własny rachunek", „specjaliści", „województwo mazowieckie") kryje w sobie bardzo niejednorodne zbiory ludzi, a prezentowane wyniki stanowią jedynie uśredniony obraz rzeczywistości. Każda analiza prowadzona na takim poziomie ogólności jest narażona na ryzyko akcentowania korelacji pozornych, które znikają przy zejściu na niższy poziom agregacji. Najlepszym przykładem jest klasyfikacja zawodów ISCO. Wspomniani „specjaliści" (pierwszy poziom ISCO) uwzględniają m.in. tak różne kategorie zawodowe, jak „specjaliści ds. zdrowia" oraz „specjaliści nauczania i wychowania" (drugi poziom); „specjaliści ds. zdrowia" obejmują z kolei m.in. „lekarzy" oraz „diagnostów laboratoryjnych" (trzeci poziom); zaś sami „lekarze" na czwartym poziomie dzielą się na tych ze specjalizacją i tych bez niej. Dopiero na piątym poziomie, specjalizacyjnym, możemy odróżnić kardiologa od pediatry. To pokazuje, jak daleko idące uogólnienia są potrzebne do prezentacji całościowych wyników.

Jesteśmy przekonani, że ogromna wartość projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego" wiąże się z możliwością prowadzenia na stworzonych zbiorach danych szczegółowych analiz dotyczących konkretnych problemów badawczych i decyzyjnych. Zachęcamy do tego zwłaszcza Czytelników, którzy nie są usatysfakcjonowani kompromisem między wiernością detalom a ogólnością wniosków, na jaki skazani byliśmy przy prezentacji „głównych" wyników badania.

ZASTOSOWANE POJĘCIA I KLASYFIKACJE

Kompetencje

W związku z tym, że badania ludności były tylko jednym z elementów całego projektu badawczego, zdecydowano się na konieczną standaryzację kluczowych pojęć, aby uzyskane wyniki mogły być następnie porównywalne pomiędzy poszczególnymi modułami. Warto wobec tego wyjaśnić na początku, jakie jest rozumienie podstawowych terminów związanych z rynkiem pracy oraz kapitałem ludzkim, które zostały przyjęte na potrzeby całego projektu.

Istotnym elementem badań była ocena popytu pracodawców na różnorakie kompetencje oraz podaży tychże kompetencji ze strony aktualnych i potencjalnych pracowników (uczniów, studentów, bezrobotnych). Kompetencjami w przyjętym tu znaczeniu są wiedza, umiejętności i postawy związane z wykonywaniem określonych czynności, niezależnie od

tego, w jakim trybie zostały nabyte i czy są potwierdzone w wyniku procedury walidacyjnej. W toku prowadzonych prac konceptualizacyjnych wyróżniono na potrzeby projektu 12 ogólnych klas kompetencji[1]. W kwestionariuszu dla ludności blok pytań dotyczących samooceny kompetencji poprzedzony był następującym wprowadzeniem:

> Różne rodzaje pracy wymagają różnych umiejętności i zdolności. Często jest tak, że w jednej lub dwóch dziedzinach nasze możliwości są w miarę wysokie, podczas gdy w innych są one znacznie niższe.
>
> Teraz przeczytam Panu(-i) listę różnych umiejętności. Przy każdej z nich poproszę Pana(-ią)
> o ocenę poziomu własnych umiejętności pod tym względem na 5-punktowej skali, gdzie
> 1 oznacza poziom niski, 2 podstawowy, 3 średni, 4 wysoki, a 5 bardzo wysoki.

Poniższa tabela zawiera listę kompetencji ogólnych wraz ze skrótami, którymi posługujemy się w raporcie dla łatwiejszego oznakowania tabel i wykresów.

Kompetencje	Skrót	Sformułowanie w kwestionariuszu
Kognitywne	**KOG**	Wyszukiwanie i analiza informacji oraz wyciąganie wniosków
Techniczne	**TCH**	Obsługa, montowanie i naprawa urządzeń
Matematyczne	**MAT**	Wykonywanie obliczeń
Komputerowe	**KOM**	Obsługa komputera i wykorzystanie Internetu
Artystyczne	**ART**	Zdolności artystyczne i twórcze
Fizyczne	**FIZ**	Sprawność fizyczna
Samoorganizacyjne	**SAM**	Samoorganizacja pracy i przejawianie inicjatywy, terminowość
Interpersonalne	**INT**	Kontakty z innymi ludźmi
Biurowe	**BIU**	Organizowanie i prowadzenie prac biurowych
Kierownicze	**KIE**	Zdolności kierownicze i organizacja pracy
Dyspozycyjne	**DYS**	Dyspozycyjność

Innym terminem funkcjonującym obok pojęcia kompetencji są kwalifikacje. W przyjętym na potrzeby projektu rozumieniu, kwalifikacje to taka wiedza i umiejętności, które zostały potwierdzone w procesie formalnej procedury walidacyjnej (w wąskim sensie za kwalifikacje można uznać tylko taki rodzaj wiedzy i umiejętności, które zostały potwierdzone przez akredytowaną przez władze publiczne lub organizacje środowiskowe, jak cechy czy izby, jednostkę oceniającą). Kwalifikacjami będą zatem, przykładowo, prawo jazdy określonej kategorii, posiadanie certyfikatu językowego itp.

[1] Zaproponowana klasyfikacja kompetencji została przygotowana po analizie różnych ujęć kompetencji zawodowych stosowanych przez rozmaite instytucje na całym świecie – od instytucji zajmujących się danymi statystycznymi (np. Australian Bureau of Statistics), poprzez podmioty skupiające się na tworzeniu standardów kompetencji (np. Krajowe Standardy Klasyfikacji Zawodowych), po przedsięwzięcia odpowiadające za rozwój kompetencji zawodowych (np. O*NET. The Occupational Information Network). Pełne omówienie wypracowanej klasyfikacji zostało przedstawione w raporcie podsumowującym I edycję badań.

Zawody

W badaniu posłużono się najnowszą edycją Międzynarodowego Standardu Klasyfikacji Zawodów (International Standard Classification of Occupations) z roku 2008. Klasyfikacja ta ma charakter hierarchiczny i ujmuje wszystkie kategorie zawodowe w ramach czterostopniowej hierarchii, grupującej zawody o podobnym charakterze. Na pierwszym, najogólniejszym, poziomie wyróżnia się dziewięć kategorii (nie licząc wojska), na poziomie drugim – 40 kategorii. W tabelach i na wykresach, ze względu na oszczędność miejsca oraz przejrzystość prezentacji, stosowaliśmy oznaczenia skrótowe, zgodnie z poniższą tabelą. Ze względu na niewielkie liczebności niektórych kategorii, w poszczególnych tabelach i wykresach liczba uwzględnionych grup zawodowych może być mniejsza niż 9 na pierwszym poziomie ISCO i mniejsza niż 40 na drugim poziomie ISCO.

Międzynarodowy Standard Klasyfikacji Zawodów (ISCO) – poziom pierwszy i drugi.

Poziom 1		Poziom 2	
1 kier	wyżsi urzędnicy i kierownicy	**11 wyż.urz/dyr.gen**	przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i dyrektorzy generalni
		12 kier.ds.zarz/hand	kierownicy do spraw zarządzania i handlu
		13 kier.ds.prod/usł	kierownicy do spraw produkcji i usług
		14 kier.(hotel/hand/usł)	kierownicy w branży hotelarskiej, handlu i innych branżach usługowych
2 spec	specjaliści	**21 spec.(fiz/mat/tech)**	specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych
		22 spec.ds.zdr	specjaliści do spraw zdrowia
		23 spec.naucz/wych	specjaliści nauczania i wychowania
		24 spec.ds.ekon/zarz	specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania
		25 spec.ds.techn.inf-kom	specjaliści do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych
		26 spec.(prawo/dz.społ/kult)	specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury
3 sred	technicy i inny średni personel	**31 pers.(fiz/chem/tech)**	średni personel nauk fizycznych, chemicznych i technicznych
		32 pers.ds.zdr	średni personel do spraw zdrowia
		33 pers.ds.bizn/adm	średni personel do spraw biznesu i administracji
		34 pers.(prawo/sp.społ/kult)	średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny
		35 tech.inf	technicy informatycy
4 biur	pracownicy biurowi	**41 sekr/op.urz.biur**	sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych i pokrewni
		42 pr.obsł.klienta	pracownicy obsługi klienta
		43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	pracownicy do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej
		44 pozost.pr.obsł.biur	pozostali pracownicy obsługi biura
5 uslu	pracownicy usług i sprzedawcy	**51 pr.usł.osob**	pracownicy usług osobistych
		52 sprzed	sprzedawcy i pokrewni
		53 opieka osob	pracownicy opieki osobistej i pokrewni
		54 pr.usł.ochr	pracownicy usług ochrony
6 roln	rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	**61 roln.prod.towar**	rolnicy produkcji towarowej
		62 leśn/ryb	leśnicy i rybacy
		63 roln/ryb(wł.potrz)	rolnicy i rybacy pracujący na własne potrzeby

Poziom 1		Poziom 2	
7 rob-w	robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (robotnicy wykwalifikowani)	**71 rob.bud(bez elektr)**	robotnicy budowlani i pokrewni - z wyłączeniem elektryków
		72 rob.obr.met/mech	robotnicy obróbki metali, mechanicy maszyn i urządzeń i pokrewni
		73 rzem/rob.poligraf	rzemieślnicy i robotnicy poligraficzni
		74 elektr/elektron	elektrycy i elektronicy
		75 rob(spoż/drew/tekstyl)	robotnicy w przetwórstwie spoż., obróbce drewna, produkcji wyrobów tekstylnych i pokrewni
8 oper	operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	**81 oper.masz.wydob/przetw**	operatorzy maszyn i urządzeń wydobywczych i przetwórczych
		82 monter	monterzy
		83 kier/oper.pojazd	kierowcy i operatorzy pojazdów
9 rob-n	pracownicy przy pracach prostych (robotnicy niewykwalifikowani)	**91 pom.dom/sprząt**	pomoce domowe i sprzątaczki
		92 rob.pom(roln/leśn/ryb)	robotnicy pomocniczy w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie
		93 rob.pom(górn/prz/bud/tr)	robotnicy pomocniczy w górnictwie, przemyśle, budownictwie i transporcie
		94 przyg.posiłki	pracownicy pomocniczy przygotowujący posiłki
		95 sprz./usł.uliczne	sprzedawcy uliczni i pracownicy świadczący usługi na ulicach
		96 ład.niecz/pr.proste	ładowacze nieczystości i inni pracownicy przy pracach prostych

Sposoby prezentacji wyników

W wielu tabelach dla łatwiejszej orientacji zastosowano jeden z dwóch rodzajów kolorowania:

- **„topograficzne”**, nawiązujące do sposobu kolorowania map:
  Wartościom względnie niskim odpowiada kolor zielony, przeciętnym (zbliżonym do mediany) – żółty, względnie wysokim – czerwony. Należy podkreślić, że zarówno środek, jak i bieguny skali kolorystycznej są wyznaczone przez empiryczne wartości analizowanej zmiennej, czyli kolejno: wartość minimalną, medianową i maksymalną. Przy kolorowaniu „topograficznym” w tabeli prezentującej zróżnicowane wartości zawsze wystąpi pełna gama kolorów (od zielonego, przez żółty, po czerwony).

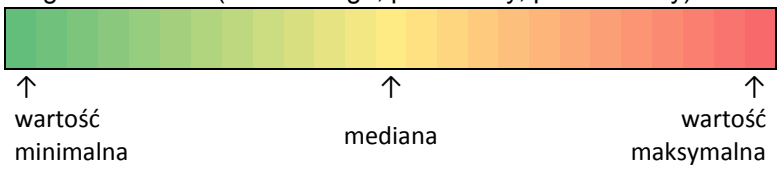

wartości wskaźnika względem mediany

- **„temperaturowe”**, nawiązujące do kolorystyki związanej ze skalą temperatury:
  W sytuacji, gdy chcieliśmy zwrócić uwagę na bezwzględne odchylenia od konkretnego punktu odniesienia (zwłaszcza od zera), wartości będącej punktem odniesienia nadawano kolor biały, wartościom ujemnym – niebieski, a dodatnim – czerwony, przy czym im większa bezwzględna odległość od zera, tym większa intensywność koloru. Przy kolorowaniu „temperaturowym” w tabeli nie musi pojawiać się pełna gama kolorów – mogą występować głównie kolory niebieskie (gdy większość wartości jest ujemna) lub głównie wartości czerwone (gdy większość wartości jest dodatnia); mogą też pojawiać się intensywne wartości czerwone, a tylko delikatne kolory niebieskie, gdy odchylenia dodatnie są duże, a ujemne małe (i vice versa). Konwencja temperaturowa szczególnie dobrze nadaje się do prezentacji danych pokazujących różnice między wartościami dla dwóch różnych kategorii, np. kobiet i mężczyzn.

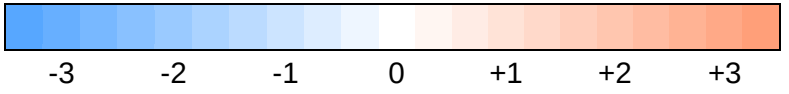

odchylenia od punktu odniesienia (zero)

Sposoby prezentacji wyników

We wszystkich tabelach i wykresach raportu, jeśli nie zaznaczono inaczej, umieszone są dane ważone dla optymalnego dopasowania próby do populacji badanej.

W niektórych analizach wykorzystano połączone bazy z kilku edycji badania. Przy wynikach opisujących dane wyłącznie z najnowszej edycji jako źródło podawano „*BKL – Badanie Ludności 2013*”; przy wynikach łącznych z kilku edycji wymieniano wykorzystany przedział czasowy, np. „*BKL – Badanie Ludności 2011-2013*” lub konkretne lata badań np. „*BKL – Badanie Ludności 2011, 2013*”.

Zanim przejdziemy do prezentacji właściwych wyników, chcemy podkreślić konieczność zachowania ostrożności przy ich interpretacji. Przy badaniu obejmującym tak zróżnicowaną populację, a równocześnie uwzględniającym tak wiele zmiennych różnej natury, łatwo jest o nadmierne uproszczenia i nieuprawnione generalizacje. Czytelnik powinien być świadom, że każda omawiana kategoria statystyczna („osoby prowadzące działalność na własny rachunek”, „specjaliści”, „województwo mazowieckie”, by przytoczyć tylko kilka) kryje w sobie bardzo zróżnicowane zbiory ludzi, a prezentowane wyniki stanowią jedynie uśredniony obraz rzeczywistości. Każda analiza prowadzona na takim poziomie ogólności narażona jest na ryzyko akcentowania korelacji pozornych, które znikają przy zejściu na niższy poziom agregacji. Najlepszego przykładu zróżnicowań, które ujawniają się przy bardziej szczegółowej analizie, dostarcza jedno z głównych narzędzi

wykorzystanych w niniejszym raporcie, czyli klasyfikacja zawodów ISCO. Wspomniani „specjaliści” (pierwszy poziom ISCO) uwzględniają m. in. tak różne kategorie zawodowe, jak „specjaliści ds. zdrowia” oraz „specjaliści nauczania i wychowania” (drugi poziom); „specjaliści ds. zdrowia” obejmują z kolei m. in. „lekarzy” oraz „diagnostów laboratoryjnych” (trzeci poziom); zaś sami „lekarze” na czwartym poziomie dzielą się na tych ze specjalizacją i tych bez. Dopiero na piątym poziomie, specjalizacyjnym, odróżnić możemy kardiologa od pediatry. To pokazuje, jak daleko idące uogólnienia potrzebne są dla prezentacji całościowych wyników.

Jesteśmy przekonani, że ogromna wartość projektu Bilans Kapitału Ludzkiego wiąże się z możliwością prowadzenia na stworzonych w ramach projektu zbiorach danych szczegółowych analiz dotyczących konkretnych problemów badawczych i decyzyjnych. Szczególnie zachęcamy do tego Czytelników i Czytelniczki nieusatysfakcjonowanych kompromisem między wiernością detalom i ogólnością wniosków, na jaki skazani byliśmy przy prezentacji „głównych” wyników badania.

Rozdział 1

Aktywność zawodowa

- Jak zmieniała się aktywność zawodowa Polaków w latach 2010-2013 ?
- Czy aktywizacja zawodowa wiąże się ze wzrostem bezrobocia ?
- W jaki sposób sytuacja osobista/rodzinna wpływa na aktywność zawodową ?
- Jak wygląda zaangażowanie w pracę zawodową w małżeństwach i związkach nieformalnych ?
- Czym charakteryzują się osoby prowadzące własną działalność gospodarczą ?
- Kto pracuje na umowy cywilnoprawne, a kto bez umowy ?
- Ile osób jest w Polsce zatrudnionych na umowy cywilnoprawne ?

Według danych zebranych w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego", globalny odsetek osób pracujących w wieku produkcyjnym wynosił w I połowie 2013 r. 60,9%, co oznacza nieznaczny wzrost w stosunku do roku poprzedniego (59,8%). Podobnie jak w latach poprzednich, wskaźnik zatrudnienia jest nieco wyższy wśród mężczyzn (62,8%) niż wśród kobiet (58,8%), przy czym różnica systematycznie zmniejsza się. Największy udział pracujących odnotowujemy w grupie wiekowej 35-44 lata (82,3% mężczyzn i 74,7% kobiet).

Wykres 1.1. Aktywność zawodowa w I połowie 2013 r.

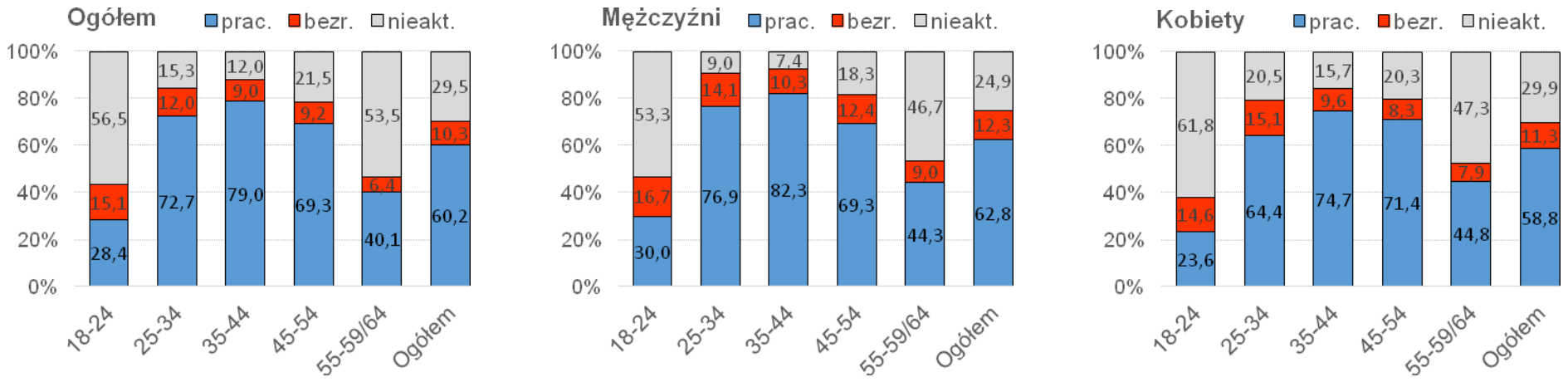

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Zestawiając dane z kolejnych czterech edycji badania, możemy zaobserwować systematyczne zmiany w poziomie aktywności zawodowej Polaków (wykres 1.2). Na poziomie ogólnym zmiany te trudno uznać za korzystne – spadającemu odsetkowi nieaktywnych zawodowo towarzyszy wzrost odsetka bezrobotnych (szczególnie silnie objawiło się to między rokiem 2011 i 2012). Wyraźny wyjątek pod tym względem stanowi najstarsza grupa wiekowa (powyżej 54. roku życia), w której z roku na rok obserwujmy wyraźnie mniejszy zakres bierności zawodowej i wyraźnie większy wskaźnik zatrudnienia (choć także w tej kategorii rośnie udział bezrobotnych). Zmiany o podobnym charakterze, choć znacznie słabsze, występują także w grupie wiekowej 45-54 lata.

Wykres 1.2. Sytuacja zawodowa wg definicji BAEL w podziale na płeć i grupę wiekową

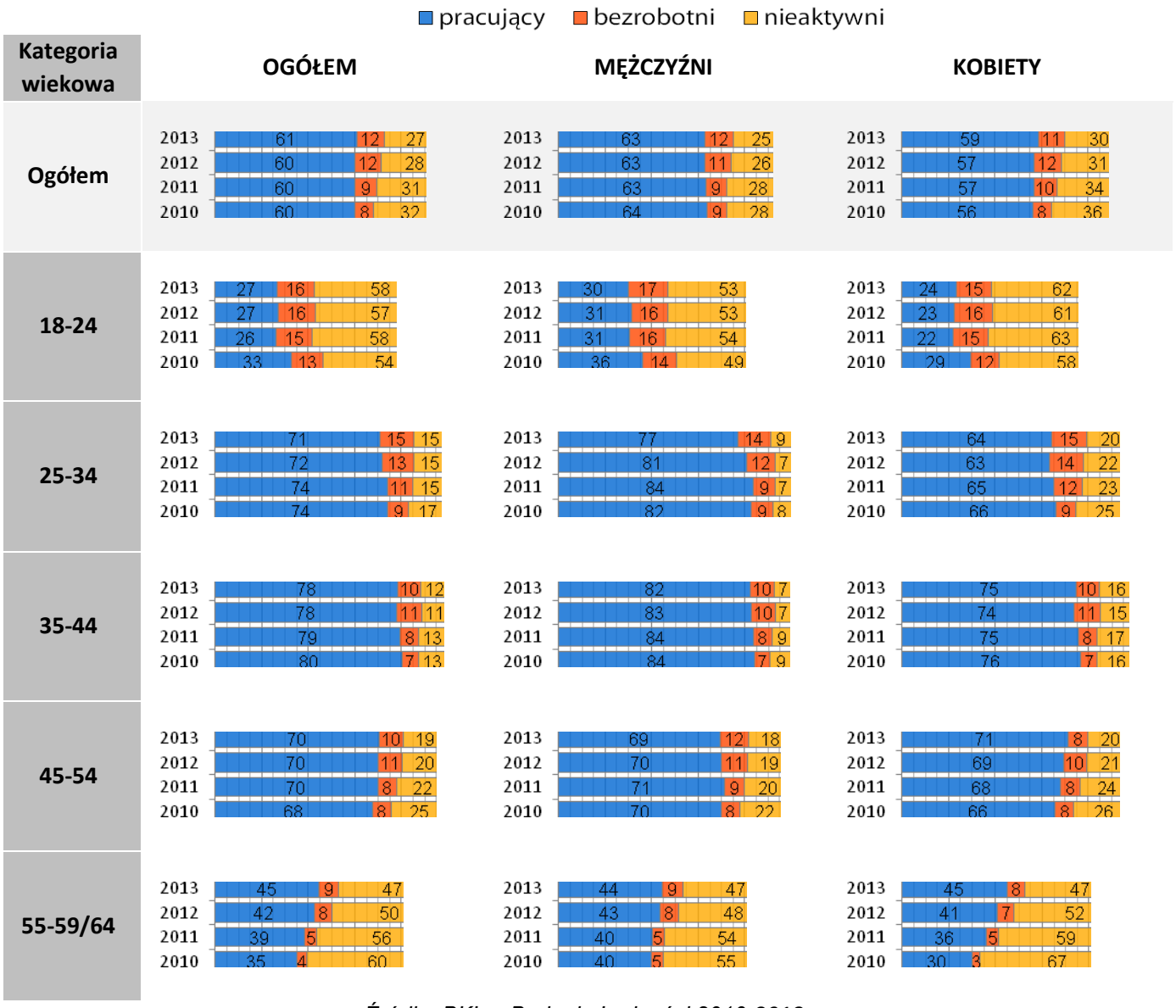

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Aby lepiej zrozumieć dynamikę aktywności zawodowej, warto zobaczyć, w jakim stopniu następujące z roku na rok zmiany odsetka osób aktywnych zawodowo wiązały się ze zmianą odsetka bezrobotnych, a w jakim stopniu ze zmianą odsetka pracujących. Dane te przedstawiamy najpierw w postaci tabelarycznej (tabela 1.1), a następnie w postaci wykresu (wykres 1.3).

Wyjaśnienie. W dolnej części tabeli („Zmiany odsetków…") wyliczono różnice między danym rokiem a rokiem 2010. Przykładowo, dla ogółu osób w wieku produkcyjnym odsetek aktywnych zawodowo wzrósł między 2010 r. i 2011 r. z 68,2% do 69,4%, czyli o 1,2 punktu procentowego. Na zmianę tę składa się wzrost odsetka pracujących o 0,1 punktu procentowego oraz wzrost odsetka bezrobotnych o 1,1 punktu procentowego. Dane dla 2010 r. stanowią punkt wyjścia, stąd wszystkie „zmiany" dla tego roku wynoszą zero.

Tabela 1.1. Zmiana poziomu aktywności zawodowej w latach 2010-2013 jako suma zmian w odsetku pracujących i bezrobotnych[2]

		Ogółem				Mężczyźni				Kobiety			
		2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Odsetki wśród ogółu osób w wieku produkcyjnym	aktywni	68,2	69,4	71,5	72,7	72,4	72,2	74,2	75,1	64,1	66,4	68,6	70,1
	pracujący	60,0	60,1	59,8	60,9	63,8	63,3	62,8	62,8	56,2	56,7	56,6	58,8
	bezrobotni	8,2	9,3	11,7	11,8	8,6	9,0	11,4	12,3	7,9	9,7	12,1	11,3
Zmiany odsetków w stosunku do 2010 r.	aktywni	0,0	+1,2	+3,3	+4,5	0,0	-0,2	+1,8	+2,7	0,0	+2,3	+4,5	+6,0
	pracujący	0,0	+0,1	-0,1	+0,9	0,0	-0,5	-1,0	-1,0	0,0	+0,5	+0,4	+2,6
	bezrobotni	0,0	+1,1	+3,5	+3,6	0,0	+0,4	+2,8	+3,7	0,0	+1,8	+4,1	+3,4

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

[2] Dla dowolnego roku odsetek aktywnych zawodowo to suma odsetka pracujących i odsetka bezrobotnych. Podobnie, zmiana odsetka aktywnych zawodowo w stosunku do 2010 r. to każdorazowo suma zmiany odsetka pracujących i zmiany odsetka bezrobotnych.

Wykres 1.3. Zmiana poziomu aktywności zawodowej w latach 2010-2013 jako suma zmian w odsetku pracujących i bezrobotnych

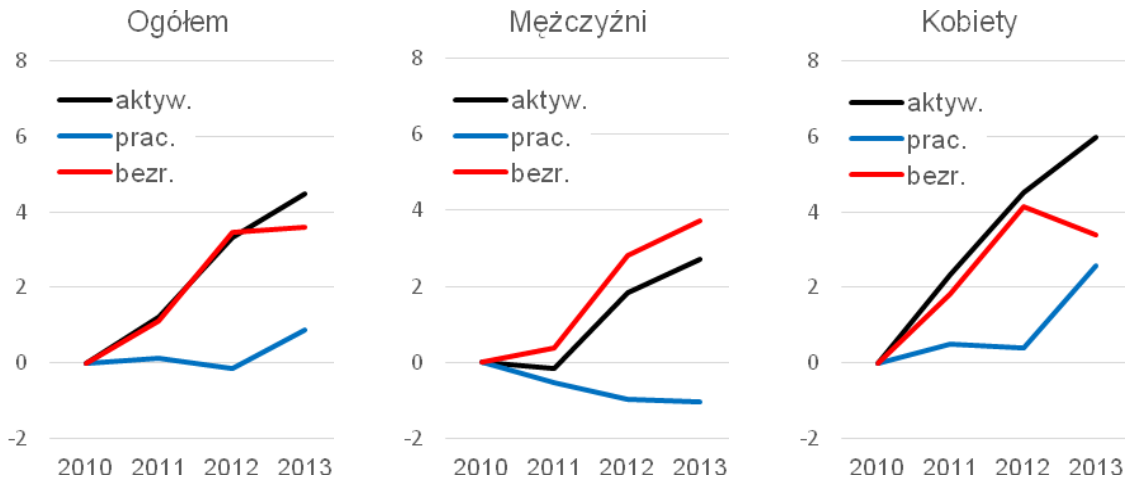

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

W latach 2010-2011 oraz 2011-2012 aktywizacja zawodowa sprowadzała się wyłącznie do wzrostu odsetka osób bezrobotnych. Dopiero w ostatniej edycji badania mogliśmy odnotować zmianę *in plus*: w latach 2012-2013 wzrost aktywności zawodowej wiązał się wreszcie ze wzrostem odsetka pracujących.

Porównanie wykresów w podziale na płeć ujawnia, że pozytywna zmiana między rokiem 2012 i 2013 dokonała się niemal wyłącznie za sprawą kobiet, wśród których równocześnie wzrósł odsetek pracujących i spadł odsetek bezrobotnych.

W przypadku mężczyzn wzrost aktywności zawodowej oznacza cały czas zwiększanie się odsetka bezrobotnych przy spadku bądź stagnacji odsetka pracujących.

Pozytywnej zmianie, jaka nastąpiła za sprawą kobiet między rokiem 2012 i 2013, warto przyjrzeć się dokładniej, biorąc pod uwagę także wiek badanych. Na wykresach 1.4 i 1.5 przedstawiono, o ile punktów procentowych zmieniły się odsetki pracujących i bezrobotnych kobiet oraz mężczyzn w różnych grupach wiekowych.

W przypadku zmian odsetka pracujących w każdej grupie wiekowej widać przewagę kobiet. Szczególnie wyraźna różnica między płciami występuje w grupie wiekowej 25-29 lat, w której udział pracujących kobiet wzrósł o prawie 4 punkty procentowe, podczas gdy udział pracujących mężczyzn spadł o ponad 4 punkty procentowe. W grupie osób starszych, w grupie wiekowej 50+, mężczyźni co prawda nie doświadczyli tak znaczących spadków, ale i tak pozostają w cieniu kobiet, których wskaźniki zatrudnienia poszły w górę o ponad 4 punkty procentowe. Korzystniejsze zmiany w grupie kobiet uwidaczniają się także pod względem odsetka bezrobotnych – w większości grup wiekowych udział bezrobotnych kobiet uległ zmniejszeniu, podczas gdy wśród mężczyzn odsetki bezrobotnych prawie wszędzie wzrosły. Szczególnie niekorzystnie rysują się zmiany w grupie mężczyzn poniżej 35. roku życia: znaczące spadki odsetka pracujących łączą się tam ze zwiększonym udziałem bezrobotnych. Wśród kobiet grupą wiekową mającą podobnie niekorzystny bilans jest grupa młodych trzydziestolatek.

Wykres 1.4. Zmiana odsetka pracujących w latach 2012-2013 (w punktach procentowych)

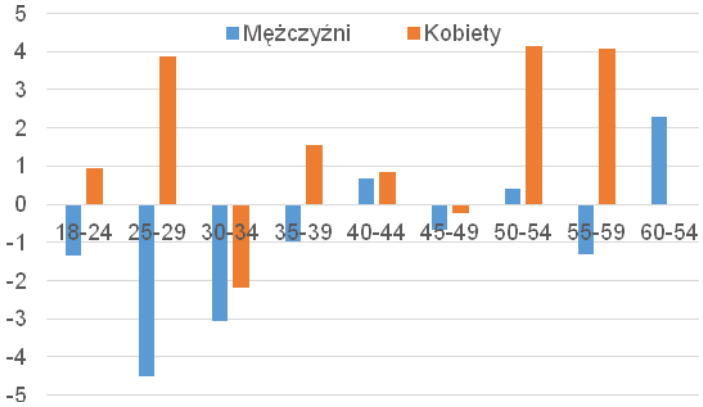

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012, 2013.

Wykres 1.5. Zmiana odsetka bezrobotnych w latach 2012-2013 (punktach procentowych)

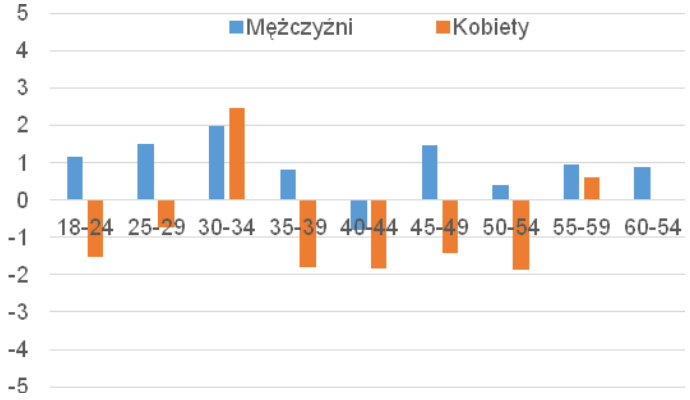

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012, 2013.

SYTUACJA ZAWODOWA

Uzupełnieniem powyższych analiz, opartych na informacjach dotyczących wykonywanej przez respondentów pracy bądź braku pracy i jej ewentualnym poszukiwaniu, są dane na temat tego, jak konkretnie respondenci sami określają swoją bieżącą sytuację zawodową (tabela 1.2).

W kolejnych latach badania poszczególne odsetki nie ulegały radykalnym zmianom, można jednak wskazać wyraźne trendy. Wśród ogółu badanych wzrastał odsetek osób deklarujących się jako bezrobotne. W przypadku obu płci w latach 2010-2013 mieliśmy do czynienia ze spadkiem udziału emerytów/rencistów, jednak spadek ten szczególnie silnie wystąpił w grupie kobiet (z 13,6% do 8,1%). Odsetek uczących się we wszystkich latach oscylował wokół 10%, przy czym zawsze był wyższy w grupie kobiet, a ponadto przewaga kobiet była z roku na rok coraz większa (w 2010 r. 0,5 punktu procentowego, w 2011 r.: 1,0 punkt procentowy, 2012-2013: powyżej 2 punktów procentowych).

Tabela 1.2. Sytuacja zawodowa według deklaracji respondentów

Sytuacja zawodowa	Mężczyźni				Kobiety				Ogółem			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
nauka	9,6	9,7	9,9	9,0	10,1	10,6	12,0	11,3	9,8	10,1	10,9	10,1
praca niepełny wymiar	4,0	3,3	3,1	3,2	5,4	5,4	5,2	4,9	4,7	4,3	4,2	4,0
praca pełny wymiar	59,5	59,7	59,5	59,2	49,9	50,6	51,0	53,7	54,7	55,3	55,4	56,6
przerwa w pracy	1,9	1,7	1,5	1,9	3,0	2,9	2,7	2,3	2,4	2,3	2,1	2,1
bezrobotny(a)	11,5	12,1	13,3	14,7	11,9	13,4	13,8	13,6	11,7	12,7	13,6	14,1
dom	1,4	1,5	1,6	1,7	12,7	11,3	12,2	11,9	7,1	6,2	6,7	6,6
renta	15,5	15,1	14,0	8,0	13,2	8,0	13,6	11,7	8,7	5,3	8,1	5,6	14,5	13,4	11,4	6,7	10,8	6,8
emerytura				6,0		5,3				3,5		2,5				4,8		3,9
N	8871	9174	9121		9173		9027	8604	8468		8425		17898	17778	17589		17598	

Odsetki nie sumują się do 100% dla poszczególnych lat, ponieważ można było wskazać więcej niż jedną odpowiedź.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Dane dotyczące sytuacji zawodowej w poszczególnych grupach płci i wieku w I połowie 2013 r. zawiera tabela 1.3. Jak w poprzednich edycjach badania, w najmłodszej grupie wiekowej obserwujemy wyraźnie wyższy odsetek kobiet kontynuujących naukę (63,3% w porównaniu do 54,1% mężczyzn)[3]. Poza tym różnice między płciami najsilniej – i w przewidywalny sposób – przejawiają się pod względem pracy zarobkowej w pełnym wymiarze godzin oraz zajmowania się domem: mężczyźni częściej od kobiet pracują, a kobiety częściej od mężczyzn zajmują się domem. W szczególności zauważalne jest to w grupach wiekowych 25-34 lata oraz 35-44 lata, czyli wśród osób będących na etapie zakładania rodzin i wychowywania dzieci. W kontekście wyborów prokreacyjnych można też interpretować sięgający prawie 5% odsetek kobiet mających przerwę w pracy w wieku 25-34 lata. Należy jednak podkreślić, że skala różnic między płciami nie ma zbyt wiele wspólnego ze stereotypem, że „mężczyźni zarabiają na dom, a kobiety się tym domem zajmują". W gruncie rzeczy na każde 100 kobiet w wieku 25-44 lata 60-70 pracuje zarobkowo w pełnym wymiarze godzin, a jedynie 15 swoją sytuację zawodową określa jako zajmowanie się domem[4]. Co więcej, w grupie osób powyżej 44. roku życia odsetek pracujących kobiet jest nawet nieco wyższy niż mężczyzn.

Warto odnotować również to, że mimo niższego ustawowego wieku emerytalnego kobiet, w każdej grupie wiekowej, począwszy od 35-44 lata, odsetek emerytów jest wyższy wśród mężczyzn – w kategorii 55+ na emeryturze jest 21,3% mężczyzn i 16,3% kobiet[5].

[3] Jako ciekawostkę można odnotować, że nieznacznie wyższy odsetek uczących się mężczyzn w wieku 25-34 lata (2,8% w porównaniu do 2,5% kobiet) wiąże się z tym, że przeciętnie mężczyznom nieco więcej czasu zabiera ukończenie studiów.

[4] Nigdy nie dość też przypominania, że „zajmowanie się domem", w szczególności, gdy w domu są małe dzieci, to produktywna i bardzo wymagająca praca, której w niczym nie pomniejsza fakt, że nie znajduje ona odzwierciedlenia w oficjalnych statystykach typu PKB.

[5] Oczywiście należy pamiętać, że grupa 55+ to mężczyźni w wieku 55-64 lata (okres 9 lat przed progiem emerytalnym) i kobiety w wieku 55-59 lat (4 lata przed tym progiem).

Tabela 1.3. Sytuacja zawodowa wg płci i wieku

	Syt. zawodowa Wiek	18-24	25-34	35-44	45-54	55-$^{59}/_{64}$	Ogółem
MĘŻCZYŹNI (M)	nauka	54,1	2,8	0,1	0,0	0,0	9,0
	praca niepełny wymiar	4,5	3,0	3,0	3,0	3,0	3,2
	praca pełny wymiar	25,3	73,8	79,2	65,8	40,6	59,2
	przerwa w pracy	1,0	2,2	1,5	2,1	2,5	1,9
	bezrobotny(a)	18,1	16,5	12,3	15,5	11,8	14,7
	dom	0,7	1,2	2,3	2,4	2,0	1,7
	renta	0,6	2,4	4,0	9,8	22,8	8,0
	emerytura	0,2	0,1	0,5	4,0	21,3	5,3
KOBIETY (K)	nauka	63,3	2,5	0,5	0,1	0,0	11,3
	praca niepełny wymiar	5,7	5,4	4,1	4,9	4,1	4,9
	praca pełny wymiar	17,2	58,8	70,4	66,2	40,8	53,7
	przerwa w pracy	1,1	4,7	2,2	1,1	1,5	2,3
	bezrobotny(a)	13,0	18,1	12,3	11,0	11,9	13,6
	dom	4,2	15,9	14,7	9,6	12,3	11,9
	renta	0,7	1,2	2,4	9,9	18,5	5,6
	emerytura	0,1	0,0	0,1	1,0	16,3	2,5
RÓŻNICA K - M	nauka	9,2	-0,3	0,4	0,1	0,0	2,2
	praca niepełny wymiar	1,3	2,3	1,1	1,9	1,1	1,6
	praca pełny wymiar	-8,1	-15,1	-8,8	0,5	0,2	-5,5
	przerwa w pracy	0,2	2,4	0,6	-1,0	-1,1	0,4
	bezrobotny(a)	-5,1	1,6	0,0	-4,5	0,1	-1,1
	dom	3,5	14,7	12,5	7,2	10,3	10,1
	renta	0,1	-1,2	-1,6	0,2	-4,3	-2,4
	emerytura	-0,1	-0,1	-0,4	-3,0	-5,0	-2,7
	N mężczyźni	1413	2208	1984	1692	1874	9173
	N kobiety	1399	2127	1990	1739	1171	8425

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

WPŁYW SYTUACJI OSOBISTEJ/RODZINNEJ

Statystyki porównujące sytuację zawodową bądź zarobki kobiet i mężczyzn przyjmują często atomistyczną perspektywę, abstrahując od faktu, że większość osób w wieku produkcyjnym żyje w związkach małżeńskich. Jeśli przyjrzymy się grupie osób do 40. roku życia, to bardzo wyraźnie uwidacznia się zróżnicowanie sytuacji zawodowej ze względu na stan cywilny i posiadanie małego dziecka na utrzymaniu (wykres 1.5)[6].

Wykres 1.5. Sytuacja zawodowa kobiet i mężczyzn do 40. roku życia

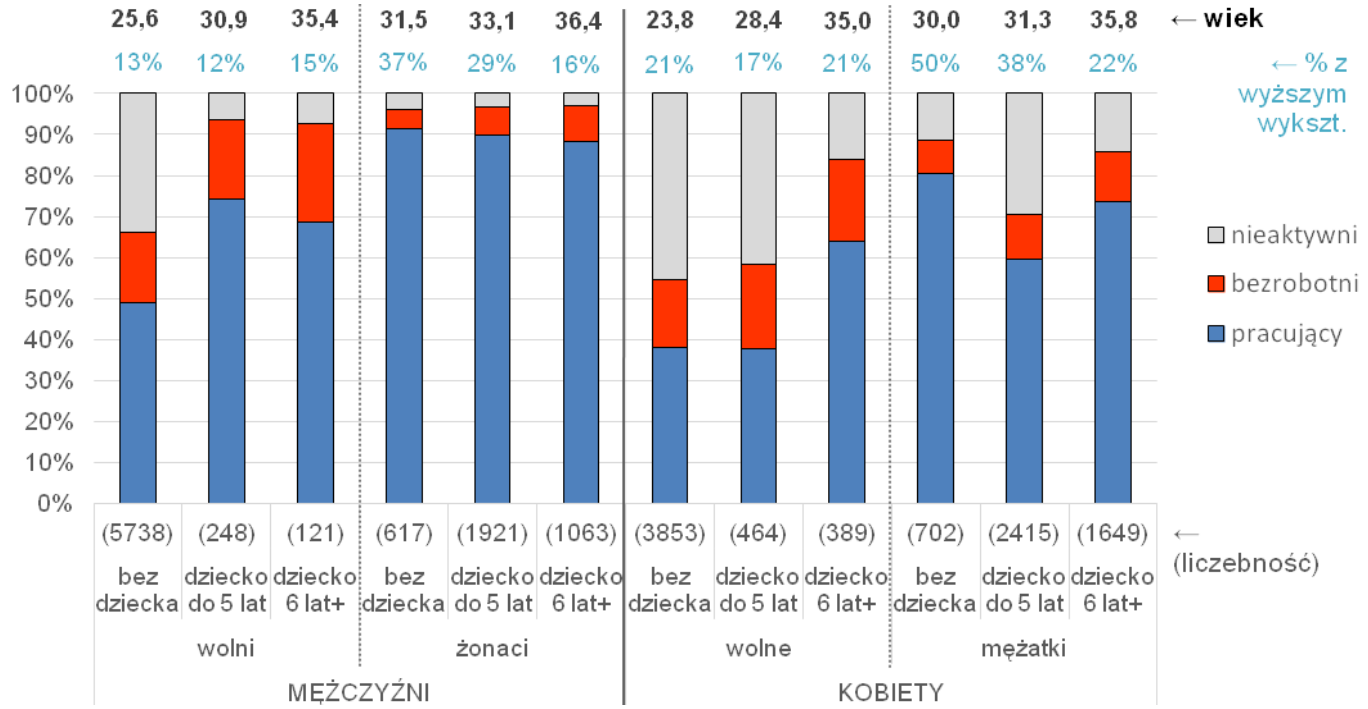

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

[6] Pytanie o wiek najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu respondenta wprowadzono do kwestionariusza w III edycji badania, dlatego wykres nie obejmuje danych z lat 2010-2011.

Dla lepszej interpretacji wyników na wykresie uwzględniono średni wiek oraz odsetek osób z wyższym wykształceniem w każdej z porównywanych kategorii. Należy brać pod uwagę, że :

1) osoby w związkach małżeńskich są przeciętnie starsze od osób nie będących w związkach[7];
2) osoby mające dzieci są starsze od tych nie mających dzieci (ponadto wiek rodziców w oczywisty sposób wiąże się z wiekiem dzieci;
3) mężczyźni są przeciętnie starsi od kobiet znajdujących się w podobnej sytuacji rodzinnej;
4) osoby w związkach małżeńskich częściej mają ukończone studia (ponieważ z wzięciem ślubu najczęściej czeka się do ukończenia nauki);
5) dla osób w związkach małżeńskich (zarówno kobiet, jak i mężczyzn) udział osób z wyższym wykształceniem jest najwyższy w grupie bezdzietnej, niższy w grupie z młodszym dzieckiem i najniższy w grupie ze starszymi dziećmi (ponieważ decyzja o posiadaniu dzieci, podobnie jak decyzja o małżeństwie, najczęściej odkładana jest na czas po ukończeniu nauki).

Ogólnie rzecz biorąc, poziom aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia są wyższe dla mężczyzn niż dla kobiet znajdujących się w podobnej sytuacji osobistej/rodzinnej. W szczególności zwraca uwagę fakt, że zdecydowanie najwyższe odsetki pracujących (oscylujące wokół 90%) znajdujemy w grupie żonatych mężczyzn – niezależnie od tego, czy na ich utrzymaniu są jakiekolwiek dzieci. W grupie mężatek aktywność zawodowa do pewnego stopnia zależy natomiast od obecności i wieku najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu – wskaźnik zatrudnienia spada z 80% do 60% przy przejściu z grupy mężatek nie mających dzieci do grupy mężatek z dzieckiem w wieku do 5 lat, po czym wzrasta do 74% w grupie ze starszymi dziećmi.

Odmienne wzory zachowań przy przejściu kolejno od grupy osób nie mających dzieci, przez grupę mającą dzieci w wieku do 5. roku życia, do grupy mającej na utrzymaniu starsze dzieci, obserwujemy wśród osób nie pozostających w związku małżeńskim. W przypadku mężczyzn występuje bardzo wyraźny wzrost aktywności zawodowej (w tym szczególnie wzrost wskaźnika zatrudnienia: z 49% do 74%) przy pojawieniu się dziecka do 5. roku życia, natomiast u kobiet analogiczny wzrost obserwujemy dopiero w grupie mającej na utrzymaniu dzieci w starszym wieku (z 38% do 64%).

Wykres 1.6 pozwala lepiej prześledzić zależność między wiekiem najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu rodziców a poziomem aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet. W grupie mężczyzn widzimy, że wskaźnik zatrudnienia waha się w granicach 85-90%, gdy mają oni na utrzymaniu dziecko w wieku do 7 lat, po czym nieznacznie spada dla mężczyzn mających na utrzymaniu starsze dzieci. W grupie kobiet sytuacja wygląda zupełnie inaczej – gdy w domu jest dziecko poniżej 1. roku życia, wskaźnik zatrudnienia wynosi ok. 50%, ale w miarę jak dzieci są starsze systematycznie rośnie liczba matek podejmujących pracę. Gdy dzieci osiągają 7. rok życia, pracuje już ok. 70% matek i wskaźnik utrzymuje się na tym poziomie aż do 14. roku życia dziecka, kiedy odnotowujemy kolejny (nieznaczny już) wzrost zatrudnienia. Jak widać, dwoma punktami charakterystycznymi są momenty, w których dziecko podejmuje najpierw naukę w szkole podstawowej, a następnie w szkole ponadgimnazjalnej.

[7] Kategoria „wolni/wolne” obejmuje wszystkie osoby nie będące w związkach małżeńskich. W zdecydowanej większości są to osoby żyjące w pojedynkę, które jeszcze nie wstąpiły w związek małżeński, ale kategoria obejmuje też pewną liczbę osób rozwiedzionych oraz żyjących w związkach nieformalnych.

Wykres 1.6. Wskaźnik zatrudnienia w zależności od wieku najmłodszego dziecka na utrzymaniu

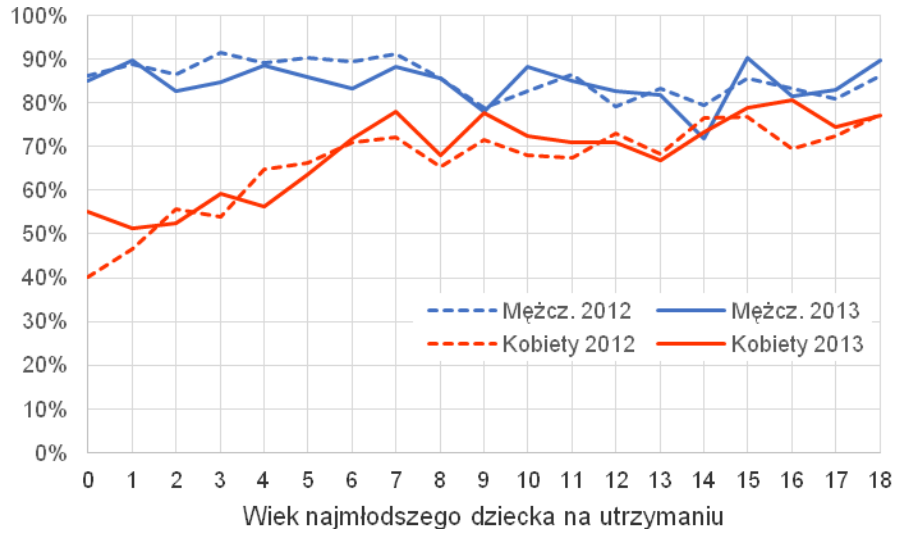

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Wykresy 1.5 i 1.6 uwzględniały zarówno osoby żyjące w pojedynkę, jak i te żyjące w związkach – formalnych (większość) bądź nieformalnych. W tabeli 1.4 zestawiono dane dotyczące pracy zarobkowej, ograniczone wyłącznie do osób w wieku do 40 lat, żyjących w związkach. Dane te uzyskano przez połączenie informacji uzyskanych od mężczyzn będących w związkach (którzy odpowiadali na pytanie o sytuację zawodową swoich żon/partnerek) oraz od kobiet będących w związkach (które odpowiadały na pytanie o sytuację zawodową swoich mężów/partnerów). Dla każdej sytuacji osobistej/rodzinnej sporządzono w ten sposób tabelę pokazującą, w jakim stopniu kobiety i mężczyźni zaangażowani są w takiej sytuacji w pracę zarobkową (nie pracują, pracują w niepełnym bądź pełnym wymiarze godzin). W każdej tabeli jasnoniebieskim kolorem zaznaczono te związki, w których mężczyzna jest bardziej od kobiety zaangażowany w pracę zarobkową, zaś jasnoczerwonym te, w których zaangażowanie kobiet jest większe niż mężczyzn.

Tabela 1.4. Zaangażowanie w pracę zarobkową mężczyzn i kobiet w związkach nieformalnych i małżeństwach w zależności od wieku najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu (dane w % ogółu związków, uzyskane od respondentów do 40. roku życia).

ZW. NIEFORMALNY			**Wiek**	Mężcz.	**28,3**
BEZ DZIECI			**respond.**	Kobieta	**27,9**
n=	466			Średnia	**28,1**
		Kobieta			
		nie pracuje	niepełny	pełny	Ogółem
Mężcz.	nie pracuje	11,2	2,6	4,3	18,0
	niepełny wymiar	1,9	2,4	0,4	4,7
	pełny wymiar	17,6	7,1	**52,6**	77,3
	Ogółem	30,7	12,0	57,3	100,0

MAŁŻEŃSTWO			**Wiek**	Mężcz.	**31,5**
BEZ DZIECI			**respond.**	Kobieta	**30,0**
n=	1318			Średnia	**30,7**
		Kobieta			
		nie prac.	niepełny	pełny	Ogółem
Mężcz.	nie pracuje	3,3	0,5	2,7	6,4
	niepełny wymiar	0,3	0,8	1,4	2,5
	pełny wymiar	16,8	3,1	**71,1**	91,0
	Ogółem	20,4	4,4	75,2	100,0

ZW. NIEFORMALNY			**Wiek**	Mężcz.	**31,1**
Z DZIEĆMI DO 5 LAT			**respond.**	Kobieta	**28,6**
n=	334			Średnia	**29,6**
		Kobieta			
		nie prac.	niepełny	pełny	Ogół
Mężcz.	nie pracuje	13,2	0,9	3,6	17,7
	niepełny wymiar	9,9	1,2	2,4	13,5
	pełny wymiar	39,5	3,6	**25,7**	68,9
	Ogółem	62,6	5,7	31,7	100,0

MAŁŻEŃSTWO			**Wiek**	Mężcz.	**33,1**
Z DZIEĆMI DO 5 LAT			**respond.**	Kobieta	**31,3**
n=	4336			Średnia	**32,1**
		Kobieta			
		nie prac.	niepełny	pełny	Ogółem
Mężcz.	nie pracuje	5,3	0,4	3,0	8,7
	niepełny wymiar	0,8	0,3	0,6	1,6
	pełny wymiar	32,8	3,1	**53,8**	89,7
	Ogółem	38,8	3,8	57,4	100,0

ZW. NIEFORMALNY			**Wiek**	Mężcz.	**36,9**
Z DZIEĆMI POWYŻEJ 5 LAT			**respond.**	Kobieta	**33,8**
n=	106			Średnia	**34,8**
		Kobieta			
		nie prac.	niepełny	pełny	Ogół
Mężcz.	nie pracuje	15,1	0,9	6,6	22,6
	niepełny wymiar	0,0	0,0	3,8	3,8
	pełny wymiar	29,2	3,8	**40,6**	73,6
	Ogółem	44,3	4,7	50,9	100,0

MAŁŻEŃSTWO			**Wiek**	Mężcz.	**36,4**
Z DZIEĆMI POWYŻEJ 5 LAT			**respond.**	Kobieta	**35,8**
n=	2711			Średnia	**36,0**
		Kobieta			
		nie prac.	niepełny	pełny	Ogółem
Mężcz.	nie pracuje	4,4	0,7	4,8	9,9
	niepełny wymiar	0,4	0,3	0,3	1,1
	pełny wymiar	19,0	3,2	**66,8**	89,0
	Ogółem	23,8	4,3	71,9	100,0

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Wnioski z analizy danych w tabeli 1.4 można streścić w kilku punktach:

1. Niezależnie od rodzaju związku (formalny – nieformalny) to mężczyźni częściej zaangażowani są w pracę zarobkową.
2. Mężczyźni i kobiety w związkach małżeńskich częściej pracują w pełnym wymiarze godzin niż ma to miejsce w związkach nieformalnych.
3. W przypadku małżeństw większość par realizuje model, w którym zarówno mężczyzna, jak i kobieta pracują w pełnym wymiarze godzin (nawet w rodzinach z dzieckiem poniżej 6 lat pary takie stanowią ponad połowę – 53,8%).
4. Obecność w domu dziecka poniżej 6. roku życia dwukrotnie zwiększa (w porównaniu do par bezdzietnych) częstość występowania modelu z mężczyzną jako jedynym żywicielem rodziny, pracującym w pełnym wymiarze godzin (w związkach nieformalnych wzrost z 17,6% do 39,5%, w małżeństwach wzrost z 16,8% do 32,8%).
5. W związkach nieformalnych rzadziej mamy do czynienia z modelem, w którym obie strony są w jednakowym stopniu zaangażowane w pracę zarobkową. Zarówno sytuacja, w której mężczyzna jest zaangażowany bardziej od kobiety, jak i sytuacja przeciwna – gdy to kobieta jest bardziej zaangażowana od mężczyzny – częściej występuje w związkach nieformalnych niż w małżeństwach.

FORMA ZATRUDNIENIA

W tej części przyjrzymy się formom prawnym, w ramach których Polacy i Polki wykonują pracę. W tabeli 1.5 zestawiono dane o udziale procentowym poszczególnych form pracy wśród ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Dominującą formą, zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet, jest umowa o pracę (w ten sposób zatrudnionych było w 2013 r. ok. 45% osób), przy czym w grupie kobiet z roku na rok obserwowaliśmy niewielki wzrost udziału takich umów. W każdym roku badania mniej więcej co dziewiąta osoba prowadziła własną działalność gospodarczą (częściej pozarolniczą niż rolniczą). Wziąwszy pod uwagę okres 12 miesięcy przed przeprowadzeniem wywiadu, jedna na czternaście osób wykonywała pracę w ramach umowy cywilnoprawnej.

Odsetek osób deklarujących pracę bez formalnej umowy utrzymywał się w latach 2011-2013 na poziomie ok. 4%, przy czym zawsze wyższy był w grupie mężczyzn.

W kolejnych latach badania odnotowywaliśmy trend spadkowy pod względem odsetka osób odbywających w ostatnich 12 miesiącach praktykę bądź staż. Najwyraźniejszy spadek – o 2 punkty procentowe – miał miejsce ostatnio, czyli między rokiem 2012 i 2013, i dotyczył on zarówno mężczyzn, jak i kobiet (wykres 1.7).

Odsetek osób, które w ostatnich 12 miesiącach wykonywały jakąś pracę za granicą wyniósł w 2013 r. prawie 5% i był najwyższy ze wszystkich lat badania. Wzrost w stosunku do roku 2012 wystąpił zarówno wśród mężczyzn (z 5,1% do 6,8%), jak i wśród kobiet (z 1,6% do 2,9%).

Tabela 1.5. Formy zatrudnienia Polaków w latach 2010-2013 (% ogółu osób w wieku produkcyjnym)

Forma pracy	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Działalność gosp.	11,2	11,9	10,8	11,3	13,8	14,9	13,1	14,0	8,6	8,8	8,3	8,4
- pozarolnicza	5,7	7,1	6,6	6,7	7,7	9,3	8,4	8,7	3,7	4,8	4,6	4,6
- rolnicza	5,4	4,7	4,2	4,6	6,1	5,5	4,6	5,3	4,8	3,9	3,7	3,8
Umowa o pracę	43,8	43,7	44,6	44,9	45,5	44,5	45,8	44,5	42,2	42,9	43,4	45,4
Umowa cywilnoprawna (12m)	6,7	6,8	7,1	7,2	6,4	6,3	6,7	6,9	7,0	7,2	7,5	7,5
Bez umowy (12m)	4,7	4,1	3,8	3,8	6,7	5,3	4,9	5,1	2,7	2,8	2,6	2,4
Dz. roln. na własny użytek	5,7	5,3	4,3	4,5	6,5	6,0	4,8	5,4	4,9	4,5	3,8	3,7
Dz. rodz. (nieodpł. pomoc)	5,9	4,8	4,6	4,4	6,6	5,5	5,1	5,0	5,2	4,1	4,0	3,8
Praktyka/staż	7,1	7,1	6,4	4,3	6,0	5,9	5,2	3,3	8,3	8,4	7,7	5,4
Wolontariat	1,8	1,8	1,8	1,6	1,5	1,1	1,4	1,2	2,2	2,5	2,3	2,1
Praca za granicą	4,3	3,4	3,4	4,9	6,2	4,9	5,1	6,8	2,3	1,7	1,6	2,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Liczebność	17904	17782	17600	17600	8874	9177	9129	9173	9030	8605	8471	8427

Odcieniami szarości zaznaczono formy pracy, których udział w miarę systematycznie zmieniał się w badanym okresie.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 1.7. Odsetek osób wykonujących pracę w ramach umów cywilnoprawnych, bez umowy oraz w ramach praktyk/staży

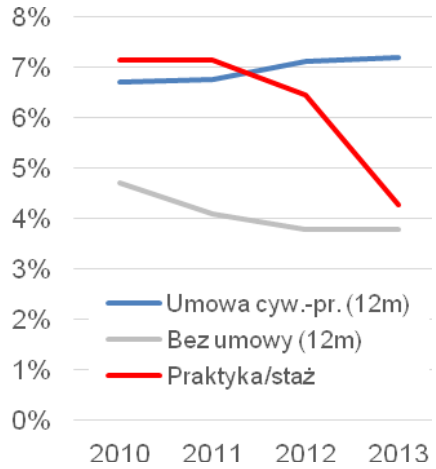

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Poszczególne formy zatrudnienia są charakterystyczne dla różnych rodzajów zawodów. W tabeli 1.6 przedstawiono udziały poszczególnych zawodów wśród ogółu prowadzących własną działalność gospodarczą, wśród ogółu zatrudnionych etatowo, na umowę cywilnoprawną, bez umowy oraz w ramach staży i praktyk.

W przypadku własnej działalności gospodarczej (pomijając kategorie rolnicze, nie uwzględnione w tabeli), ponad połowa przypadków to dziedzina handlu i usług (30,7%) oraz wykwalifikowanych prac robotniczych (22,0%), w tym głównie budowlanych. Zupełny margines w przypadku własnej działalności stanowią zawody biurowe (1,3%).

W ramach umów o pracę wszystkie kategorie zawodowe mają znaczące reprezentacje.

Umowy cywilnoprawne to przede wszystkim umowy ze specjalistami (21,8%), pracownikami handlu i usług (20,1%) oraz robotnikami niewykwalifikowanymi (19,2%).

Prace wykonywane bez umowy dotyczą w większości zawodów robotniczych (niewykwalifikowanych: 39,4%, wykwalifikowanych: 23,8%), a także handlowo-usługowych (16,4%).

W ramach staży i praktyk wykonywane były prace z większości kategorii zawodowych; na plan pierwszy wysuwają się tutaj zawody biurowe (21,4%).

Tabela 1.5. Formy zatrudnienia Polaków w latach 2010-2013

ISCO-1	Działalność gosp.	Umowa o pracę	Umowa cywilnopr.	Praca bez umowy	Staż /praktyka
1 kier	5,0	3,5	0,6	0,0	0,0
2 spec	15,5	17,8	21,8	5,4	17,6
3 sred	14,3	12,8	14,9	8,5	14,7
4 biur	1,3	10,6	9,2	2,2	21,4
5 uslu	30,7	16,9	20,1	16,4	20,7
7 rob-w	22,0	18,4	9,3	23,8	15,9
8 oper	7,6	11,3	4,9	4,3	1,4
9 rob-n	3,6	8,7	19,2	39,4	8,2
Ogółem %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Liczebność	1058	7788	1237	634	728

W tabeli uwzględniono tylko zawody nierolnicze.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Struktura zawodów wykonywanych w ramach poszczególnych form zatrudnienia była w latach 2011-2013 dość stabilna. Wyjątek stanowią praktyki i staże, czyli forma zatrudnienia, która w rozpatrywanym okresie najbardziej straciła na popularności. W liczbach bezwzględnych praktyki i staże były rzadziej realizowane we wszystkich kategoriach zawodowych, jednak tempo tego spadku było różne. W rezultacie zmieniła się nieco struktura zawodowa praktyk. O ile w 2011 r. wśród praktykantów i stażystów częściej można było spotkać robotników wykwalifikowanych (21,2%) niż specjalistów (13,4%), o tyle do roku 2013 proporcje te uległy odwróceniu (specjaliści: 17,6%, robotnicy wykwalifikowani 15,9%). Przez cały ten okres malał też udział robotników niewykwalifikowanych (z 11,5% w 2010 do 8,2% w 2013).

Tabela 1.6. Zawody wykonywane w ramach praktyk i staży w latach 2010-2013

ISCO-1	2010	2011	2012	2013
1 kier	0,1	0,2	0,0	0,0
2 spec	14,3	13,4	15,1	17,6
3 sred	13,3	15,6	14,0	14,7
4 biur	21,3	18,4	22,9	21,4
5 uslu	19,7	20,1	20,2	20,7
7 rob-w	18,9	21,2	17,4	15,9
8 oper	1,0	1,5	2,1	1,4
9 rob-n	11,5	9,5	8,3	8,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
	1244	1231	1118	728

W tabeli uwzględniono tylko zawody nierolnicze.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W tabeli 1.7 podsumowano cechy osób prowadzących własną działalność gospodarczą, zatrudnionych etatowo, mających umowy cywilnoprawne itd. W pierwszym wierszu tabeli, jako punkty odniesienia, podano wartości obliczone ogółem dla wszystkich osób, które deklarowały którąkolwiek z wymienionych w tabeli form pracy.

Osoby prowadzące własną działalność gospodarczą (zarówno rolniczą, jak i pozarolniczą) charakteryzują się przeciętnie starszym wiekiem (43 lata), który w naturalny sposób wiąże się też z dłuższym stażem pracy (średnio 19 lat). Trzy czwarte tej grupy to osoby w związkach małżeńskich, jak również trzy czwarte to osoby mające dzieci. Większość to mężczyźni (2/3); prawie wszyscy (93,6%) pracują w pełnym wymiarze godzin. Pozostałe cechy silnie różnicują rolników i nie-rolników: ci drudzy dwukrotnie częściej legitymują się maturą, jak również dostępem do internetu; aż sześciokrotnie częściej skończyli studia; są o pół punktu wyżej na pięciostopniowej skali zadowolenia z pracy, co można wiązać m.in. z ich niemal dwukrotnie większymi zarobkami netto.

W przypadku umów o pracę proporcje płci są wyrównane. Osoby pracujące na etat są podobne do przedsiębiorców z branż nierolniczych pod względem przeciętnego wieku i stażu pracy, odsetka osób w związkach małżeńskich i mających dzieci, jak również wykształcenia i dostępu do internetu, choć dla etatowców wszystkie te wskaźniki przyjmują nieco niższe wartości. W ramach umów o pracę wyraźnie niższe (o 30%) są przeciętne zarobki netto, jak również niższe (o 0,3 punkta procentowego) jest przeciętne zadowolenie z pracy.

Zgodnie ze zgromadzonymi danymi, 20% umów o pracę zawartych jest na czas określony i interesującą kwestią jest porównanie ich ze znacznie częstszymi umowami na czas nieokreślony. Zarobki netto osób zatrudnionych na czas określony są wyraźnie niższe (o 22%) i osoby te są mniej zadowolone z pracy. Trzeba jednak zauważyć, że równocześnie są to osoby przeciętnie o 6 lat młodsze, mające o ponad 6 lat mniejsze doświadczenie zawodowe, rzadziej będące w małżeństwie i rzadziej mające dzieci, w wyraźnie mniejszym odsetku legitymujące się wyższym wykształceniem i trzykrotnie częściej pracujące w niepełnym wymiarze godzin (9,4% w porównaniu do 3,1%).

Tabela 1.7. Cechy osób zatrudnionych w ramach konkretnych form pracy

Forma pracy	Płeć (% kobiet)	Wiek (lata)	Staż pracy (lata)	Małżeństwo (%)	Dzieci (%)	Wieś (%)	Miasto >200 tys. (%)	Wykształcenie: matura (%)	Wykształcenie: wyższe (%)	Uczy się (%)	Internet (%)	Wymiar czasu pracy*: pełny (%)	Wymiar czasu pracy*: niepełny (%)	Zadowolenie z pracy (1-5)	Zarobki netto** (zł)	N***	N (dane o zarobkach)
Pracujący w jakiejkolwiek formie	**46,2**	**39,0**	**14,8**	**60,0**	**61,4**	**39,0**	**21,8**	**55,4**	**23,9**	**6,0**	**76,2**	**80,1**	**5,7**	**3,88**	**2056**	**12008**	**7743**
Działalność gospodarcza	35,6	42,9	19,2	73,9	74,3	52,9	18,3	54,9	20,4	0,4	72,2	93,6	4,3	4,00	2506	1972	1088
pozarolnicza	32,8	42,1	18,2	74,4	75,1	28,3	29,4	69,8	31,0	0,5	89,1	94,2	4,2	4,20	3061	1175	652
rolnicza	39,7	44,1	20,8	73,3	73,2	89,2	1,9	32,9	4,8	0,2	47,3	92,9	4,4	3,70	1639	797	432
Umowa o pracę	49,6	39,6	15,9	65,6	66,5	33,1	23,6	60,2	29,0	0,7	79,1	94,2	4,3	3,91	2155	8102	5646
na czas nieokreślony	49,9	40,8	17,2	69,8	70,4	32,4	23,9	61,4	30,5	0,3	79,1	95,6	3,1	3,96	2261	6483	4481
na czas określony	48,1	34,8	10,7	48,9	51,1	35,9	22,2	55,6	22,9	2,0	79,2	88,5	9,4	3,73	1765	1618	1165
Umowa cywilnoprawna (12m)	50,1	34,9	10,6	43,2	46,0	29,5	27,1	65,3	34,7	16,4	84,1	48,2	17,7	3,68	1882	1263	767
Bez umowy (12m)	30,1	34,3	8,2	27,0	38,1	35,5	24,8	35,6	10,4	17,0	65,1	28,2	13,4	3,46	1372	662	394
Dz. rolnicza na własny użytek	38,7	44,7	17,9	69,8	69,0	87,3	2,7	30,9	7,0	0,3	46,3	75,7	5,2		1420	795	461
Dz. rodzinna (nieodpł. pomoc)	40,9	34,7	9,0	42,8	44,1	71,8	9,5	45,9	15,8	19,6	69,4	35,7	5,5		1397	776	376
Praktyka/staż (12m)	60,1	27,7	4,7	27,8	27,3	40,7	20,7	59,2	25,9	38,5	90,3	34,1	8,8		1453	746	364
Wolontariat (12m)	60,5	32,7	9,9	36,4	37,2	28,3	29,3	65,5	34,4	37,1	92,0	44,9	7,3		1957	289	149
Praca za granicą (12m)	28,4	39,7	14,5	52,5	60,1	39,0	21,4	46,0	16,8	4,9	70,0	59,3	5,3		2459	863	510

Każda kolumna kolorowana osobno, kolor żółty – wartości średnie dla ogółu pracujących w jakiejkolwiek formie.
* Wymiar czasu pracy odnosi się do ogólnej sytuacji zawodowej respondentów, a nie do konkretnej formy umowy; odsetki dla wymiaru pełnego i niepełnego nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci w chwili badania mogli mieć przerwę w pracy, być bezrobotni bądź nieaktywni zawodowo (choć pracowali w ostatnich 12 mies.).
** W rubryce „Zarobki netto" umieszczono średnie obcięte 5% obliczone z danych o przeciętnych zarobkach[8] respondenta ze wszystkich źródeł w ostatnich 12 mies.
*** Minimalna liczebność dla wszystkich danych z wyjątkiem zarobków.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

[8] Respondentom, którzy podali tylko przedział zarobków przypisano średnią wartość zarobków w tym przedziale, obliczoną na podstawie danych od osób podających wartości dokładne (deklarującym zarobki powyżej 4 tys. zł przypisano wartość 5 tys. zł).

Kolejne interesujące porównanie, jakie można przeprowadzić, to zestawienie danych dla osób na umowach cywilnoprawnych z osobami zatrudnionymi w ramach umów o pracę na czas określony oraz tymi, które pracowały w ogóle bez umowy. Wszystkie trzy grupy są mniej więcej w tym samym wieku (34-35 lat), jednak w grupie pracujących w „szarej strefie" jest znacznie mniej kobiet (tylko 30%). Pod względem stażu pracy i sytuacji rodzinnej osoby z umowami cywilnoprawnymi są bardzo podobne do etatowców – wyraźnie częściej można jednak spotkać wśród nich osoby z wyższym wykształceniem (częstość 1,5 razy większa) bądź aktualnie uczące się (częstość 8 razy większa!). Co warto podkreślić, osoby mające w ostatnich 12 miesiącach umowy cywilnoprawne przeciętnie zarabiały nieco więcej niż osoby zatrudnione na umowy o pracę na czas określony, choć tylko połowa z nich w momencie badania deklarowała pracę w pełnym wymiarze godzin. Na tym tle znacznie gorzej wypadały osoby pracujące bez umów – wśród nich też było sporo osób uczących się (13,4%), jednak poziom ukończonego wykształcenia był znacznie niższy (tylko co trzecia osoba z maturą i tylko jedna na dziesięć po studiach). Pracujący bez umów deklarowali zarobki o 500 zł niższe niż osoby na umowach cywilnoprawnych i byli też grupą najmniej zadowoloną ze swojej pracy (choć średnia i tak była w miarę pozytywna: 3,5 na skali od 1 do 5). Co charakterystyczne, w grupie tej odsetek mających dzieci (38,1%) był znacznie wyższy niż odsetek osób w związku małżeńskim (27,0%).

Wśród praktykantów i stażystów znajdowały się przede wszystkim kobiety (60,1%), osoby młode (średnia wieku 27,7 lat), mające niespełna 5 lat doświadczenia zawodowego, na ogół nie będące w związkach małżeńskich i nie mające dzieci, w dużej mierze nadal uczące się (38,5%).

Osoby zaangażowane w wolontariat to także w większości panie (60,5%); w znacznej części są to osoby uczące się (37,1%) bądź mające ukończone studia (34,4%). Wolontariusze mają na koncie przeciętnie 10-letni staż pracy[9]; mniej więcej połowa z nich pracowała zawodowo w chwili badania (w grupie 25-54 lata pracowało 85%). Zarobki netto w tej grupie były średnio o 200 zł wyższe niż w grupie zatrudnionych na czas określony, jednak trzeba mieć na uwadze, że dane te bazują na stosunkowo niewielkich liczebnościach.

Pracujący za granicą to głównie mężczyźni (71,6%), osoby o średniej wieku na poziomie prawie 40 lat. Względnie niewielki jest w tej grupie udział osób po studiach (16,8%) bądź nadal uczących się (4,9%), za to deklarowane zarobki są na poziomie o 200 zł wyższym niż w przypadku umów o pracę na czas nieokreślony.

Średnie zarobki zamieszczone w tabeli 1.7 obejmują przeciętne wpływy ze wszystkich form pracy respondenta w ostatnich 12 miesiącach. W tabeli 1.8 zestawiono wysokość zarobków dla poszczególnych form pracy w kolejnych latach badania, ale uwzględniając jedynie te osoby, które deklarowały wyłącznie jedną formę pracy odpłatnej. Średnie zarobki w tak zdefiniowanej grupie wzrastały ogółem z roku na rok przeciętnie o 3,9% (z 1788 zł w 2010 r. do 2004 zł w 2013 r.), przy czym w zdecydowanie najliczniejszej grupie pracowników etatowych (stanowiących 75-80% ogółu osób uwzględnionych w tabeli) był to wzrost o 3%. Porównując zarobki kobiet z zarobkami mężczyzn, wyraźnie widać, że były one przeciętnie niższe o około 20%. Mniej więcej tej wielkości przewaga zarobkowa mężczyzn ujawnia się w przypadku prawie każdej formie pracy (także własnej działalności gospodarczej) – jedyny wyjątek stanowią praktyki i staże, gdzie zarobki kobiet były każdego roku wyższe niż mężczyzn[10].

[9] Oczywiście średni staż pracy jest wypadkową indywidualnych staży osób w różnym wieku; w tym wypadku średnia na poziomie 10 lat jest wynikiem stosunkowo krótkich staży w grupie młodych, nadal uczących się osób, oraz stosunkowo długich staży w grupie starszych osób, które edukację formalną mają już dawno za sobą.

[10] Dotyczy to jednak bardzo małej liczebnie grupy pracowników.

Tabela 1.8. Zarobki dla poszczególnych form pracy w latach 2010-2013 (średnie obcięte 5%)

	Forma pracy	Mężczyźni				Kobiety				Ogółem				Iloraz zarobków K/M			
		2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Średnie obcięte 5%**	Ogółem*	1990	2084	2161	2210	1574	1646	1682	1775	1788	1880	1941	2004	0,79	0,79	0,78	0,80
	Własna działalność	2251	2587	2666	2794	1613	1789	1979	2103	2004	2318	2406	2543	0,72	0,69	0,74	0,75
	pozarolnicza	2923	3365	3434	3432	2392	2674	2712	2650	2762	3152	3181	3164	0,82	0,79	0,79	0,77
	rolnicza	1532	1465	1595	1731	1200	1069	1204	1388	1380	1301	1437	1600	0,78	0,73	0,75	0,80
	Umowa o pracę	2072	2124	2209	2235	1648	1727	1731	1814	1859	1932	1983	2028	0,80	0,81	0,78	0,81
	Umowa cywilnopr. (12m)	1541	1583	1500	1498	1116	1120	1209	1272	1326	1340	1363	1396	0,72	0,71	0,81	0,85
	Bez umowy (12m)	1068	1239	1104	1185	985	866	1044	998	1050	1136	1078	1111	0,92	0,70	0,95	0,84
	Praktyka/staż (12m)	625	683	648	425	828	822	809	825	759	772	746	688	1,32	1,20	1,25	1,94
Liczebności	Ogółem*	2923	2819	2828	2632	2560	2344	2284	2252	5483	5163	5112	4884				
	Własna działalność	447	407	368	346	285	208	208	170	731	615	576	516				
	pozarolnicza	238	237	216	225	104	106	107	93	343	343	324	318				
	rolnicza	208	163	152	121	180	102	99	75	388	265	251	196				
	Umowa o pracę	2099	2060	2170	2021	1971	1850	1823	1874	4070	3910	3992	3896				
	Umowa cywilnopr. (12m)	152	146	134	134	157	150	125	112	310	296	258	246				
	Bez umowy (12m)	174	161	112	110	48	56	60	50	223	217	171	160				
	Praktyka/staż (12m)	51	45	44	21	98	81	70	45	150	126	114	66				

* W tabeli uwzględniono wyłącznie osoby wskazujące dokładnie jedną z następujących 5 opcji: własna działalność gospodarcza albo umowa o pracę (aktualne w chwili wywiadu), umowa cywilnoprawna, praca bez umowy albo praktyka/staż (w ostatnich 12 miesiącach).
** Średnie obliczone w oparciu o dane dokładne (możliwość wskazywania przedziałów wprowadzono dopiero w IV edycji BKL i dla zachowania porównywalności między latami nie wykorzystano tych danych w tabeli).
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010- 2013.

Wiele kontrowersji wzbudza w ostatnim czasie kwestia elastycznych form pracy, takich jak umowy cywilnoprawne (pogardliwie nazywane przez niektórych „śmieciowymi"). Nie podejmując dyskusji na temat zalet i wad tej formy prawnej, na podstawie danych BKL możemy określić skalę tego zjawiska w populacji osób w wieku produkcyjnym (tabela 1.9). Dzięki dodatkowym pytaniom zadanym w IV edycji BKL, możemy oszacować nie tylko liczbę pracowników na umowach cywilnoprawnych w ostatnich 12 miesiącach, ale także liczbę osób wykonujących te umowy aktualnie (w chwili badania), w tym liczbę tych, dla których była to główna praca. Jeśli weźmiemy pod uwagę okres 12 miesięcy, umowy zlecenia lub o dzieło realizowało 1 mln 775 tys. Polaków (mniej więcej po równo kobiet i mężczyzn). Jeśli jednak wykluczymy tych, którzy w okresie badania realizację umów cywilnoprawnych mieli już za sobą (większość) – pozostaje tylko 630 tys. osób aktualnie zatrudnionych w ten sposób. Jeśli tę grupę ograniczymy do tych, którzy pracę wykonywaną w ramach umowy o dzieło

lub zlecenie uważali za swoją główną pracę[11], to liczba pracowników „topnieje" do niespełna 350 tys. Okazuje się bowiem, że znaczna część osób (ok. 30%) zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych uzyskuje równocześnie zarobki z regularnej pracy etatowej (a dalsze prawie 10% – z innych źródeł poza etatem). Z mniej więcej 190 tys. osób zatrudnionych w okresie badania równocześnie w ramach etatu i na podstawie umowy o dzieło/zlecenie jedynie 16,6 tys. (niespełna 10%) uważało pracę wykonywaną w ramach umowy cywilnoprawnej za swoje główne źródło zarobkowania.

Tabela 1.9. Liczba pracowników na umowach cywilnoprawnych (w tys.)

Umowy cywilnoprawne	Ostatnie 12 mies.			Aktualnie			Aktualnie jako główna		
	Męż.	Kob.	**Ogół**	Męż.	Kob.	**Ogół**	Męż.	Kob.	**Ogół**
Ogółem, w tym:	885,2	889,8	**1775,0**	322,2	309,1	**631,4**	184,7	164,2	**348,9**
w połączeniu z etatem	258,2	334,4	**592,6**	91,6	99,7	**191,3**	13,4	3,2	**16,6**
bez etatu, w tym:	626,9	555,4	**1182,3**	230,6	209,5	**440,1**	171,3	161,1	**332,4**
bez innych płatnych form pracy*	515,4	495,5	**1011,0**	193,8	191,3	**385,1**	161,4	157,2	**318,6**

* Oprócz etatowców wyłączono także osoby, które w momencie badania prowadziły własną działalność gospodarczą, w ostatnich 12 miesiącach pracowały bez umowy lub odbywały praktykę/staż.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Warto przyjrzeć się temu, jakie zarobki wiążą się z umowami cywilnoprawnymi, nieformalnymi oraz praktykami/stażami, kiedy dana forma jest jedynym deklarowanym źródłem zarobków[12] i porównać to z sytuacją, kiedy respondent obok danej formy deklarował jeszcze inne (wykres 1.8). Dla znaczącej części osób praca na umowie cywilnoprawnej nie jest jedyną formą pracy, a równoległe posiadanie innej pracy podnosi przeciętne zarobki o ponad 1000 zł. Podobnie wygląda to w przypadku prac bez formalnej umowy (różnica prawie 800 zł) oraz praktyk i staży (różnica ponad 900 zł).

[11] Główna praca to jedyna aktualnie wykonywana praca bądź ta, do której respondent chciałby się ograniczyć, gdyby musiał zrezygnować ze wszystkich pozostałych rodzajów pracy.
[12] Należy to rozumieć w ten sposób, że respondent w ostatnich 12 miesiącach wykonywał pracę tylko w jednej z rozpatrywanych form (umowę cywilnoprawną, nieformalną, albo praktykę/staż), a przy tym w chwili badania nie prowadził działalności gospodarczej ani nie był zatrudniony etatowo.

Wykres 1.8. Wysokość zarobków* w zależności od rodzaju i liczby form pracy (średnie obcięte 5%)

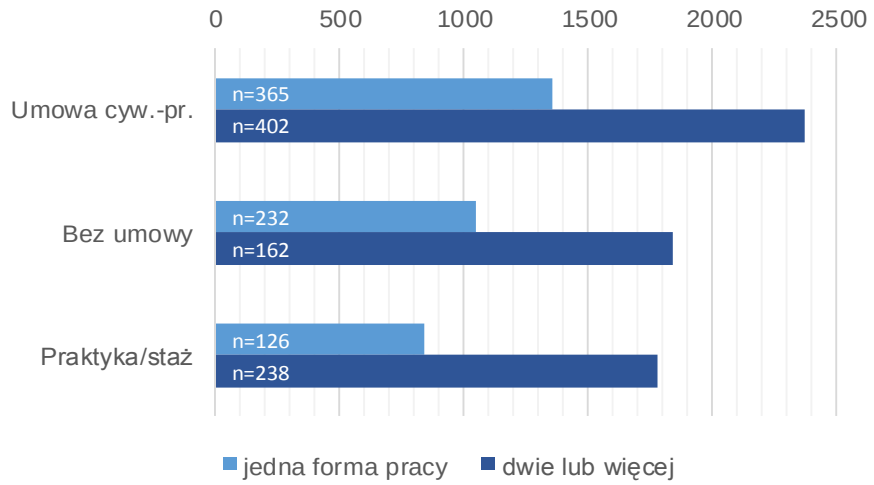

* Uwzględniono dane także od respondentów wskazujących przedział zarobków (patrz przyp. 8 na s. 38).
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Rozdział 2

Zatrudnieni na umowę o pracę

Jak wyglądają zarobki w sektorze prywatnym i publicznym ?

W którym sektorze są większe różnice między płacami kobiet i mężczyzn ?

Jak wygląda struktura zawodowa zatrudnionych etatowo w 2013 r. ?

Jak zmieniała się w stosunku do poprzednich lat ?

Jaki był poziom zadowolenia pracowników z różnych aspektów pracy ?

W tym rozdziale przyjrzymy się bliżej Polakom i Polkom zatrudnionym w ramach umowy o pracę. W sytuacji takiej znajduje się 45% populacji w wieku produkcyjnym (a ponad 60% osób przejawiających jakąkolwiek aktywność zawodową).

MIEJSCE PRACY

Wykres 2.1. Forma własności zakładu pracy

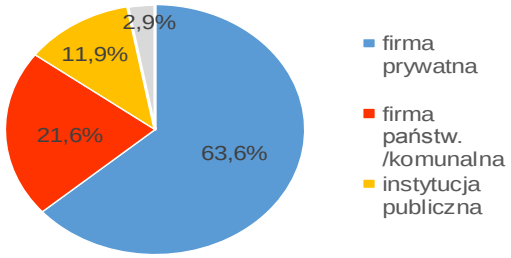

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Osoby zatrudnione na etat w większości zatrudnione są w sektorze prywatnym (wykres 2.1).

Odsetki kobiet i mężczyzn zatrudnionych w poszczególnych rodzajach miejsc pracy były stabilne w latach 2010-2013. Jedynie w grupie kobiet można dostrzec w kolejnych latach drobne zmiany polegające na nieznacznym zmniejszaniu się odsetka pań zatrudnionych w firmach państwowych/komunalnych (Wykres 2.2). Ogólnie jednak kobiety wyraźnie częściej od mężczyzn zatrudnione są w firmach państwowych/komunalnych oraz instytucjach publicznych. W firmach prywatnych pracuje ponad 70% mężczyzn i ok. 55% kobiet.

Wykres 2.2. Forma własności zakładu pracy w latach 2010-2013.

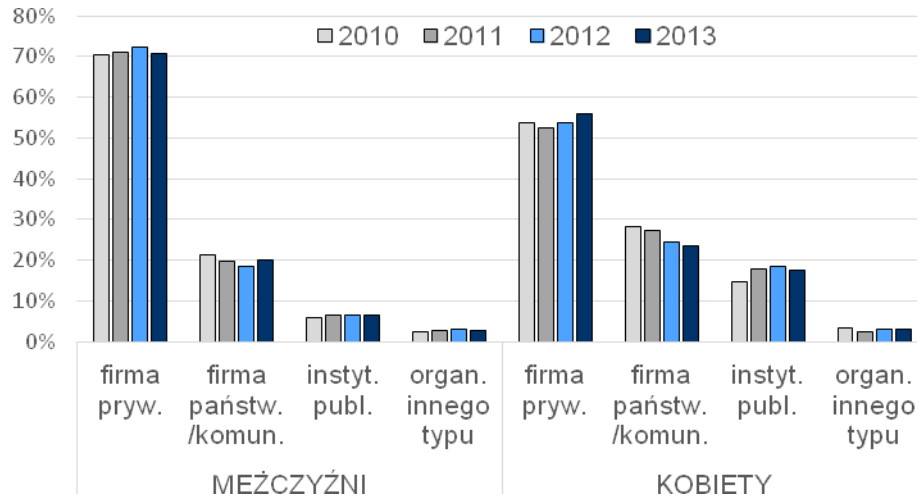

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Aby porównać zarobki w sektorze prywatnym i publicznym, połączono w jedną kategorię firmy państwowe/komunalne, instytucje publiczne oraz organizacje innego typu. Natomiast aby uwzględnić rodzaj wykonywanej pracy, zawody zgrupowano w trzy ogólne kategorie w zależności od charakteru pracy:

1. **Praca umysłowa** = kategorie ISCO: 1 kierownicy, 2 specjaliści, 3 technicy i średni personel, 4 pracownicy biurowi.
2. **Praca o mieszanym charakterze** = kategoria ISCO: 5 sprzedawcy i pracownicy usług.
3. **Praca fizyczna** = kategorie ISCO: 6 rolnicy, 7 robotnicy wykwalifikowani, 8 operatorzy i monterzy (w tym kierowcy), 9 robotnicy niewykwalifikowani.

Tabela 2.1. Zarobki netto pracowników etatowych* w sektorze publicznym i prywatnym w latach 2010-2013

	Miejsce pracy	Charakter pracy	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety				Iloraz zarobków K/M			
			2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Średnie obcięte 5%	sektor publiczny	umysłowy	2158	2250	2231	2342	2529	2771	2661	2690	2035	2066	2083	2208	0,80	0,75	0,78	0,82
		mieszany	1740	1726	1781	1759	2150	2062	2251	2179	1485	1453	1508	1516	0,69	0,70	0,67	0,70
		fizyczny	1646	1747	1855	1905	1912	1968	2139	2164	1248	1266	1282	1338	0,65	0,64	0,60	0,62
		ogółem	1953	2066	2070	2153	2180	2323	2348	2378	1817	1903	1886	1993	0,83	0,82	0,80	0,84
	firma prywatna	umysłowy	2327	2415	2398	2389	2553	2674	2681	2659	2115	2175	2123	2172	0,83	0,81	0,79	0,82
		mieszany	1469	1483	1540	1595	1708	1694	1787	1877	1374	1399	1461	1522	0,80	0,83	0,82	0,81
		fizyczny	1766	1867	1935	1939	1947	2000	2081	2083	1247	1377	1418	1483	0,64	0,69	0,68	0,71
		ogółem	1828	1917	1959	1993	2040	2099	2172	2196	1548	1647	1646	1733	0,76	0,78	0,76	0,79
	Ogółem	umysłowy	2227	2315	2303	2363	2543	2715	2676	2672	2056	2096	2095	2194	0,81	0,77	0,78	0,82
		mieszany	1525	1536	1585	1629	1825	1804	1918	1977	1391	1408	1470	1521	0,76	0,78	0,77	0,77
		fizyczny	1736	1841	1917	1933	1938	1992	2093	2102	1247	1345	1376	1444	0,64	0,68	0,66	0,69
		ogółem	1871	1971	1997	2048	2076	2158	2219	2252	1665	1764	1750	1840	0,80	0,82	0,79	0,82
Liczebności	sektor publiczny	umysłowy	964	1066	919	902	271	298	253	259	693	768	666	643				
		mieszany	187	180	163	162	72	81	68	68	115	98	95	94				
		fizyczny	497	407	468	442	304	282	319	312	192	125	149	130				
		ogółem	1647	1653	1550	1506	648	661	640	639	1000	991	910	867				
	firma prywatna	umysłowy	802	834	781	828	389	405	389	386	413	429	391	443				
		mieszany	699	638	636	608	203	183	167	139	496	455	469	469				
		fizyczny	1512	1429	1553	1404	1143	1143	1237	1082	370	286	315	322				
		ogółem	3013	2902	2969	2840	1735	1732	1794	1607	1278	1170	1175	1233				
	Ogółem	umysłowy	1765	1904	1702	1731	660	703	644	644	1105	1201	1058	1086				
		mieszany	887	819	799	770	275	265	235	207	611	555	564	563				
		fizyczny	2010	1842	2021	1848	1448	1430	1557	1396	562	412	464	452				
		ogółem	4660	4554	4519	4347	2412	2414	2439	2264	2310	2186	2087	2113				

* Uwzględniono wszystkich pracowników, także pracujących w niepełnym wymiarze godzin.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym najwyższe zarobki osiągali pracownicy umysłowi – dotyczy to i kobiet, i mężczyzn. Jeśli chodzi natomiast o prace fizyczne (robotnicy, operatorzy) oraz mieszane (handel/usługi), to widać wyraźną różnicę między płciami. Wśród mężczyzn wyższe zarobki we wszystkich czterech latach osiągali pracownicy fizyczni, natomiast kobietom nieco wyższe przeciętne zarobki dawały prace w handlu i usługach. Porównanie zarobków kobiet i mężczyzn wskazuje, że niezależnie od sektora gospodarki (publiczny/prywatny) największe dysproporcje występują w przypadku prac fizycznych, a najmniejsze w przypadku prac umysłowych. Porównując sektor publiczny z prywatnym, na poziomie zagregowanym dysproporcje są większe w sektorze prywatnym – ogółem w firmach prywatnych iloraz

zarobków kobiet do mężczyzn w żadnym roku nie sięgał 80%, natomiast w sektorze publicznym nigdy nie spadał poniżej 80%. Jest to jednak wynik pozorny, wynikający z faktu, że w sektorze prywatnym znacznie większy jest udział prac fizycznych, w których różnice płacowe między płciami są znacznie większe. Jeśli przeanalizujemy ilorazy zarobkowe dla każdego rodzaju pracy z osobna, zauważmy, że w większości przypadków dysproporcje płacowe były mniejsze w sektorze prywatnym. Przykładowo, w ostatnim roku badania (2013 r.) iloraz dla prac umysłowych był taki sam w obu sektorach (0,82), ale już dla prac mieszanych wyraźnie niższy był w firmach prywatnych (0,81 w stosunku do 0,70); podobnie w przypadku prac fizycznych (0,71 w sektorze prywatnym, 0,62 w publicznym).

Porównując poziom zarobków pracowników etatowych w sektorze publicznym i prywatnym, łatwo zauważyć, że przeciętne zarobki w sektorze publicznym każdego roku były ogólnie wyższe o ok. 6-8% (a dla kobiet nawet o 15-17%). Ponownie okazuje się jednak, że jest to wynik pozorny, związany z większym udziałem pracowników fizycznych – słabiej zarabiających – w strukturze zatrudnienia firm prywatnych. Ilorazy zarobków w sektorze publicznym do zarobków w sektorze prywatnym, obliczone na podstawie danych z tabeli 2.1, zawiera tabela 2.2. Wyraźnie widać, że sektor publiczny oferował wyższe zarobki jedynie w przypadku prac o charakterze mieszanym (usługowym), stanowiącym bardzo wąski margines zatrudnienia w firmach i instytucjach państwowych/komunalnych. W zawodach umysłowych i fizycznych albo nie było różnic między sektorami (mężczyźni), albo wręcz firmy prywatne oferowały lepsze zarobki (kobiety).

Tabela 2.2. Ilorazy zarobków sektorze publicznym w stosunku do sektora prywatnego

Charakter pracy	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Umysłowy	0,93	0,93	0,93	0,98	0,99	1,04	0,99	1,01	0,96	0,95	0,98	1,02
Mieszany	1,19	1,16	1,16	1,10	1,26	1,22	1,26	1,16	1,08	1,04	1,03	1,00
Fizyczny	0,93	0,94	0,96	0,98	0,98	0,98	1,03	1,04	1,00	0,92	0,90	0,90
Ogółem	1,07	1,08	1,06	1,08	1,07	1,11	1,08	1,08	1,17	1,16	1,15	1,15

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

STRUKTURA ZAWODOWA

Strukturę zawodową (na pierwszym poziomie klasyfikacji ISCO) w populacji pracujących etatowo przedstawia tabela 2.3. Trudno oczekiwać znaczących zmian struktury zawodowej na przestrzeni kilku lat, mamy więc do czynienia z sytuacją bardzo zbliżoną do znanej już z poprzednich edycji badania. Najliczniejsze kategorie zawodowe to specjaliści (1 spec) , pracownicy usług (5 uslu) oraz robotnicy wykwalifikowani (7 rob-w). Występuje przy tym bardzo silne zróżnicowanie zawodowe ze względu na płeć: ogółem prawie połowa mężczyzn pracuje jako robotnicy wykwalifikowani bądź operatorzy/monterzy (głównie kierowcy), podczas gdy w zawodach tego typu znajduje zatrudnienie niespełna 10% kobiet. Z kolei przewaga kobiet najsilniej ujawnia się w kategorii specjalistów, w handlu i usługach (w zawodach tych pracuje łącznie prawie połowa kobiet i nieco ponad 20% mężczyzn), a także w pracy biurowej.

Różnicujący efekt wieku ujawnia się wśród mężczyzn pracujących w zawodach techników i personelu średniego szczebla (3 sred) – ich udział spada wraz z wiekiem, oraz w kategorii robotników wykwalifikowanych (7 rob-w), których udział rośnie wraz z wiekiem. To ostatnie zjawisko może być spowodowane większym natężeniem emigracji zarobkowej wśród młodych robotników. W grupie kobiet obserwujemy spadający wraz z wiekiem udział zawodów handlowo-usługowych (5 uslu) oraz wyraźnie rosnący wraz z wiekiem udział prac prostych (9 rob-n).

Tabela 2.3. Struktura zawodowa (ISCO-1) pracowników etatowych* w podziale na płeć i wiek

	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety				Różnice K-M			
ISCO-1	18-34	35-49	50+	Ogół	18-34	35-49	50-64	Ogół	18-34	35-49	50-59	Ogół	18-34	35-49	50+	Ogół
1 kier	3,3	3,7	3,6	3,5	3,5	3,9	4,1	3,8	3,1	3,5	3,0	3,2	-0,4	-0,4	-1,1	-0,6
2 spec	16,3	19,4	17,5	17,8	12,4	11,9	9,4	11,5	21,1	26,7	25,2	24,5	8,8	14,8	15,9	12,9
3 sred	13,1	12,4	12,9	12,8	12,3	10,8	6,8	10,5	14,1	13,9	18,7	15,2	1,8	3,1	11,9	4,6
4 biur	12,5	9,3	10,0	10,6	8,0	5,8	5,1	6,5	18,1	12,6	14,7	15,0	10,1	6,9	9,6	8,5
5 uslu	20,5	16,0	12,9	16,9	11,0	8,8	10,3	10,0	32,3	22,9	15,4	24,2	21,3	14,2	5,1	14,2
7 rob-w	15,9	19,3	20,8	18,4	25,3	31,3	35,2	29,8	4,2	7,6	7,0	6,3	-21,2	-23,7	-28,2	-23,5
8 oper	11,0	12,1	10,6	11,3	17,9	21,2	20,1	19,6	2,4	3,2	1,5	2,5	-15,4	-18,0	-18,6	-17,1
9 rob-n	7,4	7,9	11,8	8,7	9,6	6,3	9,0	8,2	4,8	9,5	14,5	9,1	-4,8	3,2	5,5	0,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
N	2860	3102	1827	7789	1583	1528	896	4007	1277	1574	931	3782				

* Wyłączono bardzo nieliczną grupę etatowych pracowników w zawodach rolniczych.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Klasyfikacja ISCO polega na grupowaniu w ogólniejsze kategorie stanowisk pracy jak najbardziej podobnych do siebie ze względu na rodzaj wykonywanych czynności i rodzaj potrzebnego przygotowania. Interpretując wyniki, należy jednak stale pamiętać, że rzeczywistość społeczna jest niesamowicie zróżnicowana i nie daje się łatwo wtłoczyć w tego rodzaju sztywne ramy. W związku z tym na każdym poziomie ISCO (nie tylko pierwszym, ale i kolejnych, bardziej szczegółowych) mamy de facto do czynienia ze zgrupowaniem w pojedyncze kategorie osób, które mimo pewnego zakresu podobieństwa, wykonują jednak prace wymagające różnych umiejętności, wiedzy i doświadczenia[13]. Tym niemniej, zejście o szczebel niżej w hierarchii ISCO zawsze pozwala na przyjrzenie się grupom zawodów precyzyjniej zdefiniowanym, a przez to bardziej do siebie podobnym. Strukturę zawodów na drugim poziomie ISCO przedstawia tabela 2.4. Na jej podstawie można doprecyzować ogólne wnioski wynikające z analizy danych zawartych w tabeli 2.3.

[13] Nawet na czwartym poziomie ISCO często mamy w jednej kategorii osoby, które w żadnym wypadku nie mogłyby się szybko zamienić stanowiskami pracy. Za przykład może posłużyć kategoria 2 - specjaliści. W jej obrębie wyróżniona jest kategoria 22, czyli specjaliści ds. zdrowia (łącząca lekarzy i pielęgniarki, którzy zostają rozdzieleni dopiero na trzecim poziomie). Nawet na czwartym poziomie ISCO w kategorii 2212 (lekarze ze specjalizacją) są tak różne kategorie zawodowe, jak pediatrzy, okuliści i chirurdzy plastyczni – grupy, które mogą różnić się proporcją płci, średnim wiekiem, zarobkami i wieloma innymi cechami.

Tabela 2.4. Struktura zawodowa (ISCO-2) pracowników etatowych* w podziale na płeć i wiek.

ISCO-1	ISCO-2	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety				Różnice K-M			
		18-34	35-49	50+	Ogół	18-34	35-49	50-64	Ogół	18-34	35-49	50-59	Ogół	18-34	35-49	50-59	Ogół
1 kier	11 wyż.urz/dyr.gen	0,5	0,5	0,9	0,6	0,5	0,7	1,7	0,8	0,4	0,4	0,2	0,3	-0,1	-0,3	-1,5	-0,5
	12 kier.ds.zarz/hand	1,1	1,1	1,2	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0	1,2	1,3	1,4	1,3	0,2	0,3	0,5	0,3
	13 kier.ds.prod/usł	1,0	1,2	0,9	1,1	1,6	1,7	1,4	1,6	0,3	0,8	0,4	0,6	-1,3	-0,8	-0,9	-1,0
	14 kier.(hotel/hand/usł)	0,6	0,8	0,4	0,6	0,2	0,6	0,1	0,3	1,1	0,9	0,8	0,9	0,9	0,3	0,6	0,6
2 spec	21 spec.(fiz/mat/tech)	3,1	2,8	2,2	2,8	3,8	3,7	2,7	3,5	2,3	1,9	1,7	2,0	-1,5	-1,8	-1,0	-1,5
	22 spec.ds.zdr	1,8	4,1	4,2	3,3	0,3	0,7	0,9	0,6	3,6	7,3	7,4	6,1	3,2	6,6	6,5	5,5
	23 spec.naucz/wych	4,3	8,3	7,8	6,7	1,9	3,1	3,4	2,7	7,3	13,2	12,1	10,9	5,4	10,0	8,7	8,2
	24 spec.ds.ekon/zarz	4,6	3,1	2,1	3,4	3,4	2,6	1,2	2,6	6,0	3,6	2,8	4,2	2,6	1,0	1,6	1,6
	25 spec.ds.techn.inf-kom	1,7	0,8	0,3	1,0	2,9	1,5	0,2	1,7	0,3	0,1	0,4	0,2	-2,5	-1,4	0,2	-1,5
	26 spec.(prawo/dz.społ/kult)	1,1	0,7	0,9	0,9	0,4	0,6	0,9	0,6	2,0	0,8	1,0	1,3	1,6	0,2	0,1	0,7
3 sred	31 pers.(fiz/chem/tech)	2,3	2,4	2,8	2,4	3,4	4,0	3,9	3,7	1,0	0,8	1,9	1,1	-2,4	-3,2	-2,0	-2,6
	32 pers.ds.zdr	1,3	1,0	1,7	1,3	1,0	0,7	0,3	0,7	1,7	1,3	3,1	1,9	0,8	0,7	2,7	1,2
	33 pers.ds.bizn/adm	7,8	7,3	7,2	7,4	6,4	5,2	2,4	5,0	9,5	9,3	11,8	10,0	3,2	4,1	9,4	5,0
	34 pers.(prawo/sp.społ/kult)	1,2	1,3	1,4	1,3	0,5	0,3	0,5	0,4	2,1	2,2	2,4	2,2	1,6	2,0	1,9	1,8
	35 tech.inf	0,8	0,7	0,0	0,6	1,5	0,9	0,0	0,9	0,0	0,4	0,0	0,2	-1,5	-0,6	0,0	-0,8
4 biur	41 sekr/op.urz.biur	6,9	5,2	5,9	6,0	2,9	1,9	2,4	2,4	11,8	8,3	9,3	9,7	9,0	6,3	6,9	7,3
	42 pr.obsł.klienta	1,9	0,6	1,0	1,2	0,7	0,1	0,1	0,3	3,3	1,2	1,9	2,1	2,6	1,1	1,7	1,7
	43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	3,0	2,6	2,3	2,7	3,7	3,1	2,0	3,1	2,1	2,0	2,6	2,2	-1,6	-1,0	0,6	-0,9
	44 pozost.pr.obsł.biur	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	0,8	0,7	0,8	1,1	1,3	1,1	1,2	0,1	0,5	0,4	0,3
	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
	N	2799	3057	1800	7656	1539	1494	882	3915	1260	1563	918	3741				

* Wyłączono bardzo nieliczną grupę etatowych pracowników w zawodach rolniczych.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 2.4. Struktura zawodowa (ISCO-2) pracowników etatowych* w podziale na płeć i wiek (c.d.).

ISCO-1	ISCO-2	Ogółem				Mężczyźni				Kobiety				Różnice K-M			
		18-34	35-49	50+	Ogół	18-34	35-49	50-64	Ogół	18-34	35-49	50-59	Ogół	18-34	35-49	50-59	Ogół
5 uslu	51 pr.usł.osob	3,8	3,2	3,7	3,5	2,2	1,3	2,6	2,0	5,6	5,1	4,8	5,2	3,4	3,7	2,2	3,2
	52 sprzed	14,8	9,8	5,4	10,6	6,1	2,9	2,0	4,0	25,4	16,4	8,7	17,5	19,3	13,4	6,7	13,6
	53 opieka osob	0,6	0,5	0,8	0,6	0,2	0,2	0,1	0,2	1,0	0,8	1,4	1,0	0,8	0,6	1,3	0,8
	54 pr.usł.ochr	1,8	2,7	3,1	2,5	2,9	4,5	5,6	4,1	0,6	1,0	0,7	0,7	-2,3	-3,5	-4,9	-3,3
7 rob-w	71 rob.bud(bez elektr)	4,2	4,3	7,1	4,9	7,6	8,5	14,5	9,5	0,1	0,2	0,0	0,1	-7,5	-8,3	-14,5	-9,4
	72 rob.obr.met/mech	5,8	5,6	6,6	5,9	10,1	11,0	13,0	11,1	0,6	0,5	0,4	0,5	-9,4	-10,5	-12,6	-10,6
	73 rzem/rob.poligraf	0,7	0,9	0,6	0,8	1,0	1,3	0,8	1,0	0,4	0,6	0,4	0,5	-0,6	-0,7	-0,4	-0,6
	74 elektr/elektron	1,8	2,6	2,7	2,3	3,1	5,0	4,8	4,2	0,3	0,3	0,7	0,4	-2,7	-4,6	-4,1	-3,8
	75 rob(spoż/drew/tekstyl)	3,6	6,1	4,1	4,7	4,3	6,0	2,6	4,6	2,7	6,1	5,4	4,8	-1,6	0,1	2,8	0,2
8 oper	81 oper.masz/urz.wydob/przetw	3,2	3,6	2,6	3,2	5,0	5,8	4,4	5,2	1,0	1,4	0,8	1,1	-4,0	-4,4	-3,7	-4,1
	82 monter	1,1	0,9	0,5	0,9	1,5	1,2	0,6	1,2	0,6	0,7	0,4	0,6	-0,9	-0,5	-0,1	-0,6
	83 kier/oper.pojazd	5,9	7,0	7,3	6,7	10,6	13,5	14,9	12,7	0,1	0,8	0,1	0,4	-10,5	-12,8	-14,7	-12,3
9 rob-n	91 pom.dom/sprząt	0,8	2,6	6,1	2,7	0,3	0,2	2,0	0,7	1,4	4,8	9,9	4,9	1,1	4,6	7,9	4,3
	92 rob.pom(roln/leśn/ryb)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,4	0,3	0,5	0,1	0,4	0,5	0,3	-0,5	0,0	0,2	-0,1
	93 rob.pom(górn/prz/bud/tr)	4,7	3,3	3,1	3,8	7,0	4,2	3,9	5,2	1,9	2,4	2,4	2,2	-5,0	-1,8	-1,5	-3,0
	94 przyg.posiłki	0,6	0,3	0,2	0,4	0,3	0,0	0,2	0,2	1,0	0,6	0,2	0,6	0,6	0,6	0,0	0,4
	96 ład.niecz/pr.proste	0,2	0,9	1,4	0,8	0,3	0,8	1,9	0,9	0,1	1,0	0,9	0,6	-0,2	0,2	-1,1	-0,2
	Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
	N	2799	3057	1800	7656	1539	1494	882	3915	1260	1563	918	3741				

* Wyłączono bardzo nieliczną grupę etatowych pracowników w zawodach rolniczych.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W kategorii specjalistów, ogólnie częściej występującej wśród kobiet, znajdujemy dwa wyjątki: specjalistów ds. fizycznych, matematycznych i technicznych (kat. 21), jak również specjalistów ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych (kat. 26), które (zwłaszcza ta druga) są wyraźnie popularniejsze wśród mężczyzn. Także w obrębie dwóch innych kategorii ogólnych mających większe udziały wśród kobiet niż wśród mężczyzn, czyli w grupie „pracowników biurowych" oraz „sprzedawców i pracowników usług", trafiamy na kategorie popularniejsze wśród mężczyzn: są to pracownicy ds. finansowo-statystycznych (kat. 43) i ewidencji materiałowej oraz pracownicy usług ochrony (kat. 54). W przypadku kategorii bardziej „męskich" (robotnicy wykwalifikowani oraz operatorzy/monterzy) brak jest tego rodzaju wyjątków – jedynie wśród najstarszych pracowników (50+) kobiety częściej od mężczyzn pracują w kategorii robotników w przemyśle spożywczym, drzewnym i tekstylnym (kat. 75).

Aby prześledzić zmiany na rynku pracy, porównano strukturę zawodową w 2013 r. ze strukturą z 2011 r.[14]. W tabelach 2.5a, 2.5b i 2.5c obliczono zmianę udziału poszczególnych zawodów w rynku pracy: zarówno bezwzględną wyrażoną w punktach procentowych (p.p.), jak również względną wyrażoną w procentach (%). Wyjaśnijmy to krótko na przykładzie pracowników usług osobistych (kat. 51, druga w rankingu wzrostów): w 2011 r. stanowili oni 2,9% ogółu pracowników etatowych, a dwa lata później 3,5% – zmianę tę można opisać bezwzględnie jako wzrost o 0,6 punktu procentowego albo względnie jako wzrost udziału o 20,3% (≈0,6/2,9). Dane we wszystkich tabelach zostały ułożone w kolejności od zawodów, które ogólnie odnotowały największe wzrosty bezwzględne, do tych, które doświadczyły największych spadków bezwzględnych. Warto jednak zwrócić też uwagę na zmiany, jakie następowały w obrębie poszczególnych grup wiekowych.

[14] W 2010 r. badanie przypadało w II połowie roku, natomiast w kolejnych latach realizowane było w I połowie – w związku z tym ze względu na sezonowe wahania w zapotrzebowaniu na niektóre zawody niemożliwe są bezpośrednie porównania z początkowym rokiem 2010.

Tabela 2.5a. Bezwzględna i względna zmiana struktury zawodowej (ISCO-2) w latach 2011-2013 (ogół pracowników etatowych)

Wiek	18-34			35-49			50-59/64			Ogółem		
ISCO-2	**w p.p.**	**w %**	**N***	**w p.p.**	**w %**	**N***	**w p.p.**	**w %**	**N**	**w p.p.**	**w %**	**N***
41 sekr/op.urz.biur	1,7	33,5	339	1,0	25,3	284	1,6	37,1	179	1,4	31,1	802
51 pr.usł.osob	-0,1	-2,7	214	1,0	47,6	166	1,0	34,6	114	0,6	20,3	494
93 rob.pom(górn/prz/bud/tr)	1,6	53,8	217	0,1	3,0	199	-0,2	-7,3	113	0,6	18,3	529
91 pom.dom/sprząt	-0,3	-29,6	56	0,5	23,7	141	1,1	22,5	193	0,4	15,5	390
33 pers.ds.bizn/adm	0,8	11,7	415	-0,3	-4,0	453	0,4	5,9	244	0,3	3,7	1112
52 sprzed	0,2	1,7	825	0,9	9,8	573	-0,6	-10,2	201	0,2	2,1	1599
81 oper.masz/urz.wydob/przetw	0,4	13,6	170	0,3	7,8	210	-0,2	-5,6	92	0,2	6,8	472
24 spec.ds.ekon/zarz	0,9	24,0	234	0,0	1,0	189	-0,5	-20,6	81	0,2	6,3	504
71 rob.bud(bez elektr)	-1,1	-21,1	269	-0,1	-3,1	264	2,3	47,3	210	0,1	1,4	743
21 spec.(fiz/mat/tech)	0,2	8,4	170	0,1	2,3	168	-0,2	-10,1	82	0,1	1,9	420
75 rob(spoż/drew/tekstyl)	-0,6	-15,2	219	0,6	11,3	353	0,1	2,8	140	0,0	0,7	712
22 spec.ds.zdr	-0,4	-18,6	112	-0,1	-1,7	252	0,1	2,5	146	-0,1	-4,1	510
74 elektr/elektron	-0,3	-14,2	111	0,0	-0,1	158	-0,2	-7,5	97	-0,2	-6,3	366
83 kier/oper.pojazd	-0,8	-11,5	351	0,1	1,8	424	0,3	3,8	252	-0,2	-2,3	1027
43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	-0,9	-23,8	193	0,3	11,3	148	0,0	-0,9	82	-0,3	-8,7	423
72 rob.obr.met/mech	-0,3	-4,9	336	0,3	5,4	335	-1,4	-17,4	255	-0,3	-4,8	926
54 pr.usł.ochr	-0,8	-30,4	125	0,2	6,4	159	-0,6	-16,3	117	-0,4	-12,6	401
31 pers.(fiz/chem/tech)	-0,7	-22,1	147	-0,5	-16,4	158	0,1	4,6	97	-0,4	-13,9	402
23 spec.naucz/wych	-1,0	-18,6	271	-1,7	-16,9	557	0,2	3,2	270	-1,0	-12,6	1098

* Łączna liczebność kategorii w latach 2011 i 2013. W tabeli uwzględniono kategorie zawodowe, które w obu latach łącznie były reprezentowane (w kolumnie „Ogółem") przez co najmniej 300 osób.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2011, 2013.

Generalnie, największy przyrost udziału obserwowaliśmy w przypadku sekretarek, pracowników usług osobistych, a także robotników pomocniczych oraz pomocy domowych i sprzątaczek. Z kolei największy spadek dotyczył udziału nauczycieli, co jest o tyle znaczące, że jest to jedna z najliczniejszych kategorii na drugim poziomie klasyfikacji ISCO. Uwagę zwracają robotnicy budowlani, których udział, całościowo, prawie się nie zmienił – natomiast wyraźnie spadł w najmłodszej grupie wiekowej, wzrastając równocześnie w najstarszej. Z podobnym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku pomocy domowych i sprzątaczek. Odwrotna

tendencja (wzrost w najmłodszej grupie, a spadek w starszej) wystąpiła w przypadku specjalistów ds. ekonomii i zarządzania.

Kolejne dwie tabele przedstawiają sytuację osobno w grupie mężczyzn i kobiet.

Tabela 2.5b. Bezwzględna i względna zmiana struktury zawodowej (ISCO-2) w latach 2011-2013 (mężczyźni pracujący etatowo)

Wiek	18-34			35-49			50-64			Ogółem		
ISCO-2	w p.p.	w %	N*	w p.p.	w %	N*	w p.p.	w %	N*	w p.p.	w %	N*
41 sekr/op.urz.biur	1,4	98,1	67	0,4	25,1	52	1,1	89,0	32	1,0	66,3	151
81 oper.masz/urz.wydob/przetw	1,0	24,6	141	0,8	16,6	161	0,6	17,0	72	0,9	19,7	374
93 rob.pom(górn/prz/bud/tr)	2,4	51,8	180	-0,3	-6,7	130	-0,5	-11,4	72	0,7	15,6	382
24 spec.ds.ekon/zarz	0,6	22,0	98	1,2	84,2	60	-1,0	-45,6	31	0,5	20,8	189
71 rob.bud(bez elektr)	-1,8	-19,2	267	-0,4	-4,6	259	5,3	58,4	208	0,3	3,7	734
23 spec.naucz/wych	-0,1	-3,1	60	0,7	29,5	83	0,0	-1,0	60	0,3	10,2	203
83 kier/oper.pojazd	-0,7	-6,2	343	-0,1	-0,8	404	1,8	13,7	245	0,1	0,9	992
21 spec.(fiz/mat/tech)	0,8	24,7	108	-0,7	-16,1	120	-0,5	-15,2	52	-0,1	-2,0	280
52 sprzed	0,0	-0,7	192	0,2	9,1	84	-0,6	-22,5	41	-0,1	-2,3	317
74 elektr/elektron	-0,3	-8,2	100	0,2	3,4	145	-0,6	-11,6	89	-0,2	-3,9	334
75 rob(spoż/drew/tekstyl)	-1,1	-20,5	152	1,0	20,6	164	-1,1	-28,9	55	-0,3	-6,0	371
33 pers.ds.bizn/adm	0,8	14,0	187	-1,1	-17,9	170	-0,8	-25,8	49	-0,3	-5,9	406
43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	-1,3	-25,3	136	0,6	23,3	83	-0,4	-15,2	39	-0,4	-10,9	258
72 rob.obr.met/mech	-0,7	-6,1	326	0,6	5,6	318	-1,7	-11,8	244	-0,4	-3,6	888
31 pers.(fiz/chem/tech)	-1,1	-24,1	123	-0,2	-4,0	122	0,0	-1,0	68	-0,5	-11,8	313
54 pr.usł.ochr	-1,0	-26,5	106	0,0	0,7	133	-1,0	-14,9	106	-0,6	-12,8	345

* Łączna liczebność kategorii w latach 2011 i 2013. W tabeli uwzględniono kategorie zawodowe, które w obu latach łącznie były reprezentowane (w kolumnie „Ogółem") przez co najmniej 150 mężczyzn.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2011, 2013.

Zarówno wśród mężczyzn, jak i wśród kobiet, największy wzrost udziału (w punktach procentowych) dotyczył pracowników biurowych. Wśród mężczyzn na drugim miejscu pod tym względem uplasowali się operatorzy różnego rodzaju maszyn. Z kolei najbardziej skurczyły się udziały pracowników ochrony oraz personelu nauk fizycznych technicznych i chemicznych (wśród mężczyzn) oraz nauczycielek i pracownic obsługi klienta (wśród kobiet). Mimo ogólnego spadku ta ostatnia kategoria zyskała na znaczeniu wśród najmłodszych kobiet.

Tabela 2.5c. Bezwzględna i względna zmiana struktury zawodowej (ISCO-2) w latach 2011-2013 (kobiety pracujące etatowo)

Wiek	18-34			35-49			50-59			Ogółem		
ISCO-2	**w p.p.**	**w %**	**N***	**w p.p.**	**w %**	**N***	**w p.p.**	**w %**	**N***	**w p.p.**	**w %**	**N***
41 sekr/op.urz.biur	1,8	18,4	272	1,7	26,0	232	1,8	23,4	147	1,8	22,3	651
51 pr.usł.osob	-0,5	-8,7	147	1,9	62,2	128	0,8	20,0	77	0,8	19,1	352
33 pers.ds.bizn/adm	0,8	8,6	228	0,5	5,7	283	1,2	11,7	195	0,8	8,7	706
91 pom.dom/sprząt	-0,5	-26,7	42	1,0	27,9	134	1,0	10,6	165	0,6	13,7	341
75 rob(spoż/drew/tekstyl)	0,0	0,7	67	0,2	3,8	189	1,2	28,5	85	0,4	8,5	341
52 sprzed	0,0	0,0	633	1,6	10,5	489	-1,0	-10,0	160	0,3	1,7	1282
22 spec.ds.zdr	-0,4	-10,2	94	0,4	6,2	222	-0,3	-4,4	132	0,0	-0,3	448
34 pers.(prawo/sp.społ/kult)	0,4	21,1	47	-0,4	-16,2	77	0,1	4,2	41	0,0	-1,8	165
43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	-0,5	-18,0	57	-0,1	-2,5	65	0,3	13,7	43	-0,1	-4,1	165
24 spec.ds.ekon/zarz	1,2	23,9	136	-1,1	-22,8	129	-0,1	-2,5	50	-0,1	-2,3	315
42 pr.obsł.klienta	0,7	28,3	74	-1,0	-46,8	52	-0,6	-23,5	37	-0,3	-13,1	163
23 spec.naucz/wych	-2,4	-24,4	211	-3,9	-22,7	474	0,1	0,9	210	-2,5	-18,3	895

* Łączna liczebność kategorii w latach 2011 i 2013. W tabeli uwzględniono kategorie zawodowe, które w obu latach łącznie były reprezentowane (w kolumnie „Ogółem") przez co najmniej 150 kobiet.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2011, 2013.

ZADOWOLENIE Z PRACY

W końcowej części tego rozdziału przyjrzymy się zadowoleniu z pracy osób zatrudnionych w ramach umowy o pracę. Wszystkich poproszono o ocenę różnych aspektów swojej pracy na skali od 1: bardzo niezadowolony(-a) do 5 bardzo zadowolony(-a), przy użyciu następującego sformułowania:

Zadowolenie z pracy można rozpatrywać pod kilkoma względami. Proszę powiedzieć, jak bardzo jest Pan(i) zadowolony(-a) bądź niezadowolony(-a) ze swoich…

- *zarobków*
- *możliwości awansu*
- *warunków wykonywania pracy*
- *pewności zatrudnienia*
- *możliwości rozwoju osobistego i szkoleń*
- *samej pracy jako takiej (tego, co Pan(i) robi)*

W tabeli 2.6 aspekty pracy uporządkowano rosnąco pod względem zadowolenia. Jak widać, największa satysfakcja, zarówno wśród kobiet, jak i wśród mężczyzn, wiązała się z rodzajem wykonywanej pracy oraz warunkami jej wykonywania. Najmniejszą satysfakcję budziły możliwości awansu oraz wysokość zarobków – jednak przeciętną reakcją było tu nie tyle niezadowolenie, ile raczej brak wyraźnie ukierunkowanej emocji („trudno powiedzieć"). Poszczególne kategorie zawodowe znacząco różniły się zadowoleniem, przy czym ranking satysfakcji jest wybitnie zgodny z hierarchią ISCO – satysfakcja rośnie wraz z przesuwaniem się w górę listy.

Tabela 2.6. Zadowolenie z wykonywanej pracy (średnie wyniki na skali 1-5) dla kategorii zawodowych ISCO-1

ISCO-1	Ogółem						Mężczyźni						Kobiety						Liczebności		
	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	Ogół	Męż.	Kob.
1 kier	3,7	3,9	4,0	3,9	4,2	4,2	3,7	3,9	3,9	4,0	4,2	4,2	3,7	3,8	4,1	3,8	4,2	4,2	274	152	122
2 spec	3,5	3,5	3,9	3,9	4,1	4,2	3,6	3,6	3,9	3,9	4,1	4,2	3,5	3,4	3,9	3,9	4,1	4,2	1387	463	925
3 sred	3,4	3,5	3,7	3,9	4,1	4,2	3,5	3,7	3,8	4,0	4,1	4,2	3,4	3,4	3,7	3,9	4,1	4,2	994	421	573
4 biur	3,2	3,3	3,6	3,8	4,0	4,1	3,2	3,3	3,5	3,7	3,9	4,0	3,3	3,3	3,6	3,8	4,1	4,1	828	261	567
5 uslu	3,1	3,2	3,3	3,8	3,9	4,0	3,1	3,2	3,4	3,8	3,8	3,9	3,1	3,2	3,3	3,8	3,9	4,0	1315	400	915
7 rob-w	3,1	3,4	3,3	3,8	3,9	4,0	3,1	3,4	3,4	3,8	3,9	4,0	2,8	3,0	3,1	3,7	3,8	3,8	1432	1194	238
8 oper	3,1	3,4	3,3	3,8	3,8	4,0	3,1	3,4	3,3	3,8	3,8	4,0	3,0	3,3	3,1	3,7	3,8	3,9	883	787	96
9 rob-n	2,7	3,2	3,0	3,5	3,7	3,7	2,9	3,3	3,1	3,5	3,7	3,8	2,6	3,0	2,8	3,6	3,7	3,7	672	327	344
Ogółem	3,2	3,4	3,5	3,8	4,0	4,0	3,2	3,4	3,5	3,8	3,9	4,0	3,2	3,3	3,5	3,8	4,0	4,1	7785	4005	3780

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Aby przeanalizować związek między zadowoleniem z pracy a płcią pracownika, w tabeli 2.7 przedstawiono różnice pomiędzy średnimi ocenami zadowolenia kobiet i mężczyzn z poszczególnych aspektów pracy. Różnice te wyliczono na podstawie danych z tabeli 2.6. Przykładowo: według danych z tabeli 2.6 w kategorii pracowników biurowych (4 biur) zadowolenie z możliwości awansu było w zaokrągleniu na poziomie 3,3 dla kobiet i 3,2 dla mężczyzn, w związku z czym różnica była dodatnia (na korzyść kobiet) i wyniosła 0,10. W przypadku robotników niewykwalifikowanych zadowolenie kobiet było na poziomie 2,6, a mężczyzna na poziomie 2,9 – różnica była zatem ujemna (na korzyść mężczyzn) i wyniosła -0,30.

Tabela 2.7. Różnice zadowolenia między kobietami i mężczyznami

ISCO-1	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca
1 kier	0,06	-0,10	0,16	-0,18	0,02	0,07
2 spec	-0,02	-0,23	0,01	-0,03	-0,01	0,00
3 sred	-0,09	-0,32	-0,15	-0,04	0,00	0,01
4 biur	0,10	0,06	0,12	0,09	0,19	0,09
5 uslu	-0,05	-0,03	-0,11	0,02	0,12	0,10
7 rob-w	-0,25	-0,39	-0,31	-0,13	-0,01	-0,18
8 oper	-0,13	-0,09	-0,19	-0,09	-0,02	-0,16
9 rob-n	-0,30	-0,24	-0,29	0,17	0,02	-0,08
Ogółem	0,02	-0,15	0,03	0,02	0,10	0,03

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Warto zwrócić uwagę na dane w ostatniej kolumnie tabeli 2.7: pod względem ogólnego zadowolenia z pracy („tego, co się robi") największa przewaga kobiet występuje w zawodach, które są zdominowane przez kobiety (prace biurowe, handel/usługi), zaś największa przewaga mężczyzn w zawodach zdominowanych przez mężczyzn (robotnicy wykwalifikowani, operatorzy/monterzy). Prace biurowe są przy tym jedyną kategorią, w której kobiety pod każdym względem uzyskują większą satysfakcję z pracy – także pod względem zarobków, które w pozostałych zawodach budzą zawsze mniejsze zadowolenie pań.

Zadowolenie dla bardziej szczegółowo zdefiniowanych kategorii z drugiego poziomu ISCO-2 zawiera tabela 2.8[15].

[15] Interpretując wyniki, należy zwracać uwagę liczebności na podane w ostatnich kolumnach tabeli. Im większa liczebność danej kategorii zawodowej w próbie, tym pewniejsze są obliczone dla niej szacunki poziomów zadowolenia.

Tabela 2.8. Zadowolenie z wykonywanej pracy (średnie wyniki na skali 1-5) dla kategorii zawodowych ISCO-2

		Ogółem						Mężczyźni						Kobiety						Liczebności		
ISCO -1	ISCO -2	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	Ogół	M	K
	Ogółem	3,2	3,4	3,5	3,8	4,0	4,0	3,2	3,5	3,5	3,8	3,9	4,0	3,2	3,3	3,5	3,8	4,0	4,1	7651	3914	3738
1 kier	11 wyż.urz/dyr.gen	3,8	4,0	4,1	4,2	4,4	4,3	3,8	4,0	4,0	4,2	4,4	4,2	3,7	3,9	4,4	4,0	4,5	4,4	46	34	13
	12 kier.ds.zarz/hand	3,5	3,9	3,9	3,9	4,2	4,0	3,5	3,8	3,7	4,0	4,1	3,9	3,6	4,0	4,0	3,8	4,2	4,1	85	39	47
	13 kier.ds.prod/usł	3,6	3,9	4,0	3,8	4,1	4,2	3,7	3,9	3,9	3,9	4,1	4,2	3,5	3,8	4,1	3,5	4,2	4,2	84	63	21
	14 kier.(hotel/hand/usł)	3,9	3,7	4,1	4,0	4,3	4,3	3,6	4,0	4,2	4,1	4,4	4,2	4,0	3,5	4,0	4,0	4,2	4,3	49	14	35
2 spec	21 spec.(fiz/mat/tech)	3,5	3,6	3,8	3,9	4,1	4,2	3,5	3,6	3,9	3,9	4,1	4,2	3,4	3,5	3,6	3,8	4,1	4,2	213	138	75
	22 spec.ds.zdr	3,5	3,2	4,0	3,9	4,0	4,3	3,5	3,4	3,7	4,2	3,8	4,4	3,5	3,2	4,0	3,9	4,0	4,3	251	24	227
	23 spec.naucz/wych	3,6	3,4	4,0	3,9	4,1	4,3	3,7	3,5	4,1	3,9	4,1	4,3	3,6	3,4	4,0	3,9	4,1	4,3	514	106	409
	24 spec.ds.ekon/zarz	3,5	3,6	3,9	3,9	4,2	4,1	3,5	3,7	4,0	3,7	4,1	4,1	3,4	3,5	3,8	4,0	4,2	4,1	259	102	158
	25 spec.ds.techn.inf-kom	3,8	3,8	4,0	4,2	4,3	4,3	3,8	3,8	3,9	4,2	4,3	4,3	3,6	3,8	4,1	4,4	4,4	4,2	78	69	9
	26 spec.(prawo/dz.społ/kult)	3,4	3,4	3,9	4,1	4,0	4,2	2,8	3,3	3,8	3,9	3,8	4,2	3,6	3,5	4,0	4,1	4,2	4,1	69	23	46
3 sred	31 pers.(fiz/chem/tech)	3,3	3,5	3,7	4,0	4,0	4,2	3,4	3,6	3,8	4,0	4,0	4,2	3,1	3,2	3,4	4,1	4,2	4,4	187	145	42
	32 pers.ds.zdr	3,1	3,0	3,7	3,8	4,0	4,2	3,3	3,4	3,8	3,7	3,7	4,1	3,1	2,8	3,6	3,8	4,1	4,2	98	27	71
	33 pers.ds.bizn/adm	3,5	3,6	3,8	4,0	4,1	4,1	3,5	3,8	3,8	4,0	4,2	4,1	3,5	3,6	3,8	4,0	4,1	4,1	569	196	373
	34 pers.(prawo/sp.społ/kult)	3,2	3,3	3,4	3,7	3,9	4,1	3,4	3,8	3,6	3,9	4,1	4,0	3,2	3,2	3,4	3,7	3,9	4,1	97	15	82
	35 tech.inf	3,6	3,7	4,2	3,9	4,1	4,3	3,6	3,7	4,2	3,9	4,1	4,2	3,6	3,4	4,3	3,4	4,4	4,7	43	37	6
4 biur	41 sekr/op.urz.biur	3,3	3,4	3,7	3,9	4,1	4,1	3,4	3,5	3,8	3,9	4,1	4,1	3,3	3,4	3,7	3,9	4,1	4,1	458	94	363
	42 pr.obsł.klienta	3,2	3,4	3,6	3,7	4,1	4,0	3,3	3,8	4,2	3,6	4,2	3,8	3,2	3,3	3,5	3,7	4,1	4,0	90	13	77
	43 pr.ds.fin-stat/ewid.mat	3,1	3,3	3,3	3,7	4,0	4,0	3,1	3,3	3,3	3,6	3,9	4,0	3,2	3,3	3,3	3,7	4,2	4,1	203	121	83
	44 pozost.pr.obsł.biur	2,8	2,9	3,3	3,7	3,8	4,0	2,6	2,7	3,1	3,7	3,4	4,0	2,8	3,2	3,5	3,7	4,0	3,9	76	32	44

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Łatwo zauważyć, że w obrębie poszczególnych wielkich grup zawodowych z pierwszego poziomu ISCO występuje dość duże zróżnicowanie wewnętrzne. Wymieńmy kilka przykładów tego zróżnicowania. Przyglądając się bliżej sytuacji kobiet zatrudnionych w zawodach handlowo-usługowych (5 uslu), widzimy że panie pracujące w dziedzinie usług osobistych pod każdym względem oceniają swój poziom zadowolenia wyraźnie wyżej od pracujących w charakterze ekspedientek. W przypadku robotników wykwalifikowanych (głównie mężczyzn), kategorią pod każdym względem wyraźnie odstającą w dół poziomem zadowolenia są rzemieślnicy i robotnicy poligraficzni (liczebnie dominują w tej grupie drukarze). W gronie mężczyzn na stanowiskach specjalistów uwagę zwracają specjaliści ds. zdrowia, których cechuje jeden z najwyższych poziomów zadowolenia z rodzaju wykonywanej pracy oraz pewności zatrudnienia, a przy tym na tle innych grup specjalistów są najmniej zadowoleni z warunków pracy i możliwości rozwoju.

Tabela 2.8. Zadowolenie z wykonywanej pracy (średnie wyniki na skali 1-5) dla kategorii zawodowych ISCO-2 (c.d.)

		Ogółem						Mężczyźni						Kobiety						Liczebności		
ISCO-1	ISCO-2	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	awans	zarobki	rozwój	pewność	warunki	praca	Ogół	M	K
	Ogółem	3,2	3,4	3,5	3,8	4,0	4,0	3,2	3,5	3,5	3,8	3,9	4,0	3,2	3,3	3,5	3,8	4,0	4,1	7651	3914	3738
5 uslu	51 pr.usł.osob	3,4	3,5	3,6	4,0	4,1	4,2	3,4	3,6	3,6	4,0	4,0	4,2	3,4	3,4	3,6	4,0	4,2	4,2	270	76	194
	52 sprzed	3,0	3,2	3,2	3,7	3,9	3,9	3,2	3,3	3,4	3,8	3,9	3,8	3,0	3,1	3,1	3,7	3,9	3,9	811	155	656
	53 opieka osob	3,1	2,9	3,3	4,0	4,1	4,3	3,0	2,4	3,0	3,7	3,9	4,5	3,2	3,1	3,3	4,1	4,1	4,3	46	8	38
	54 pr.usł.ochr	3,0	3,1	3,3	3,6	3,7	3,8	2,9	3,0	3,2	3,6	3,7	3,8	3,4	3,5	3,7	3,7	3,9	4,1	188	160	28
7 rob-w	71 rob.bud(bez elektr)	3,1	3,5	3,4	3,8	3,8	4,0	3,1	3,5	3,4	3,8	3,8	4,0	3,5	3,3	3,4	4,1	3,8	4,0	376	372	4
	72 rob.obr.met/mech	3,1	3,3	3,4	3,7	3,9	4,0	3,1	3,3	3,4	3,7	3,9	4,0	3,0	3,0	3,2	3,5	3,6	3,5	455	435	20
	73 rzem/rob.poligraf	2,6	3,0	2,9	3,5	3,5	3,9	2,7	3,1	3,0	3,4	3,5	3,8	2,5	2,6	2,9	3,5	3,5	4,1	58	40	18
	74 elektr/elektron	3,3	3,4	3,5	3,8	3,8	4,0	3,3	3,4	3,6	3,9	3,8	4,0	2,7	2,9	2,8	3,0	3,9	3,5	179	163	15
	75 rob(spoż/drew/tekstyl)	3,0	3,3	3,2	3,8	3,9	4,0	3,0	3,5	3,2	3,8	3,9	4,0	2,9	3,1	3,1	3,7	3,9	3,9	360	179	181
8 oper	81 oper.masz/urz.wydob/przetw	3,0	3,3	3,3	3,8	3,6	4,0	3,1	3,4	3,4	3,9	3,6	4,0	2,7	3,0	2,7	3,5	3,6	3,8	243	202	42
	82 monter	2,9	3,4	3,2	3,8	3,7	4,0	2,9	3,3	3,3	3,7	3,6	4,1	2,9	3,4	3,1	3,9	4,0	3,8	67	46	21
	83 kier/oper.pojazd	3,1	3,4	3,4	3,8	4,0	4,0	3,1	3,4	3,4	3,8	4,0	4,0	3,4	3,6	3,7	3,9	4,1	3,8	511	497	14
9 rob-n	91 pom.dom/sprząt	2,6	3,0	2,7	3,7	3,8	3,7	2,4	2,9	2,6	3,4	3,8	3,5	2,7	3,1	2,8	3,7	3,8	3,7	210	26	184
	92 rob.pom(roln/leśn/ryb)	3,0	3,5	3,2	3,6	3,9	3,8	3,0	3,5	3,4	3,7	4,0	3,7	3,0	3,6	2,8	3,4	3,9	3,9	31	18	13
	93 rob.pom(górn/prz/bud/tr)	2,9	3,2	3,2	3,5	3,7	3,7	3,0	3,4	3,3	3,5	3,7	3,8	2,4	2,9	3,0	3,5	3,5	3,5	286	202	83
	94 przyg.posiłki	2,7	3,4	3,3	3,7	4,0	4,0	3,5	4,1	3,4	3,9	4,0	4,1	2,5	3,2	3,2	3,7	4,0	3,9	30	7	23
	96 ład.niecz/pr.proste	2,6	2,9	2,6	3,6	3,6	3,8	2,6	2,9	2,7	3,6	3,4	3,9	2,5	2,9	2,6	3,6	3,9	3,7	59	35	24

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Między pracownikami etatowymi występują wyraźne różnice w poziomie zadowolenia z pracy ze względu na rodzaj zawartej umowy. Pod każdym względem pracownicy zatrudnieni na czas nieokreślony wyżej oceniają swoją satysfakcję (tabela 2.9)[16]. Największa różnica, z oczywistych przyczyn, dotyczy pewności zatrudnienia, natomiast druga w kolejności (zwłaszcza w grupie kobiet) jest różnica pod względem zadowolenia z możliwości rozwoju i szkoleń.

[16] Różnica ta utrzymuje się także, gdybyśmy porównywali zadowolenie w obrębie poszczególnych kategorii z pierwszego poziomu ISCO.

Tabela 2.9. Zadowolenie pracowników zatrudnionych na czas określony i nieokreślony

Umowa na czas:	nieokreślony			określony			Różnica N-O*		
Zadowolenie ze względu na:	Męż.	Kob.	Ogół	Męż.	Kob.	Ogół	Męż.	Kob.	Ogół
samą pracę jako taką (to, co robi)	4,1	4,1	4,1	3,9	3,9	3,9	0,22	0,19	0,20
warunki wykonywania pracy	3,9	4,0	4,0	3,8	3,9	3,8	0,19	0,13	0,16
pewność zatrudnienia	3,9	3,9	3,9	3,5	3,5	3,5	0,39	0,45	0,42
możliwość rozwoju i szkoleń	3,6	3,6	3,6	3,3	3,2	3,3	0,26	0,39	0,32
zarobki	3,5	3,3	3,4	3,2	3,2	3,2	0,30	0,15	0,22
możliwość awansu	3,3	3,3	3,3	3,0	3,0	3,0	0,25	0,28	0,26
Liczebność	3033	3043	6076	790	738	1528			

* Im większa różnica, tym ciemniejsze tło komórki.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Rozdział 3

Wykształcenie

Jak kształtuje się struktura wykształcenia w Polsce ?

Jakie różnice w poziomie wykształcenia występują pomiędzy generacjami ?

Jakie są najpopularniejsze kierunki studiów ?

Jacy absolwenci wchodzą na rynek pracy ?

WYKSZTAŁCENIE POLAKÓW

Patrząc na poziom wykształcenia Polaków w wieku 18-59/64 lata, w 2013 r. **wykształcenie średnie posiadało 36% badanych, zasadnicze zawodowe 29% (częściej byli to mężczyźni), zaś 16% gimnzjalne lub niższe** (tabela 3.1). Z kolei **wykształcenie wyższe miało 19% badanych.** Częściej były to kobiety – wśród nich aż 24% mogło poszczycić się dyplomem uczelni wobec 14% mężczyzn. Zgodnie z uzyskanymi danymi, 10% Polaków miało tytuł magistra (zdecydowanie częściej kobiety), 3% licencjata, 3% tytuł magistra-inżyniera, zaś 1% inżyniera.

Wśród osób, które nie uczestniczą aktualnie w kształceniu formalnym (89% badanych) proporcje były bardzo zbliżone. Warto zwrócić uwagę na 13% osób, które edukację zakończyły (przynajmniej tymczasowo) na poziomie niższym.

Tabela 3.1. Poziom wykształcenia (kategorie szczegółowe) wśród osób w wieku 18-59/64 lata, w podziale na płeć (w %)

		Wszyscy badani			Osoby, które nie uczestniczą aktualnie w kształceniu formalnym		
		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Gimnazjalne i poniżej		18	15	16	14	11	13
	Niepełne podstawowe	1	1	1	1	1	1
	Podstawowe	12	10	11	11	8	10
	Gimnazjalne	5	4	4	2	2	2
Zasadnicze zawodowe		35	22	29	38	25	32
Średnie		33	40	36	32	39	35
	Śr. ogólne (liceum ogólnokszt.)	9	15	12	7	12	9
	Śr. zawodowe (technikum)	19	13	16	20	14	17
	Śr. zawod. (liceum profilowane)	3	7	5	3	7	5
	Śr. zawodowe (szkoła policealna)	2	4	3	2	4	3
Wyższe		14	24	19	15	26	20
	Wyższe licencjackie	2	5	3	2	4	3
	wyższe inżynierskie	2	1	1	2	1	2
	Wyższe magisterskie	6	13	10	6	15	10
	wyższe magistersko-inżynierskie	3	2	3	3	2	3
	Wyższe (studia podyplomowe)	1	3	2	1	3	2
	Wyższe (doktorat lub MBA)	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2
Ogółem	%	100	100	100	100	100	100
	N	9173	8428	17601	8327	7358	15685

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W trakcie ostatnich czterech edycji badania BKL struktura wykształcenia nie uległa znaczącym zmianom, co ilustruje wykres 3.1. W porównaniu do I edycji badań z 2010 r. nieznacznie wzrósł odsetek Polaków w wieku 18-59/64 lata z wykształceniem zawodowym i wyższym. Osoby, które aktualnie kształcą się w szkole lub na uczelni stanowiły wśród wszystkich badanych przez ostatnie cztery lata ok. 11%.

Wykres 3.1. Wykształcenie Polaków, z uwzględnieniem osób uczących się,
w latach 2010-2013

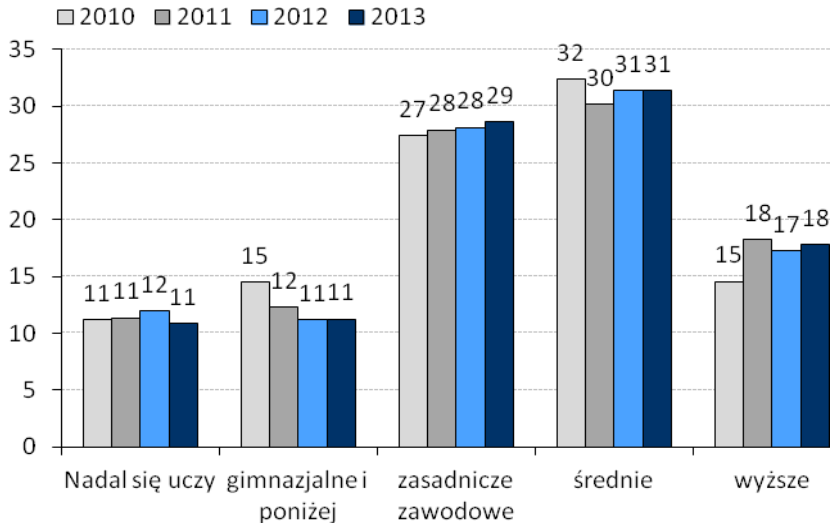

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 3.2. Wykształcenie Polaków ze względu na sytuację zawodową z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

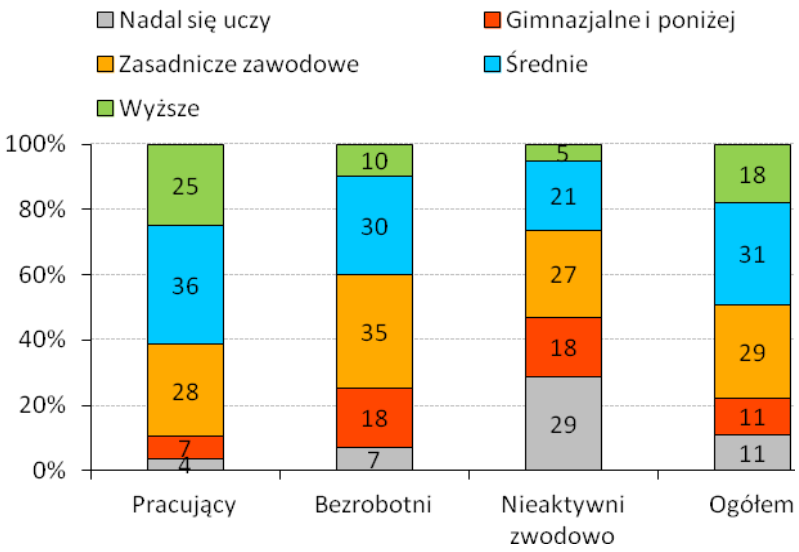

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W 2013 r. osoby pracujące były przeciętnie lepiej wykształcone niż osoby bezrobotne (wykres 3.2). W pierwszej wymienionej grupie wyższe wykształcenie miało 25%, a niższe 7%, natomiast w drugiej grupie było to odpowiednio 10% i 18%. Wśród osób nieaktywnych zawodowo niemal jedną trzecią stanowią osoby, które aktualnie kształcą się w szkole lub na uczelni.

Wykres 3.3. Wykształcenie Polaków ze względu na wiek, z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

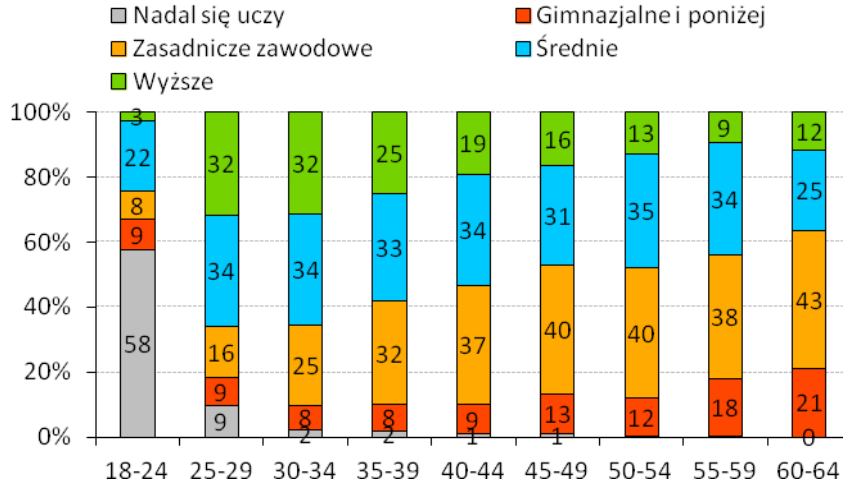

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Poziom **wykształcenia silnie różnicuje młodsze i starsze pokolenia Polaków** (wykres 3.3, tabela 3.2**Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**). Wśród trzydziestolatków wyższe wykształcenie posiada co trzeci z nich, a jedynie co dziesiąty pięćdziesięciolatek. W zamian w kolejnych grupach wiekowych zdecydowanie rośnie udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, dochodząc do ok. 40% w grupie czterdziesto- i pięćdziesięciolatków. W grupie wiekowej 18-24 lata nadal ponad połowa osób uczestniczy w kształceniu formalnym.

Tabela 3.2. Wykształcenie (kategorie szczegółowe) Polaków ze względu na wiek, z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

Wykształcenie		Wiek					Ogółem
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-59/64	
Nadal się uczy		58	6	1	0	0	11
Gimn. i poniżej		9	8	9	12	19	11
Zasad. zawod.		8	20	34	40	40	29
Liceum ogóln.		10	10	9	7	7	8
Technikum		10	16	17	16	18	15
Średnie inne		3	8	8	10	7	8
Wyższe licenc.		2	6	3	2	1	3
Wyższe inż.		0	3	2	1	1	1
Wyższe mgr.		0	17	12	8	5	9
Wyższe mgr.-inż.		0	4	3	2	2	3
Wyższe (podyplom.)		0	2	2	2	1	2
Ogółem	%	100	100	100	100	100	100
	N	2812	4335	3977	3431	3045	17600

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.4. Typ szkoły, do jakiej uczęszczały osoby w wieku 18-24 lata pobierające edukację formalną w czasie badań w latach 2010-2013 (w %)

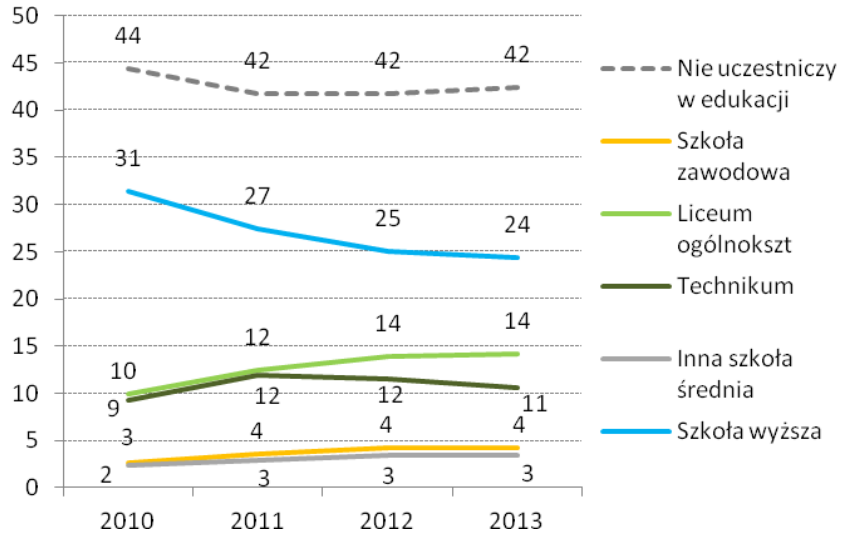

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Jak widzimy na wykresie 3.4, w ostatnich czterech latach obserwujemy **spadek uczestnictwa w studiach wyższych w grupie osób w wieku 18-24 lata** (w dalszej części poświęconej szkolnictwu wyższemu wrócimy do tego zagadneinia). O cztery punkty procentowe wzrósł natomiast odsetek osób w tym wieku, które uczą się liceach ogólnokształcących. Warto dodać, że w grupie osób w wieku 25-34 lata, pominiętej na wykresie, udział osób studiujących był już znacznie mniejszy i wyniósł 4% w 2010 r. i 5% w 2013 r.

Wśród osób pracujących najlepiej wykształconymi grupami zawodowymi (główna wykonywana praca) byli specjaliści (76% pracowników z wykształceniem wyższym) **oraz kierownicy** (58%) (wykres 3.5). W grupach robotników, operatorów i monterów oraz rolników niemal połowę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Natomiast wśród techników i średniego personelu, pracowników biurowych oraz pracowników usług i sprzedawców dominowało wykształcenie średnie. W każdej z grup zawodowych osoby pobierające edukację formalną stanowiły znikomy odsetek, nieprzekraczający 6%.

Wykres 3.5. Poziom wykształcenia, z uwzględnieniem osób uczących się, wśród osób pracujących ,ze względu grupę zawodową głównego wykonywanego zawodu (ISCO-1) (w %)

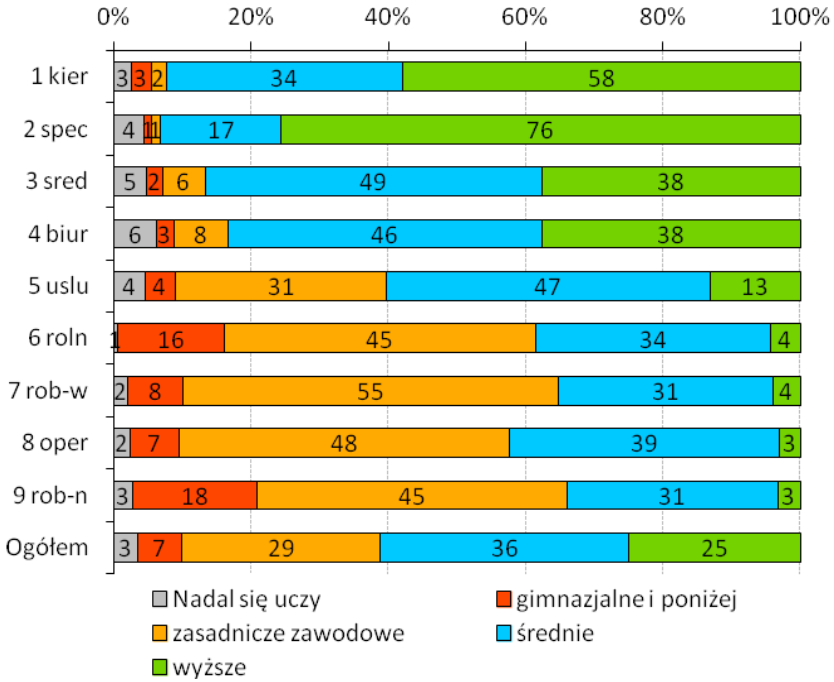

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 3.3. Wykształcenie Polaków ze względu na województwo zamieszkania, z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

Województwo	Nadal się uczy	Gimn. i poniżej	Zasad. zawod.	Średnie	Wyższe	Ogółem	
						%	N
Dolnośląskie	11	13	31	30	16	100	1368
Kujawsk.-pom.	10	13	31	33	12	100	975
Lubelskie	13	12	25	31	20	100	989
Lubuskie	10	13	33	29	14	100	484
Łódzkie	11	12	25	32	20	100	1153
Małopolskie	14	8	27	30	22	100	1536
Mazowieckie	11	7	27	37	18	100	2235
Opolskie	13	11	29	29	18	100	478
Podkarpackie	12	11	28	30	19	100	985
Podlaskie	14	12	23	30	22	100	552
Pomorskie	9	13	27	36	16	100	1057
Śląskie	10	10	32	28	20	100	2112
Świętokrzyskie	12	10	27	31	20	100	584
Warm.-mazursk.	11	16	29	30	14	100	683
Wielkopolskie	11	10	32	31	17	100	1603
Zachodniopom.	10	18	29	31	13	100	812
Ogółem	11	11	29	31	18	100	17606

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Poziom wykształcenia mieszkańców poszczególnych województw prezentuje się niemal identycznie jak podczas poprzedniej edycji badań BKL. Największy odsetek mieszkańców z wykształceniem wyższym miało województwo małopolskie i podlaskie (22%) (tabela 3.3). Tam też odnotowano największy udział osób nadal uczących się (14%). Najmniej osób z wykształceniem wyższym zamieszkuje natomiast województwo kujawsko-pomorskie (12%) i zachodniopomorskie (13%).

Wykres 3.6. Liczba absolwentów o danym poziomie wykształcenia według roku, w którym ukończyli edukację; dane dla osób w wieku 18-59/64 lata, badanych w 2013 r. – liczebności populacyjne (w tys.)

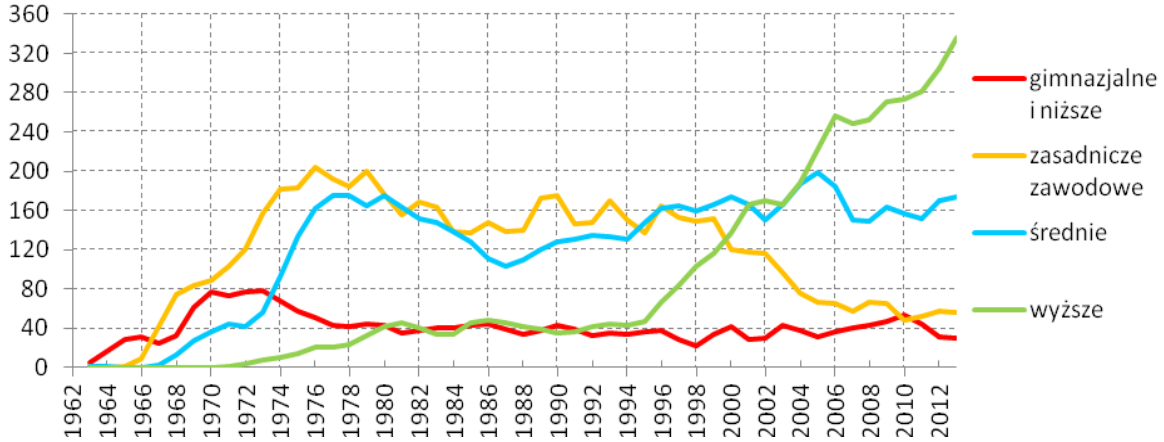

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.7. Odsetek absolwentów o danym poziomie wykształcenia według roku, w którym ukończyli edukację; dane dla osób w wieku 18-59/64 lata, badanych w 2013 r.

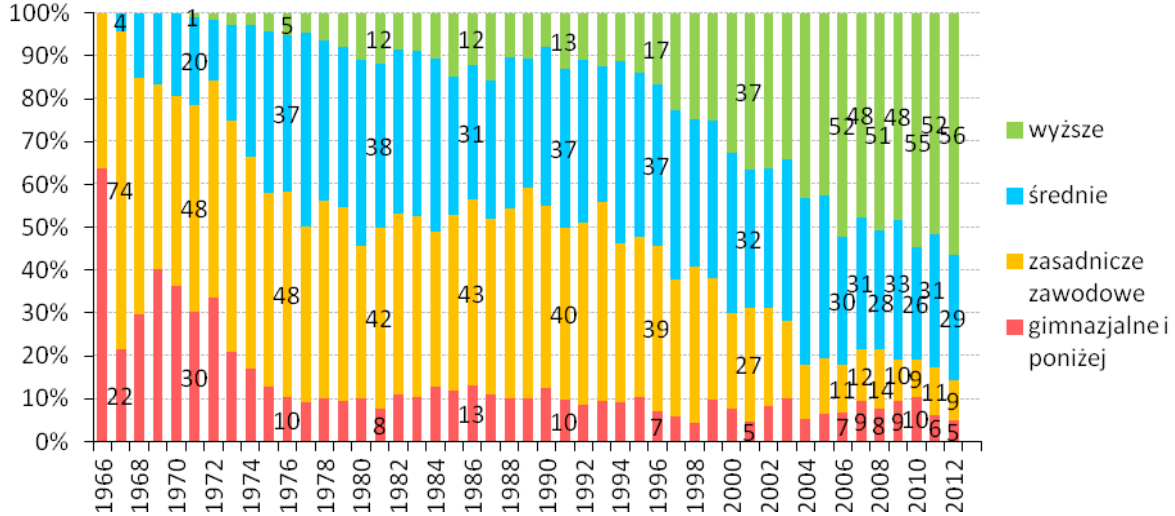

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Na wykresach 3.6 i 3.7 zamieszczono szczegóły dotyczące absolwentów o danym poziomie wykształcenia według roku, w którym ukończyli oni edukację. Co istotne, bazujemy na danych dla ludności w wieku 18-59/64 lata, badanej w 2013 r. i prezentujemy ujęcie retrospektywne, a nie realną liczbę absolwentów dla lat przeszłych. Z tego względu dane dotyczące lat sprzed 1980 r. są mocno obciążone ze względu na charakter cyklu edukacyjnego (znaczna część osób kończących wówczas edukację nie weszła już w obręb populacji badanej w 2013 r.).

Pierwszy z wykresów ilustruje liczbę osób (w tys.), które kończyły szkołę lub uczelnię w danym roku. Przykładowo, w 1990 r. edukację kończyło łącznie 373 tys. osób (które w 2013 r. były w wieku 18-59/64 lata), a wśród nich było: 160 tys. osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, 139 tys. ze średnim, 46 tys. z niższym i 29 tys. z wyższym.

Na wykresie 3.6 wyraźnie widać dwie fale wyżu demograficznego: kończące edukację w drugiej połowie lat 70. oraz na początku XXI w.

Drugi wykres prezentuje natomiast te same dane w ujęciu procentowym dla każdego roku, czyli w oderwaniu od liczebności poszczególnych kohort edukacyjnych. Przykładowo, wśród osób, które zakończyły edukację w 1990 r. (badanych w 2013 r.) 43% miało wykształcenie zasadnicze zawodowe, 37% średnie, 12% niższe i 8% wyższe.

Na obydwu wykresach widzimy wyraźnie, że **od początku lat 90. liczba i udział absolwentów szkół wyższych gwałtownie rośnie, natomiast szkół zasadniczych zawodowych znacznie spada.** W latach 80. ok. 11% osób kończyło edukację z dyplomem uczelni, po 2000 r. była to już ponad połowa.

Na wykresie 3.8 widzimy, że **podnosi się przeciętny wiek, w którym badani kończyli swoją edukację.** W przypadku wartości ogółem wzrost częściowo wynika z ogólnego wzrostu poziomu wykształcenia kolejnych kohort. Jednak wzrost jest również wyraźny w obrębie poszczególnych poziomów edukacji, co w pewnej mierze odzwierciedla wydłużenie okresu spędzonego w szkołach i na uczelniach tego samego typu (po części może też wynikać ze zmian w systemie oświaty, np. liczby klas w danym typie szkoły). Szczególnie jest to widoczne w przypadku wykształcenia wyższego, także w obrębie samych studiów magisterskich. Na początku lat 80. średni wiek ukończenia edukacji na tym poziomie wynosił ok. 25 lat, a dwadzieścia lat później wzrósł do niemal 28 lat dla studiów wyższych ogółem i niecałych 27 lat dla studiów magisterskich.

Wykres 3.9. prezentuje wspomniany wzrost poziomu edukacji z perspektywy kohort edukacyjnych. **Po 1990 r. średnia łączna liczba lat nauki gwałtownie wzrasta, szczególnie w przypadku kobiet.** Należy dodać, że jest to liczba standardowych lat nauki przypisanych do danego poziomu wykształcenia respondenta, nie zaś realna liczba lat poświęcona na jego zdobycie.

Wykres 3.8. Średni wiek zakończenia nauki przez absolwentów o danym poziomie wykształcenia według roku, w którym ukończyli edukację; dane dla osób w wieku 18-59/64 lata, badanych w 2013 r.

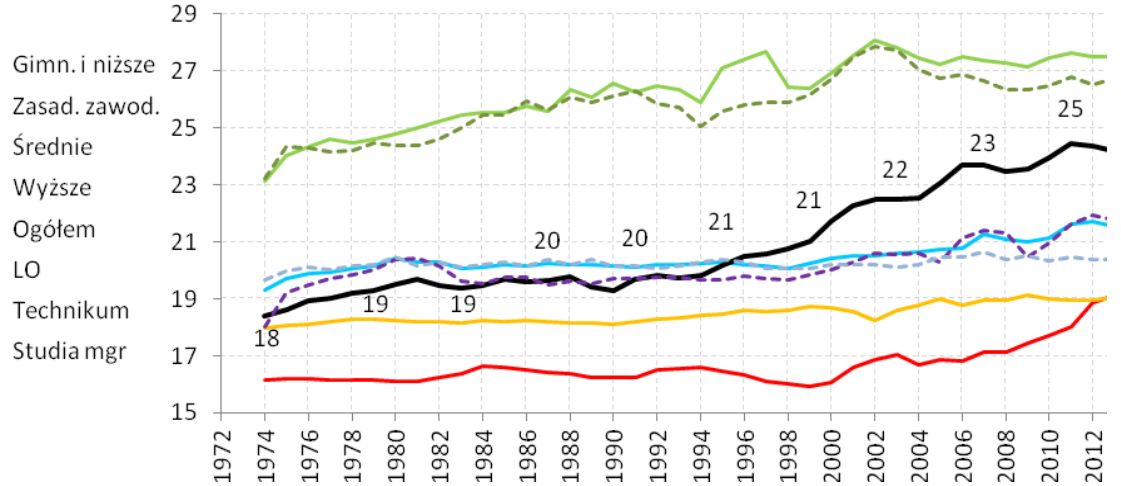

Wartości podane dla kategorii ogółem dla wybranych lat.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.9. Średnia liczba lat nauki (wg standardowej długości trwania poszczególnych etapów edukacji) absolwentów o danym poziomie wykształcenia według roku, w którym ukończyli edukację; dane dla osób w wieku 18-59/64 lata, badanych w 2013 r.

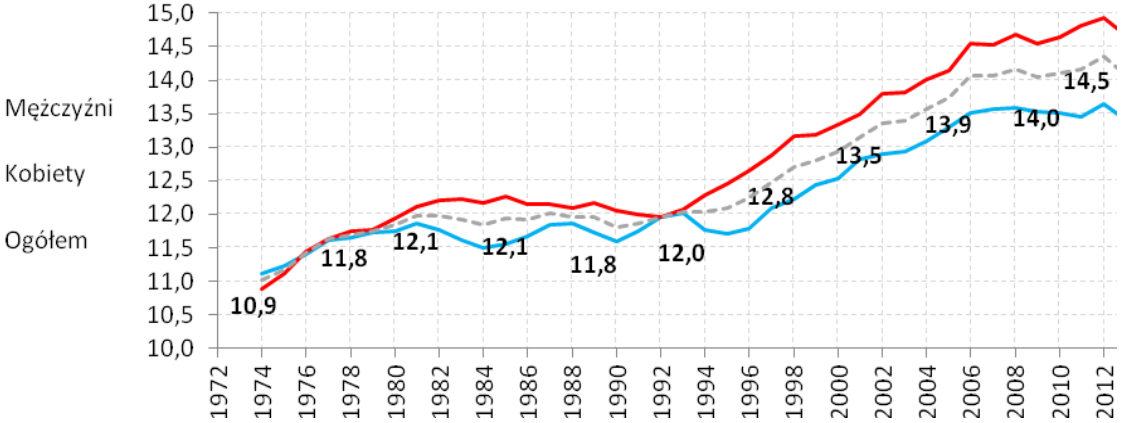

Wartości podane dla kategorii ogółem dla wybranych lat.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.10 prezentuje liczbę osób, które w momencie badania zadeklarowały, że studiują na uczelni. **Liczba studentów przez ostatnie cztery lata spadła - z 1,73 mln do 1,35 mln.** Na uczelniach częściej można było spotkać kobiety niż mężczyzn: w 2013 r. było ich aż o 250 tys. więcej.

Wykres 3.10. Liczba studentów (studiowanie w momencie badania) wśród ludności w wieku 18-59/64 lata (w tys.)

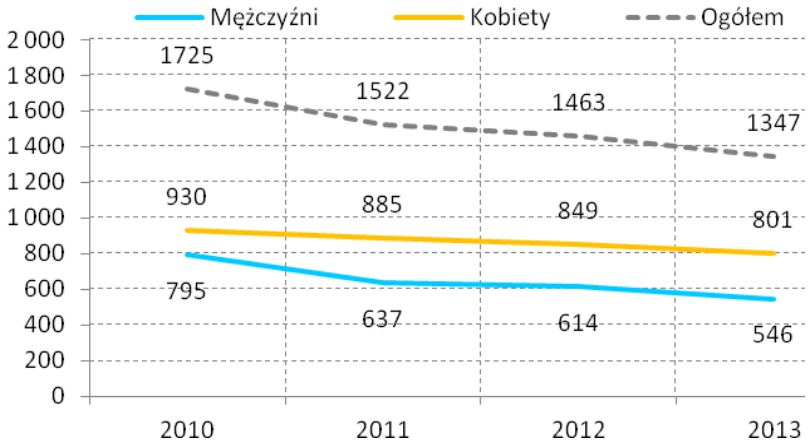

Liczebności oszacowane dla populacji.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Warto zauważyć, że GUS podaje nieco wyższe wartości w przypadku osób studiujących w Polsce, np. w roku akademickim 2011/2012 według GUS studia rozpoczęło 1,76 mln osób[32]. Różnice wynikają m.in. z okresu badania, w I edycji BKL był to IV kwartał roku, a w kolejnych edycjach I-II kwartał (w trakcie roku akademickiego część osób mogła zrezygnować lub skończyć już studia).

Według wspomnianych danych GUS, współczynnik skolaryzacji netto (stosunek liczby osób w wieku 19-24 lata, które studiują, do ogólnej liczby osób w wieku 19-24 lata) w latach 2010-2011 kształtował się na poziomie niecałych 41%. Wykres 3.11 prezentuje podobnie skonstruowany wskaźnik. Tak samo jednak, jak w przypadku liczby studentów, ukazuje on mniejsze wartości, głównie ze względu na osoby, które w trakcie roku przerwały lub ukończyły edukację. Według danych BKL **odsetek studiujących w wieku 19-24 lata nieznacznie spada, nieco wyraźniej wśród mężczyzn.** W 2013 r. w tej grupie wiekowej studiowało, w momencie badania, uczetniczyło 35% kobiet i 22% mężczyzn.

Wykres 3.11. Odsetek kobiet i mężczyzn w wieku 19-24 lata, które studiowały na uczelni w momencie badania (w %)

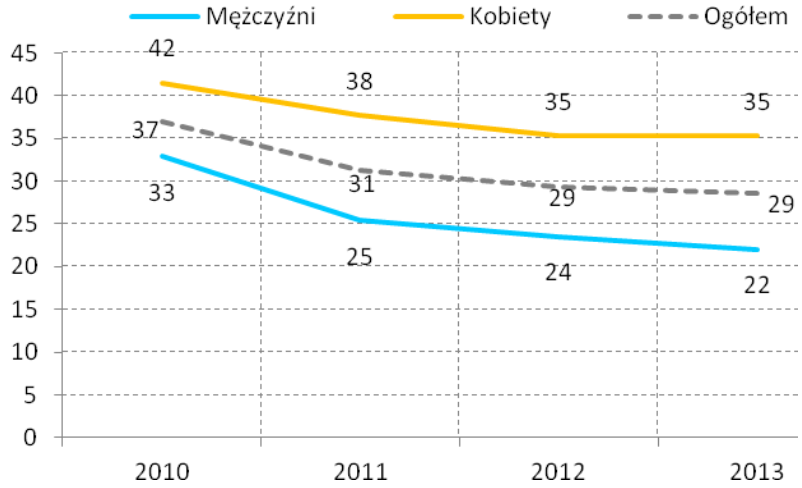

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

[32] Dane za: MNiSW (2013), Szkolnictwo Wyższe w Polsce.

Wykres 3.12 Odsetek kobiet i mężczyzn w wieku 19-24 lata, które kiedykolwiek podjęły studia (w %)

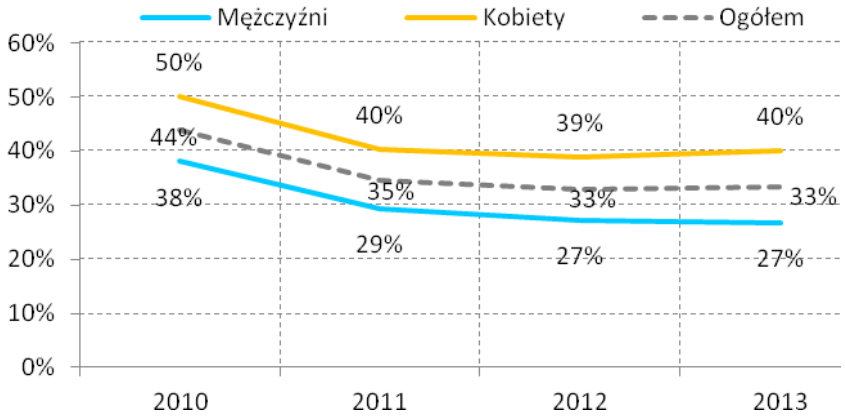

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Kolejny wykres – wykres 3.12 - ukazuje odsetek osób w wieku 19-24 lata, które kiedykolwiek podjęły studia (bez względu na to, czy skończyły, przerwały, czy też nadal studiują). W 2010 r. było ich 44%. W kolejnych latach ten odsetek spadł, osiągając w 2013 r. wartość 33%. Podobnie jak w przypadku poprzednich wskaźników, kobiety osiągały wyższe wartości.

W tak zdefiniowanej grupie **niezmiennie od 2010 r. najpopularniejszymi kierunkami studiów były kierunki ekonomiczne i administracyjne** (tabela 3.4). Wybierał je mniej więcej co czwarty student. Podobnie, nie zmieniała się popularność studiów pedagogicznych (od 11% do 14%), humanistycznych (od 7% do 9%) i inżynieryjno-technicznych (od 7% do 10%). Można natomiast zauważyć nieznaczny trend spadkowy w przypadku studiów na kierunkach społecznych: w 2010 r. studia takie rozpoczęło 10% studentów, w 2013 r. odsetek ten spadł do 6%.

Tabela 3.4. Najpopularniejsze rozpoczynane kierunki studiów wśród osób w wieku 19-24 lata, które kiedykolwiek podjęły studia (w %)

Grupa kierunków	Rok badania				Ogółem
	2010	2011	2012	2013	
Ekonomiczne i administracyjne	28	30	23	26	27
Pedagogiczne	12	11	14	12	12
Humanistyczne	9	7	8	7	8
Inżynieryjno-techniczne	7	9	7	10	8
Społeczne	10	8	7	6	8
Usługi dla ludności	6	6	9	6	7
Medyczne	7	6	6	6	6
Informatyczne	5	6	7	5	5
Architektura i budownictwo	3	5	6	3	4
Prawne	3	3	4	4	4
Produkcja i przetwórstwo	4	3	4	3	3
Biologiczne	3	3	2	3	3
Fizyczne	2	2	2	3	2
Artystyczne	2	1	2	2	2
Ochrona środowiska	1	1	2	2	2
Dziennikarstwo i informacja	1	1	2	2	2
Rolnicze, leśne i rybackie	2	1	1	1	1
Matematyczne i statystyczne	1	1	1	2	1
N Ogółem	1139	848	863	800	3649

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tabela 3.5. Najczęściej kończone kierunki studiów w podziale na płeć (w %)

Grupa kierunków	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Ekonomiczne i administracyjne	25	35	31
Ekonomia	8	11	10
Zarządzanie i marketing	10	10	10
Finanse, rachunkowość, bankowość	4	7	6
Administracja	3	6	5
Pedagogiczne	10	23	18
Pedagogika ogólna	3	10	7
Pedagogika specjalna	1	3	2
Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza	1	3	2
Humanistyczne	6	11	9
Filologia polska	1	4	3
Inżynieryjno – techniczne	16	2	7
Biotechnologia, biomechanika	4	0	2
Społeczne	7	6	7
Socjologia	2	2	2
Politologia, nauki polityczne	3	1	2
Medyczne	3	8	6
Informatyczne	10	2	5
Architektura i budownictwo	7	2	4
Prawne	4	3	3
Fizyczne	3	4	3
Usługi dla ludności	3	3	3
Biologiczne	2	3	3
Produkcja i przetwórstwo	3	2	3
Matematyczne i statystyczne	1	2	2
Dziennikarstwo i informacja	1	2	1
Artystyczne	2	1	1
Ochrona środowiska	1	1	1
Opieka społeczna	0	1	1
N Ogółem	1292	1979	3271

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 3.5 prezentuje bardziej szczegółowe informacje o popularności poszczególnych kierunków studiów. Co istotne, analizowane są jedynie kierunki, które zostały ukończone (a nie jedynie rozpoczęte, jak w poprzedniej tabeli), a dane odnoszą się także do wszystkich Polaków w wieku 18-59/64 lata z wykształceniem wyższym w 2013 r. (przypomnijmy, było ich 18%, zob.: wykres 3.1).

Zgodnie ze zgromadzonymi danymi najpopularniejsze były kierunki ekonomiczne i administracyjne. Ukończyła je co trzecia osoba, która posiada obecnie dyplom uczelni. Wyraźnie bardziej popularne były one wśród kobiet (35%). **Najpopularniejsza była ekonomia, zarządzanie oraz marketing.** Na drugim miejscu uplasowały się kierunki pedagogiczne (18%), przede wszystkim była to pedagogika ogólna. Na trzecim miejscu były kierunki humanistyczne (9%), które również były domeną kobiet.

Z kolei kierunki zdecydowanie bardziej popularne wśród mężczyzn to studia inżynieryjno-techniczne (16%), informatyczne (10%) oraz architektura i budownictwo (7%).

Wykres 3.13. Odsetek osób, które ukończyły dany kierunek studiów wśród osób z wyższym wykształceniem w danej grupie wiekowej (w%)

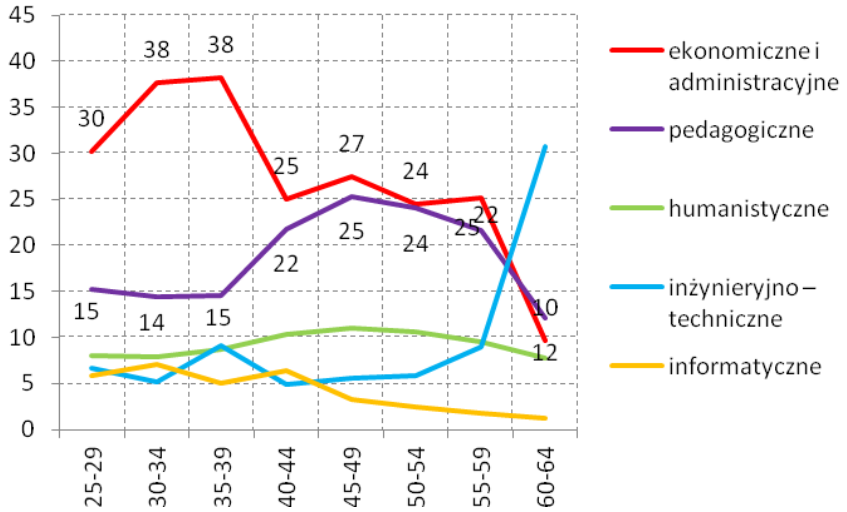

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wśród młodszych grup wiekowych dużo bardziej popularne były studia z grupy kierunków ekonomicznych i administracyjnych (wykres 3.13). Wśród trzydziestolatków kończyło je niemal 40% osób z wykształceniem wyższym, w starszych grupach odsetek ten spadał do ok. 25%. W przypadku kierunków pedagogicznych możemy zaobserwować odmienny trend. Zdecydowanie częściej kończyły je osoby w grupach wiekowych powyżej 40 lat (20-25%, w porównaniu do ok. 15% w grupach młodszych). W kolejnych kohortach systematycznie spada również udział studiów informatycznych wśród kończonych kierunków.
W najstarszej grupie wiekowej – 60-64 lata – znajdowali się jedynie mężczyźni, stąd wzrasta wyraźnie udział kierunków inżynieryjno-technicznych, a spada ekonomicznych i humanistycznych, w przypadku których występowało duże zróżnicowanie ze względu na płeć.
Wśród osób z wykształceniem wyższym w wieku 18-59/64 lata 83% ukończyło uczelnię publiczną, zaś 22% prywatną (tabela 3.6). Studia dzienne ukończyło 67%, zaoczne lub eksternistyczne 40%, zaś wieczorowe jedynie 3%.

Tabela 3.6. Rodzaj uczelni i tryb studiów, jakie ukończyli Polacy z wyższym wykształceniem, według danych na 2013 r. (w %)

Kategoria		Mężczyzna	Kobieta	Ogółem
Rodzaj uczelni (ukończone)	publiczna	84	82	83
	prywatna	19	24	22
Tryb studiów (ukończone)	dzienne	72	63	67
	wieczorowe/eksternist.	4	3	3
	zaoczne	32	44	40
N Ogółem		1305	1988	3292

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie *Ludności 2013.*

Prywatne szkoły wyższe zdecydowanie częściej były wyborem młodszych pokoleń, co jest związane z ich rosnącą dostępnością od początku lat 90. (wykres 3.14).

Wykres 3.14. Typ uczelni ukończonej przez osoby z wyższym wykształcenim w podziale na grupy wiekowe, według danych na 2013 r. (w %)

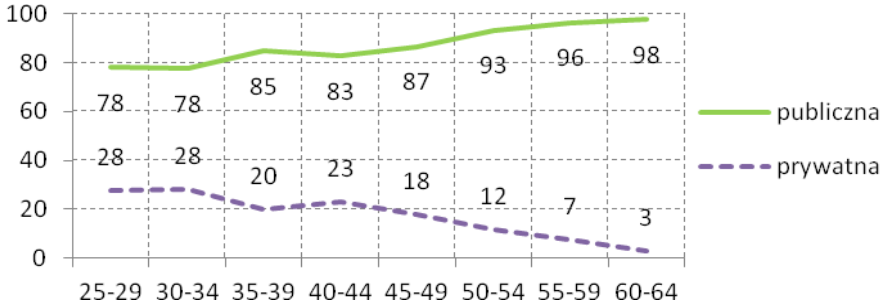

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.15. Tryb studiów kończonych przez osoby z wyższym wykształcenim w podziale na grupy wiekowe, według danych na 2013 r. (w %)

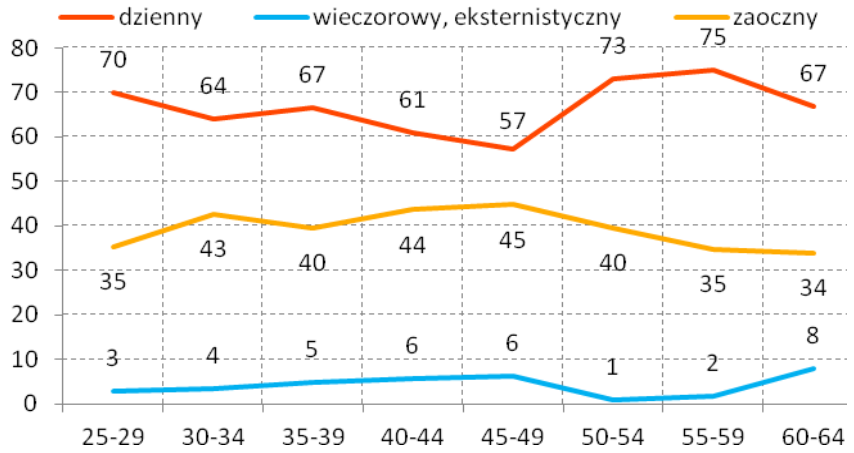

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.15. ilustruje dane dotyczące trybu studiów kończonych przez osoby z wyższym wykształcenim. W każdej kohorcie najpopularnijsze były studia dzienne, jedynie wśród obecnych czterdziestolatków odsetek ten nieznacznie spadał na rzecz studiów zaocznych i wieczorowych lub eksternistycznych.

Wykresy 3.16 i 3.17 prezentują typ uczelni oraz tryb studiów, w jakich podejmowane były studia przez osoby w wieku 19-24 lata. Według danych z ostatnich czterech lat, **nieznacznie rośnie popularność uczelni publicznych**. W 2013 r. stanowiły one wybór 83% studentów. **Rośnie również popularność studiów dziennych, spada natomiast studiów zaocznych**. W pierwszym trybie uczyło się 79% studentów, w drugim – 23%.

Wykres 3.16. Typ uczelni, na jakiej podejmowane były studia przez osoby w wieku 19-24 lata (w %)

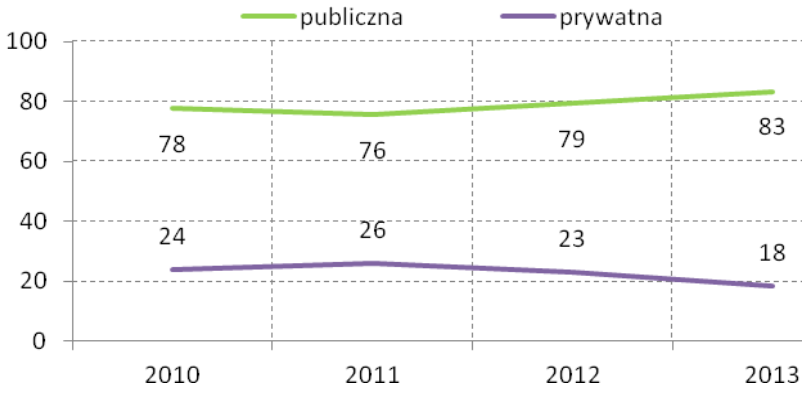

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 3.17. Tryb studiów, w jakim podejmowały naukę osoby w wieku 19-24 lata (w %)

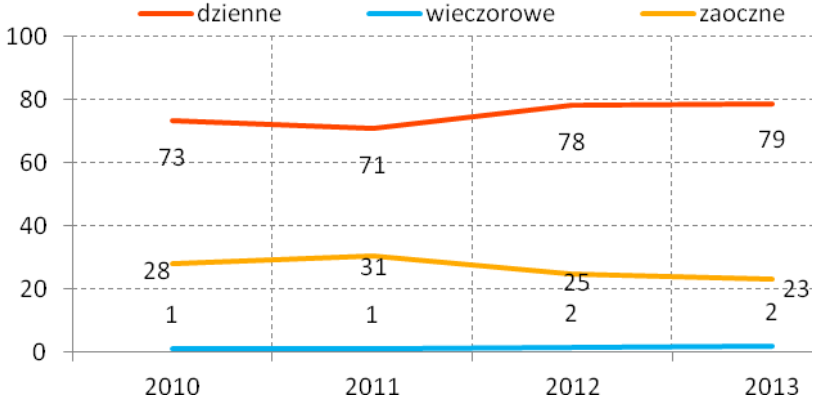

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tabela 3.7. Typ uczelni oraz tryb studiów, w jakich Polacy w wieku 18-59/64 lata kończyli poszczególne kierunki studiów, według danych na 2013 r. (% w wierszu)

Grupa kierunków	Typ uczelni		Tryb studiów			N
	publiczna	prywatna	dzienne	zaoczne	wieczorowe, eksternist.	
Ekonomiczne i administracyjne	74	34	55	52	6	1010
Pedagogiczne	86	24	58	55	3	580
Humanistyczne	95	14	79	32	4	282
Inżynieryjno-techniczne	98	4	86	18	2	243
Społeczne	83	26	65	48	4	219
Medyczne	83	23	64	45	1	202
Informatyczne	75	30	67	40	6	164
Architektura i budownictwo	91	11	77	29	4	126
Prawne	96	10	73	39	3	109
Fizyczne	96	9	95	19	4	109
Usługi dla ludności	62	50	62	55	4	107
Rolnicze, leśne i rybackie	94	15	75	41	1	99
Biologiczne	91	13	80	35	3	89
Produkcja i przetwórstwo	96	18	75	38	9	89
Matematyczne i statystyczne	99	9	92	41	6	63
Dziennikarstwo i informacja	95	22	61	58	3	48
Artystyczne	95	8	75	22	10	46
Ochrona środowiska	96	5	74	28	2	40
Ogółem	83	22	67	40	3	3271

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Usunięto kierunki z liczebnością < 30.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 3.8 przedstawia te same dane w innej perspektywie: to najpopularniejsze kierunki studiów (ukończonych) według typów uczelni oraz trybu studiów, wśród osób z wykształceniem wyższym w wieku 18-59/64 lata. Wartości ogółem zostały już wcześniej zaprezentowane w tabeli 3.4.

W takim ujęciu możemy zaobserwować kilka istotnych kwestii. **Na uczelniach prywatnych dominowały kierunki ekonomiczne i administracyjne oraz pedagogiczne**. Studia ekonomiczne i administracyjne stanowiły wybór niemal połowy absolwentów tego typu uczelni, a pedagogiczne – 20%. Na uczelniach publicznych były one również na pierwszym miejscu, lecz odnotowano zdecydowanie mniejszy odsetek - 27%.

Niemal identyczne różnice występują w przypadku studiów dziennych i zaocznych. **W trybie zaocznym najczęściej kończono kierunki ekonomiczne i administracyjne oraz pedagogiczne**, stanowiące łącznie wybór 66% absolwentów.

Tabela 3.8. Najpopularniejsze kierunki ukończonych studiów według typów uczelni oraz trybu studiów, wśród osób w wieku 18-59/64 lata, według danych na 2013 r. (% w kolumnie)

Grupa kierunków	Rodzaj uczelni		Tryb studiów			Ogółem
	publiczna	prywatna	dzienne	zaoczne	wieczorowe, eksternist.	
Ekonomiczne i administracyjne	27	48	26	41	52	31
Pedagogiczne	18	20	16	25	12	18
Humanistyczne	10	6	10	7	11	9
Inżynieryjno – techniczne	9	1	10	3	5	7
Społeczne	7	8	7	8	7	7
Medyczne	6	6	6	7	2	6
Informatyczne	5	7	5	5	8	5
Architektura i budownictwo	4	2	4	3	4	4
Prawne	4	2	4	3	3	3
Fizyczne	4	1	5	2	3	3
Usługi dla ludności	2	8	3	5	3	3
Rolnicze, leśne i rybackie	3	2	3	3	0	3
Biologiczne	3	2	3	2	2	3
Produkcja i przetwórstwo	3	2	3	3	7	3
Matematyczne i statystyczne	2	1	3	2	2	2
Dziennikarstwo i informacja	2	1	1	2	1	1
Artystyczne	2	1	2	1	1	1
Ochrona środowiska	1	0	1	1	1	1
N ogółem	2717	717	2175	1291	110	3271

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Usunięto kierunki z liczebnością < 30.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

ABSOLWENCI SZKÓŁ I UCZELNI Z OSTATNICH PIĘCIU LAT

Niemal 3 mln osób w wieku 18-59/64 lata zakończyło swoją edukację w ostatnich pięciu latach (czyli w latach 2008-2013) i nie kontynuowały nauki, wchodząc tym samym na rynek pracy. Aż 51% z nich miało wykształcenie wyższe, 32% średnie, 10% zawodowe i 8% niższe (wykres 3.18).

Wykres 3.18. Osoby, które zakończyły edukację w latach 2008-2013 i nie kontynuowały nauki w podziale na poziom uzyskanego wykształcenia, według danych z 2013 r.

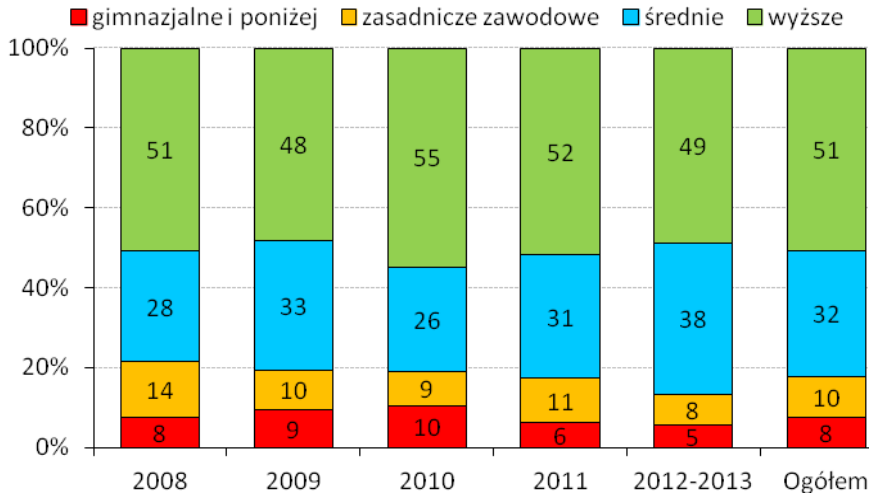

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W tym okresie najwięcej osób po szkole wyższej zakończyło edukację z tytułem magistra (25% wszystkich absolwentów z ostatnich pięciu lat, czyli 725 tys. osób), zaś 11% licencjata (330 tys.) (tabela 3.9).

Wykres 3.9. Liczba (w tys.) i odsetek osób, które zakończyły edukację w latach 2008-2013 i nie kontynuowały nauki w podziale na typ ukończonej szkoły

Wykształcenie	%	Liczebność (w tys.)
Gimnazjalne i poniżej	**5**	**143**
Zasadnicze zawodowe	**9**	**275**
Średnie	**33**	**969**
liceum ogólnokształcące	13	378
technikum	15	442
średnie inne	5	149
Wyższe	**52**	**1517**
licencjackie	11	328
inżynierskie	4	115
magisterskie	25	725
magistersko-inżynierskie	6	167
studia podyplomowe	6	173
Ogółem	100	2904

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 3.19. Wiek, w jakim osoby badane zakończyły edukację w latach 2008-2013 w podziale na poziom uzyskanego wykształcenia

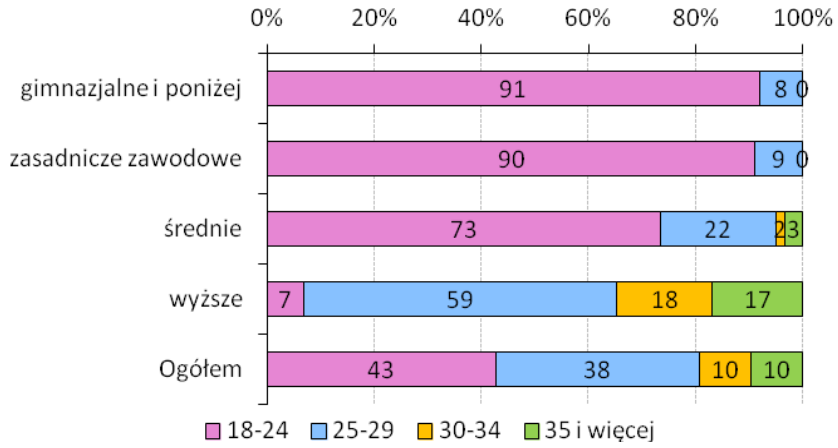

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Osoby, które w ostatnich pięciu latach zakończyły edukację na poziomie wyższym i nie kontynuowały nauki w 59% były w wieku 25-29 lat, w 35% miały powyżej 30 lat (wykres 3.19). Jedynie 7% osób kończyło ten poziom edukacji w wieku 18-24 lata.

W przypadku pozostałych poziomów wykształcenia absolwentów dominowała grupa w wieku 18-24 lata, chociaż pewien niewielki odsetek osób kończył szkoły niższe, zawodowe i średnie w starszym wieku.

Wśród **absolwentów uczelni z ostatnich 5 lat** (czyli osób, które ukończyły jakiekolwiek studia w ciągu ostatnich 5 lat i nie kontynuowały dalej nauki) najpopularniejszymi kierunkami były te ekonomiczne i administracyjne (33%, bardziej popularne wśród kobiet) oraz pedagogiczne (17%, bardziej popularne wśród kobiet. (tabela 3.10). Wśród mężczyzn wielu absolwentów dodatkowo mogło pochwalić się dyplomem kierunku inżynieryjno-technicznego lub informatycznego.

Tabela 3.10. Najpopularniejsze kierunki studiów wśród absolwentów szkół wyższych z lat 2008-2013, którzy nie kontynuowali nauki, w podziale na płeć (w %)

Grupa kierunków		Odsetek absolwentów kierunku		
		mężczyźni	kobiety	ogółem
Ekonomiczne i administracyjne		26	37	33
Pedagogiczne		11	22	18
Społeczne		12	8	9
Medyczne		4	11	8
Humanistyczne		5	8	7
Inżynieryjno-techniczne		14	1	6
Informatyczne		11	2	5
Usługi dla ludności		4	6	5
Produkcja i przetwórstwo		5	3	4
Architektura i budownictwo		6	1	3
Rolnicze, leśne i rybackie		3	3	3
Ogółem	%	100	100	100
	N	387	692	1078

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Usunięto kategorie kierunków z N<30.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Rozdział 4

Poszukiwanie pracy

Jaki jest poziom bezrobocia w Polsce ?

W których rejonach i kategoriach społecznych stopa bezrobocia była najwyższa ?

Ile wynosił przeciętny czas poszukiwania pracy ?

Jakie były główne powody bezrobocia i bariery w podjęciu pracy ?

Jakie były główne sposoby poszukiwania pracy ?

Jakiej pracy poszukiwali bezrobotni i jakie mieli oczekiwania płacowe ?

Jak wygląda sytuacja osób zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotni ?

Jacy pracownicy szukają nowej pracy ?

STOPA BEZROBOCIA

Stopa bezrobocia - stosunek liczby osób nie posiadających pracy, aktywnie jej poszukujących (podejmujących jakiekolwiek działania w tym zakresie w ciągu ostatnich 4 tygodni i gotowych do jej podjęcia w następnym tygodniu) do liczby osób aktywnych zawodowo.

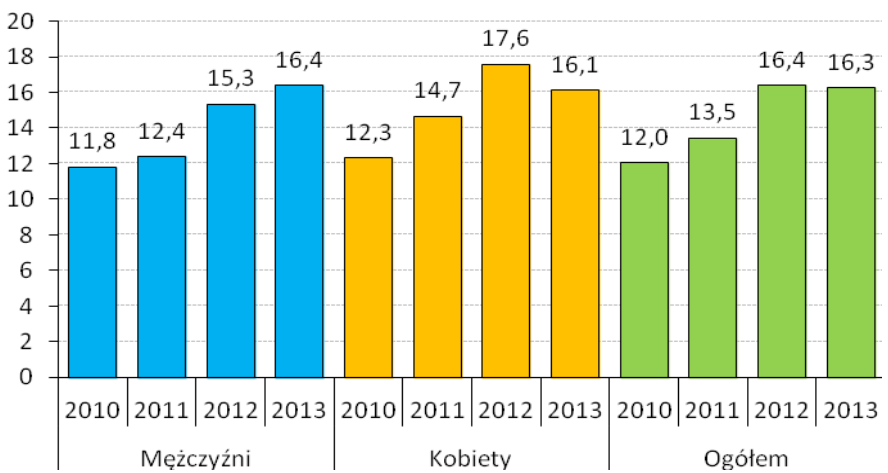

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

W porównaniu do III edycji badań BKL, ogólna stopa bezrobocia wśród osób w wieku 18-59/64 lata niemal nie uległa zmianie i wyniosła 16,3% (wykres 4.1). Liczba bezrobotnych wyniosła zatem, według tych szacunków, 2,92 mln osób. W przypadku mężczyzn stopa bezrobocia wzrosła o 1,1 punktu procentowego, osiągając 16,4% (1,58 mln osób), a w przypadku kobiet spadła o 1,5 punkta procentowego - do poziomu 16,1% (1,34 mln). Należy zaznaczyć, że I edycja badań BKL odbyła się w III kwartale roku, natomiast trzy kolejne w I-II kwartale.

Mapa 4.1. Stopa bezrobocia w Polsce w 2012 r. według badań BKL (w %)

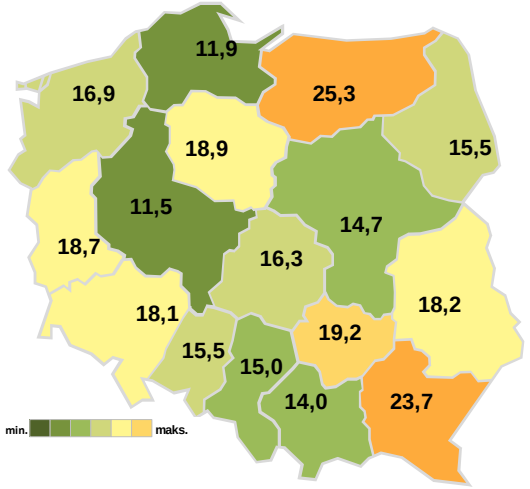

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (25,3%) i podkarpackim (23,7%) (mapa 4.1)**. Najniższy poziom ponownie odnotowano w województwie wielkopolskim (11,5%) i pomorskim (11,9%).** W porównaniu do 2010 r., w wielu województwach bezrobocie wzrosło o 5-6 punktów procentowych (tabela 4.1, mapa 4.2.). Duży spadek (o niemal 4 punkty procentowe) odnotowano jedynie w województwach zachodniopomorskim, podlaskim i małopolskim. Za to na Opolszczyźnie, gdzie bezrobocie należało do najniższych w latach 2010-2012, odnotowano wyraźny wzrost o niemal 5 punktów procentowych

Tabela 4.1. Stopa bezrobocia w poszczególnych województwach w latach 2010-2013 według badań BKL (w %)

Województwo	2010	2011	2012	2013	Zmiana (w punktach procentowych)	
					2012 - 2013	2010 - 2013
Dolnośląskie	13,1	14,3	15,1	18,1	2,9	5
Kujawsko-pomorskie	12,3	12,5	17,2	18,9	1,7	6,6
Lubelskie	12,3	13,7	16,7	18,2	1,5	5,9
Lubuskie	14	18,2	19,7	18,7	-1	4,7
Łódzkie	9,4	11,6	16,4	16,3	-0,1	6,9
Małopolskie	12,4	14,8	17,8	14	-3,8	1,6
Mazowieckie	10	10,5	14,6	14,7	0,2	4,7
Opolskie	9,9	9,6	10,6	15,5	4,9	5,6
Podkarpackie	18,2	16,2	25,2	23,7	-1,5	5,5
Podlaskie	11,7	13,5	19,2	15,5	-3,7	3,7
Pomorskie	11,6	15	12,1	11,9	-0,2	0,3
Śląskie	11,9	13,6	15,5	15	-0,6	3,1
Świętokrzyskie	16,7	14,9	18,7	19,2	0,6	2,5
Warmińsko-mazurskie	18,7	15,6	24,3	25,3	0,9	6,6
Wielkopolskie	8,1	9,5	10,7	11,5	0,8	3,4
Zachodniopomorskie	13,5	20,4	20,9	16,9	-3,9	3,4
Ogółem	12	13,4	16,4	16,3	-0,1	4,3

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

W wartościach bezwzględnych najwięcej bezrobotnych było w województwie mazowieckim (369 tys.) i śląskim (315 tys.) (mapa 4.3), a najmniej - w opolskim (74 tys.), podlaskim (88 tys.) i lubuskim (89 tys.).

Mapa 4.2. Wzrost stopy bezrobocia w latach 2010-2013 w poszczególnych województwach (w punktach procentowych)

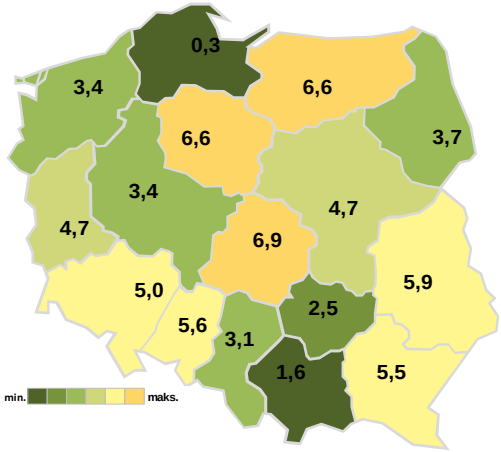

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Mapa 4.3. Liczba bezrobotnych (w tys.) w poszczególnych województwach w 2013 r.

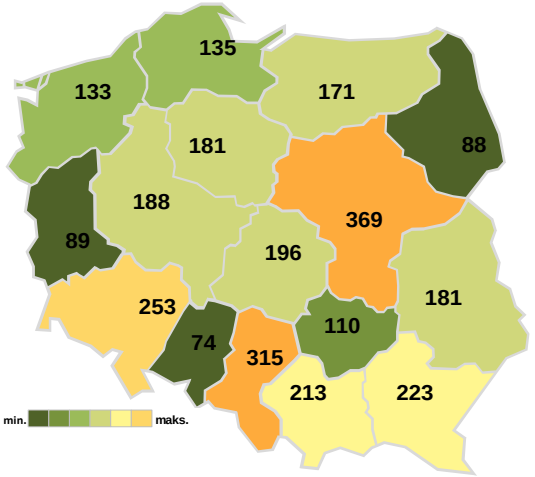

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Najwyższą stopę bezrobocia w 2103 r. odnotowano na wsi – 19% (wykres 4.2). Wzrosła ona o 1,1 punkta procentowego w porównaniu do

roku poprzedniego. W dużych miastach stopa bezrobocia była natomiast najniższa: w miastach z liczbą mieszkańców w przedziale 200-499 tys. wyniosła 13,9%, w miastach ponad 500 tys. jedynie 8,6% i wyraźnie spadła o 1,7 punkta procentowego w ciągu ostatniego roku. W samej Warszawie, pominiętej na wykresie, wyniosła ona natomiast jedynie 3,5%, notując spadek o 5,4 punktów procentowych. w porównaniu do 2012 r.

Wykres 4.2. Stopa bezrobocia w latach 2010-2013 w podziale na wielkość miejscowości (w %)

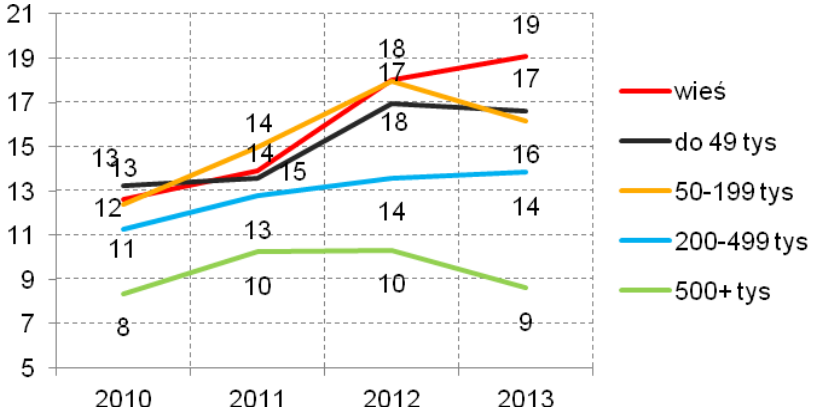

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

W niektórych województwach występowały duże różnice w stopie bezrobocia pomiędzy terenami wiejskimi i miastami (tabela 4.2). Z reguły na wsiach sytuacja prezentowała się gorzej. W 2013 r. w województwie warmińsko-mazurskim bezrobocie na wsi wynosiło aż 32%, zaś w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców 15%. Podobnego rzędu różnice występowały w województwie mazowieckim i zachodniopomorskim.

Tabela 4.2. Stopa bezrobocia w poszczególnych województwach w 2013 r. w podziale na wielkość miejscowości (w %)

Województwo	wieś	do 49 tys.	50+ tys.	Ogółem
Dolnośląskie	20	19	16	18
Kujawsko-pomorskie	20	19	18	19
Lubelskie	19	15	19	18
Lubuskie	20	21	14	19
Łódzkie	15	18	16	16
Małopolskie	18	9	10	14
Mazowieckie	23	15	8	15
Opolskie	17	17	9	15
Podkarpackie	26	23	19	24
Podlaskie	14	23	11	16
Pomorskie	16	15	7	12
Śląskie	13	16	15	15
Świętokrzyskie	17	21	22	19
Warmińsko-mazurskie	32	24	15	25
Wielkopolskie	12	8	14	12
Zachodniopomorskie	24	19	9	17
Ogółem	19	17	13	16

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.3. Stopa bezrobocia w podziale na poziom wykształcenia w latach 2010-2013, z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

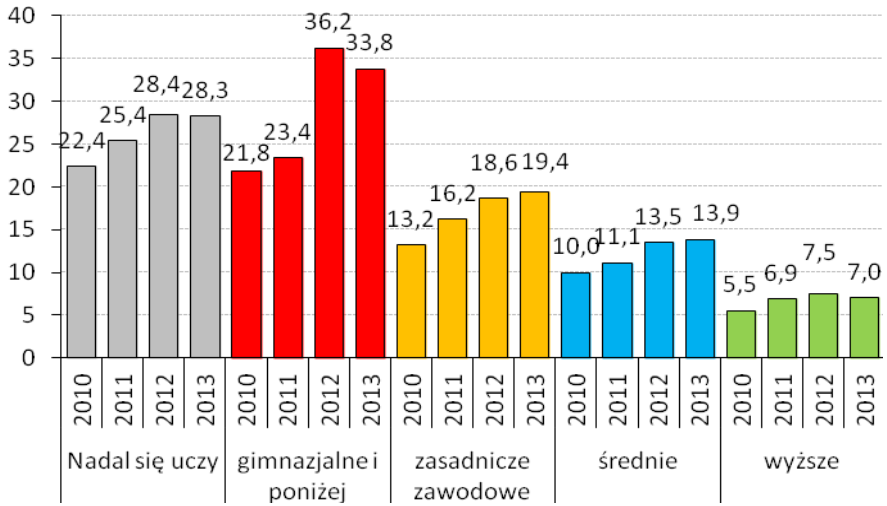

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Poziom bezrobocia wyraźnie spadał wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (wykres 4.3). Najwyższy poziom odnotowano w grupie osób z wykształceniem najniższym - wyniósł on niemal 34%. W przypadku wykształcenia zasadniczego zawodowego było to 19,4%, średniego - 13,9%, zaś wyższego – jedynie 7%.

W perspektywie ostatnich czterech lat we wszystkich grupach widzimy tendencję wzrostową, jednak dynamika tych zmian jest różna. W grupie z wykształceniem niższym bezrobocie wzrosło w ostatnich czterech latach aż o 12 punktów procentowych, podczas gdy w przypadku osób z wyższym wykształceniem zmiany były niewielkie, ledwie 2 punkty procentowe.

Tabela 4.3. Stopa bezrobocia w 2012 w podziale na poziom wykształcenia (kategorie szczegółowe), z uwzględnieniem osób uczących się i płeć (w %)

Wykształcenie	Stopa bezrobocia			N aktywnych zawodowo		
	Mężcz.	Kob.	Ogół	Mężcz.	Kob.	Ogół
Nadal się uczy	28	28	28	215	319	534
Gimnaz. lub niższe	36	30	34	737	369	1106
Zasad. zawod.	18	21	19	2469	1292	3761
Liceum ogóln.	18	15	17	499	654	1153
Technikum	11	15	12	1453	817	2270
Średnie inne	11	15	14	362	724	1086
Licencjat	11	12	12	154	283	437
Inżynierskie	7	5	7	147	58	205
Magisterskie	4	8	7	483	1020	1503
Mgr.-inżynierskie	3	9	6	265	149	414
Podyplomowe	3	7	6	89	197	286
Ogółem	16,4	16,1	16,3	6889	5906	12795

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.3. bardziej szczegółowo prezentuje sytuację w 2013 r. W przypadku niemal wszystkich poziomów wykształcenia sytuacja kobiet rysowała się mniej korzystnie, jednak różnice między płciami są mniejsze niż rok wcześniej. W przypadku wykształcenia gimnazjalnego lub niższego wskaźnik bezrobocia dla kobiet jest o 6 punktów procentowych niższy niż dla mężczyzn, jednak należy pamiętać, że jest to specyficzna kategoria, w której aż 52% kobiet jest nieaktywnych zawodowo.

Wykres 4.4. Stopa bezrobocia w podziale na grupy wiekowe w latach 2010-2013 (w %)

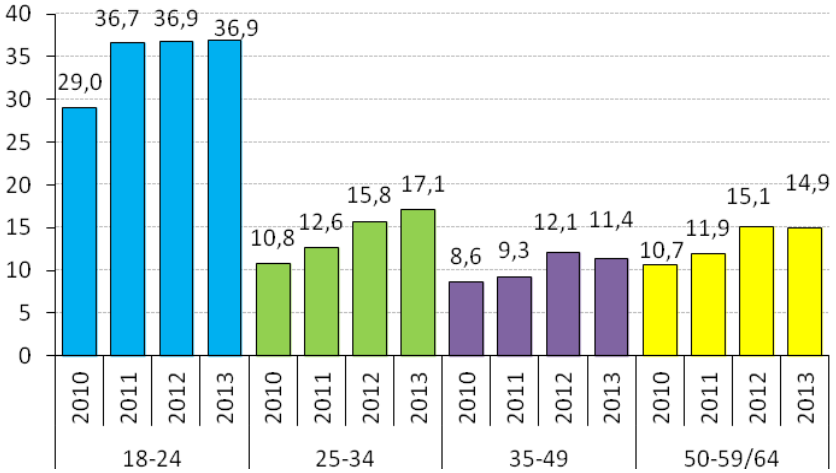

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wzrost stopy bezrobocia w ostatnich czterech latach był najbardziej widoczny w obrębie grupy osób w wieku 25-34 lata (wykres 4.4, wykres 4.5). W pozostałych grupach zmiany były mniejsze. Dwa ostatnie lata, w takim ujęciu, nie przyniosły natomiast wyraźnych zmian.

W 2013 r. największy udział bezrobotnych był wśród osób młodych, w wieku 18-24 lata i wyniósł aż 37% . W grupie wiekowej 25-29 lat utrzymywał się on jeszcze na wysokim poziomie 20%, natomiast w kolejnych grupach, aż do 50.roku życia, stabilizował się w granicach 12%. Wśród osób w wieku 50+ bezrobocie sięgało 15%.
Największe różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami można zaobserwować w grupie 50-54 lata (na korzyść kobiet) i 30-34 lata (na korzyść mężczyzn) (wykres 4.6).

Wykres 4.5. Stopa bezrobocia w podziale na grupy wiekowe w latach 2010-2013 (w %)

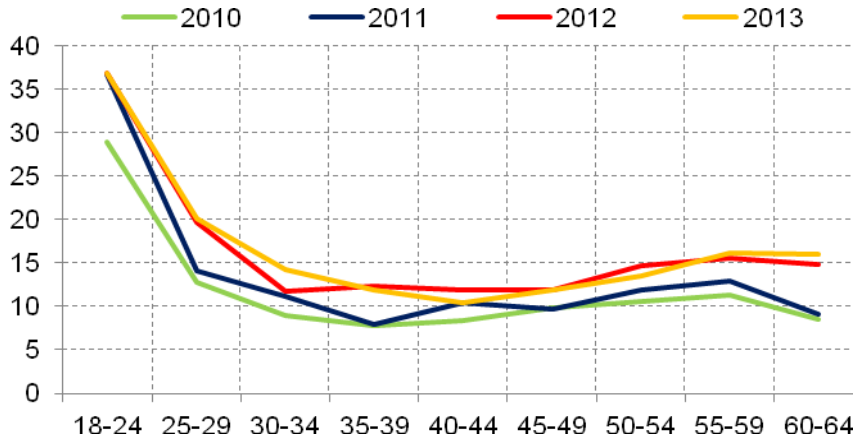

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 4.6. Stopa bezrobocia w 2013 r. w podziale na grupy wiekowe i płeć (w %)

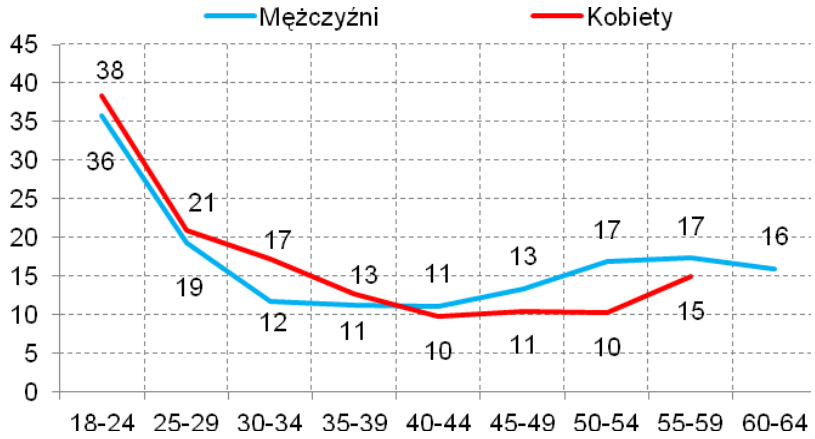

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.7. Stopa bezrobocia w 2013 r. w podziale na poziom wykształcenia, z uwzględnieniem osób uczących się i grup wiekowych (w %)

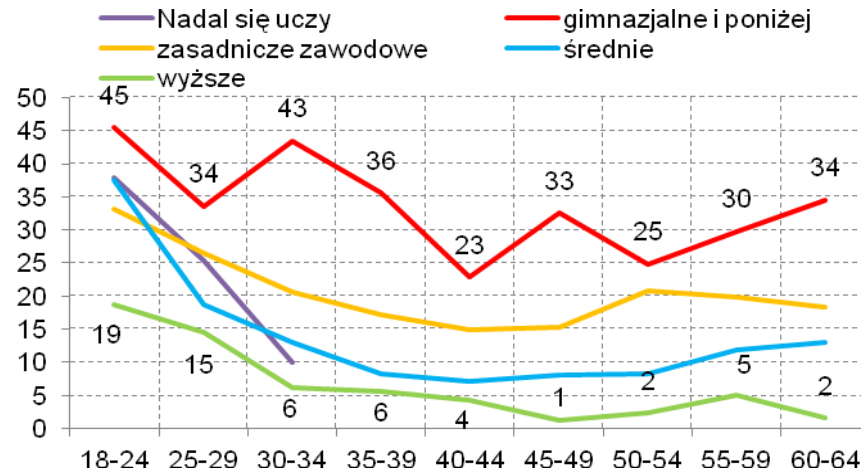

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

We wszystkich grupach wiekowych najwyższa stopa bezrobocia występowała wśród osób z wykształceniem niższym (wykres 4.7). W przypadku 30-latków z tej grupy sięgała ona 40%. Grupa osób z wykształceniem wyższym niezmiennie, bez względu na wiek, osiągała najniższe wskaźniki bezrobocia - nie przekraczała ona 6% w grupie 30-latków, w grupie 45-49 lat spadając nawet niemal do 1%.

Lepsze wskaźniki rynkowe notowane były przez wszystkie grupy wykształcenia w większych miastach (tabela 4.4). W przypadku absolwentów szkół zawodowych sytuacja w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców była znacznie lepsza – stopa bezrobocia spadała do 9%, utrzymywała się na poziomie ok. 20% w innych miastach i na wsi.

Warto przy okazji zauważyć, że różnice w stopie bezrobocia dla wszystkich grup wiekowych pomiędzy wsią i miastami poniżej 500 tys. były niewielkie (tabela 4.5). Dopiero w największych miastach wskaźniki wyraźnie spadały.

Tabela 4.4. Stopa bezrobocia w 2013 r. w podziale na poziom wykształcenia i miejsce zamieszkania (w %)

Wykształcenie	Wieś	do 49 tys.	50-199 tys.	200-499 tys.	500+ tys.	Ogółem
Nadal się uczy	31	21	30	33	25	28
Gimn. i poniżej	33	40	37	24	29	34
Zasad. zawod.	20	20	22	22	9	19
Średnie	17	15	12	11	8	14
Wyższe	8	8	8	6	3	7
Ogółem	19	17	16	14	9	16

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.5. Stopa bezrobocia w 2013 r. w podziale na grupy wiekowe i miejsce zamieszkania (w %)

Grupa wiekowa	Wieś	do 49 tys	50-199 tys	200-499 tys	500+ tys	Ogółem
18-24	43	33	38	32	22	37
25-34	20	19	14	12	11	17
35-49	13	11	13	10	5	11
50-59/64	15	17	16	16	8	15
Ogółem	19	17	16	14	9	16

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.6. Stopa bezrobocia wśród absolwentów z ostatnich 5 lat w wieku poniżej 30 lat ze względu na poziom wykształcenia (w %)

Wykształcenie	Stopa bezrobocia	N aktywnych zawodowo
Gimnazjum lub niższe	51	93
Szk. zasadnicza zawodowa	36	185
Liceum ogólnokształcące	39	174
Technikum	36	265
Średnie inne	30	102
Licencjat	20	144
Inżynier	14	59
Magister	13	372
Magister-inżynier	16	99
Studia podyplomowe	14	36
Ogółem	27	1531

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.6. prezentuje stopę bezrobocia wśród absolwentów z ostatnich 5 lat (osób, które po zakończeniu szkoły lub uczelni nie kontynuowały nauki), będących w wieku poniżej 30 lat. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia stopa bezrobocia spadała. Absolwenci szkół średnich znajdowali się w podobnej sytuacji do osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Najgorzej prezentowała się sytuacja osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym, wśród których stopa bezrobocia sięga 51%. Na przeciwległym biegunie znajdowali się absolwenci szkół wyższych, wśród których wskaźnik ten wynosił 15%.

CZAS POSZUKIWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

Wykres 4.8 Czas poszukiwania pracy (liczba miesięcy) przez bezrobotnych w latach 2010-2013 (w %)

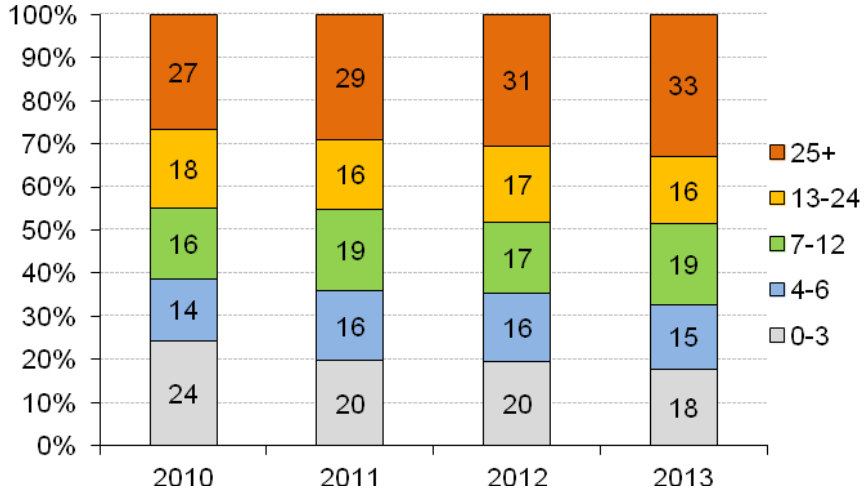

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Pomimo wzrostu poziomu bezrobocia w ostatnich czterech latach, struktura grupy bezrobotnych pod względem okresu poszukiwania pracy nie uległa znaczącym zmianom (wykres 4.8). Można jednak zauważyć pewne tendencje - przede wszystkim **wzrósł odsetek osób poszukujących pracy powyżej 25 miesięcy**: z 27% do 33%, spadł natomiast odsetek osób najkrócej poszukujących pracy (0-3 miesięcy): z 24% do 18%.

W 2013 r. odsetek poszukujących pracy dłużej niż 12 miesięcy wynosił wśród bezrobotnych aż 49%. Dłużej niż 25 miesięcy szukał pracy co trzeci bezrobotny.

Przeciętny czas poszukiwania pracy dla wszystkich badanych (średnia obcięta 5%) w ciągu ostatnich czterech lat wzrósł z 21 do 25 miesięcy (wykres 4.9). Największy wzrost odnotowano w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, jednak także wśród absolwentów szkół średnich i wyższych wskaźniki podniosły się o kilka punktów procentowych. W kolejnych latach przeciętny czas poszukiwania pracy wyraźnie wzrastał wraz ze spadkiem poziomu wykształcenia.

Wykres 4.9. Przeciętny czas poszukiwania pracy przez bezrobotnych w latach 2010-2013 (w miesiącach) (średnia obcięta 5%)

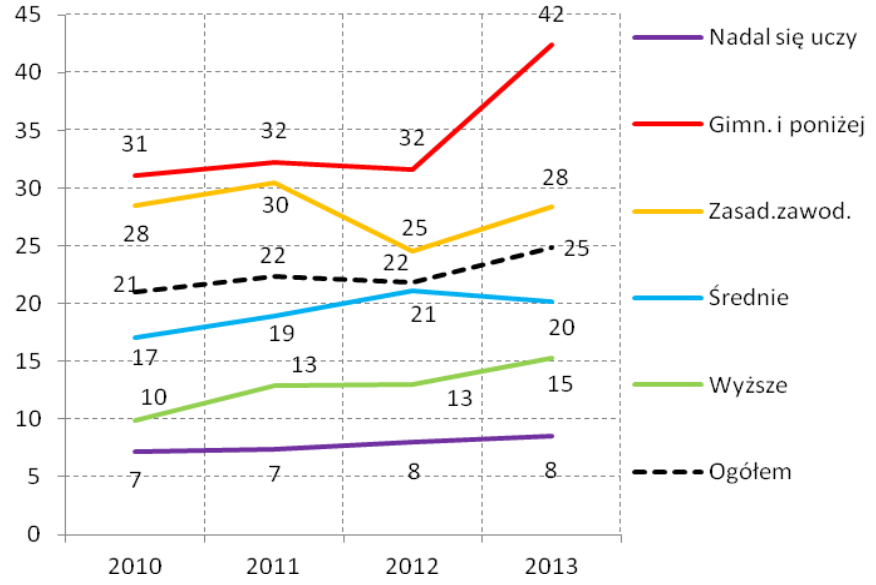

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 4.10. Czas poszukiwania pracy (liczba miesięcy) przez bezrobotnych w 2013 r. według wykształcenia, z uwzględnieniem osób uczących się (w %)

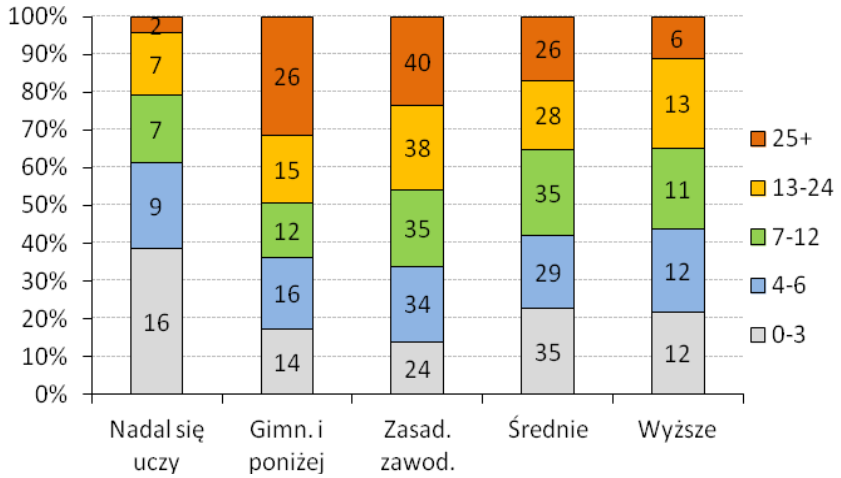

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Przyglądając się danym z 2013 r., możemy dokładniej porównać sytuację poszczególnych grup osób (wykres 4.10). **Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia malał odsetek długotrwale poszukujących pracy (powyżej 12 miesięcy) - w**śród najsłabiej wykształconych wyniósł on 41%, a wśród najlepiej wykształconych 19%.

Mapa 4.4. Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy w 2013 r. (w %)

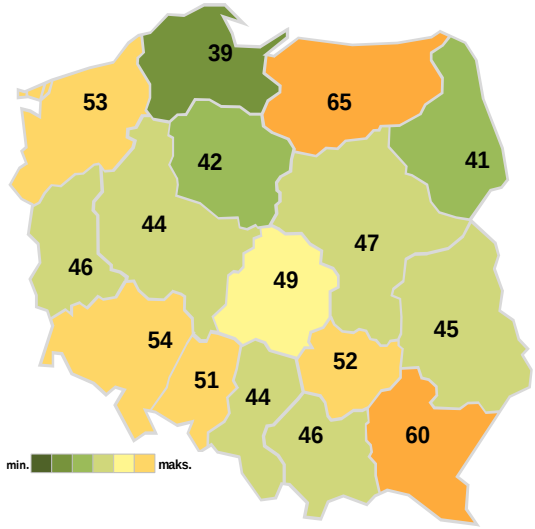

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W 2013 r. **najwyższy odsetek długotrwale poszukujących pracy odnotowano w województwie podkarpackim (60%) i warmińsko-mazurskim (65%)** (mapa 4.4). Niewiele niższy był on w województwie śląskim (54%), zachodniopomorskim (53%), świętokrzyskim (52%) i opolskim (51%). Z kolei najmniejszy udział długotrwale poszukujących pracy był w województwie pomorskim (39%), podlaskim (41%) i kujawsko-pomorskim (42%).

Tabela 4.6. Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy w 2013 r. (w %)

Województwo	2010	2011	2012	2013	Zmiana (w punktach procentowych)	
					2012 - 2013	2010 - 2013
Dolnośląskie	48	43	54	54	0	7
Kujawsko-pomorskie	44	39	51	42	-10	-3
Lubelskie	47	48	52	45	-7	-2
Lubuskie	39	39	44	46	2	7
Łódzkie	49	50	47	49	2	0
Małopolskie	41	46	43	46	3	5
Mazowieckie	45	44	50	47	-3	2
Opolskie	45	57	53	51	-2	6
Podkarpackie	55	56	58	60	2	6
Podlaskie	33	43	42	41	-1	9
Pomorskie	31	49	36	39	2	7
Śląskie	40	39	43	44	1	3
Świętokrzyskie	57	47	56	52	-4	-5
Warmińsko-mazurskie	45	49	55	65	10	20
Wielkopolskie	52	47	36	44	8	-8
Zachodniopomorskie	40	42	53	53	0	13
Ogółem	45	45	48	49	0	4

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Spoglądając na sytuację w województwach na przestrzeni ostatnich czterech lat, można wyodrębnić **grupy województw o niezmiennie wysokim poziomie długotrwale poszukujących pracy, rzadko spadającym poniżej poziomu 50%** (tabela 4.6). Są to następujące województwa: podkarpackie, opolskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie.

Analizując przedstawione dane, należy mieć na uwadze, że w 2010 r. badania były realizowane w innym okresie roku, mianowicie w II-IV kwartale, a nie w I-II kwartale jak w trzech kolejnych edycjach.

Wykres 4.11. Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy według miejsca zamieszkania (w %)

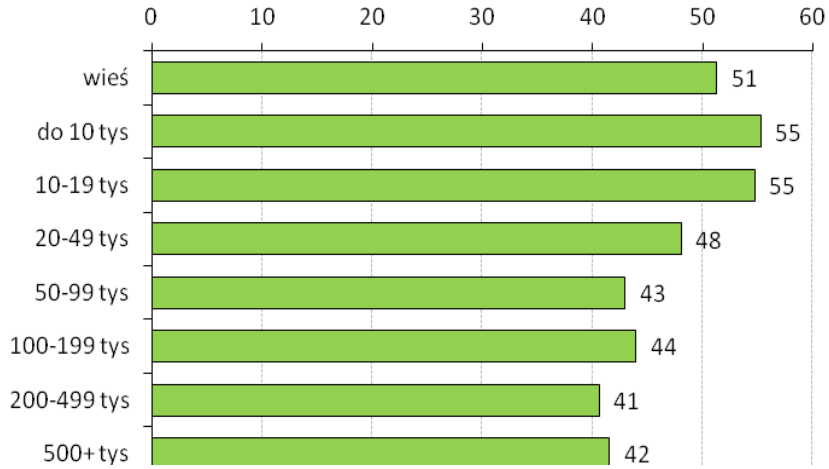

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy dłużej niż 12 miesięcy był najwyższy na wsi i w miastach do 20 tys. mieszkańców (wykres 4.11). Przekraczał on tam 50%. W większych miastach spadał do nieco ponad 40%.

Wykres 4.12. Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy dłużej niż 12 miesięcy w podziale na grupy wiekowe, dane dla lat 2010-2013 (w %)

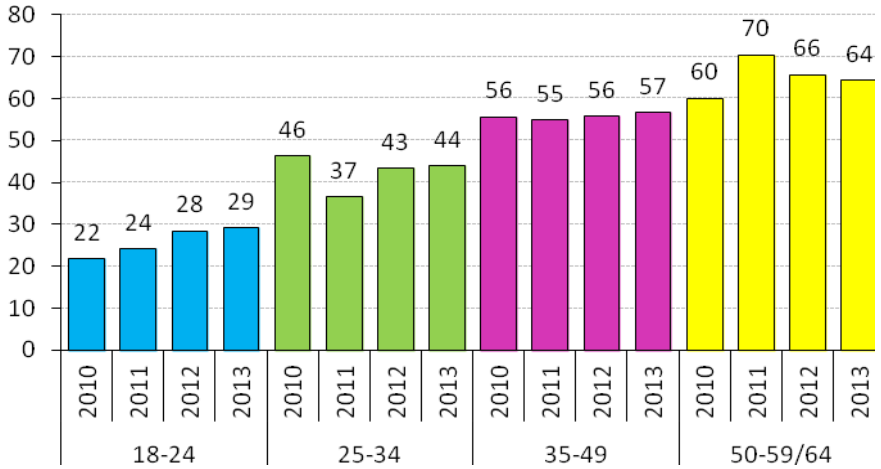

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 4.12 pokazuje, że jedynie w grupie osób najmłodszych obserwowano wyraźną tendencję wzrostową w przypadku odsetka poszukujących pracy powyżej roku czasu, jednak poziom ten pozostawał niższy niż w pozostałych grupach wiekowych.

Na wykresie 4.13. przedstawiono natomiast dane w podziale na grupy wiekowe dla 2013 r. Różnice pomiędzy kolejnymi kohortami odnotowano przede wszystkim w przypadku osób poszukujących pracy krócej niż 3 miesiące - udział malał z 27% do 11 %, i dłużej niż 25 miesięcy - udział wzrastał z 15% do 51%.

Wśród osób w wieku powyżej 50 lat bardzo wysoki był udział długotrwale poszukujących pracy. Ponad połowa z nich szukała pracy dłużej niż 2 lata.

Wykres 4.13. Czas poszukiwania pracy (liczba miesięcy) przez bezrobotnych w 2013 r. według wieku (w %)

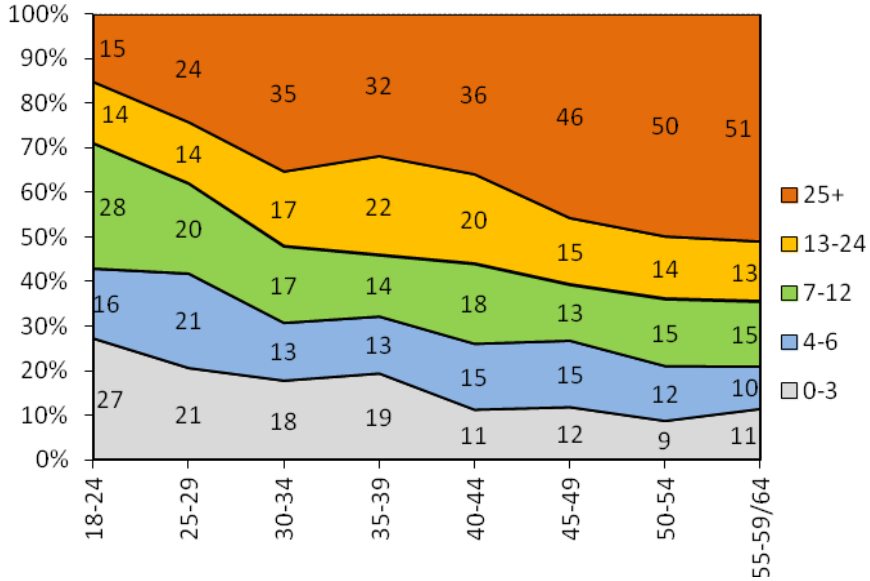

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

POWODY POSZUKIWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

Tabela 4.7. Główne przyczyny poszukiwania pracy wśród bezrobotnych w latach 2010-2013 (w %)

Przyczyna		2010	2011	2012	2013	Ogółem
Zwolnienie z pracy		35	35	33	32	34
Powrót do pracy po przerwie		18	18	26	26	23
Podjęcie pierwszej pracy w życiu		19	22	20	21	21
Zarobienie dodatkowych pieniędzy		16	13	15	14	14
Zmiana dotychczasowej pracy		6	6	4	4	5
Inne powody		5	5	3	3	4
Ogółem	%	100	100	100	100	100
	N	1467	1655	2061	2083	7268

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

We wszystkich czterech dotychczasowych edycjach badań BKL **jako główne powody poszukiwania pracy bezrobotni wskazywali: zwolnienie z poprzedniej pracy (średnio 34% wskazań), chęć powrotu do pracy po przerwie (23%), chęć podjęcia pierwszej pracy w życiu (21%) oraz potrzebę zarobienia dodatkowych pieniędzy (16%)** (tabela 4.7). Inne przyczyny były podawane sporadycznie.

Tabela 4.8. Główne przyczyn poszukiwania pracy wśród bezrobotnych w 2013 r. w podziale na grupy wiekowe (w %)

Przyczyna		18-24	25-34	35-49	50-59/64	Ogółem
Zwolnienie z pracy		12	32	42	42	32
Powrót do pracy po przerwie		9	25	34	34	26
Podjęcie pierwszej pracy w życiu		57	24	5	1	21
Zarobienie dodatkowych pieniędzy		14	12	13	16	14
Zmiana dotychczasowej pracy		6	5	4	2	4
Inne powody		2	3	3	4	3
Ogółem	%	100	100	100	100	100
	N	440	631	555	454	2080

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

W 2013 r. poszukiwanie pierwszej pracy było wskazywane przede wszystkim przez najmłodszych bezrobotnych (aż 57% wskazań) (tabela 4.8). Odsetek ten znacząco spadał w kolejnych grupach wiekowych. Z kolei wśród bezrobotnych w wieku 35-59/64 lata dominujące powody to zwolnienie z poprzedniej pracy oraz chęć powrotu do pracy po przerwie, wymieniane łącznie przez trzy czwarte badanych.

Tabela 4.9. Główne przyczyny poszukiwania pracy przez bezrobotnych w 2013 r. w poszczególnych województwach (w %)

Województwo	Przyczyna						Ogółem
	zwolnienie	powrót po przerwie	pierwsza praca	dodatkowe pieniądze	zmiana pracy	inne	
Dolnośląskie	36	29	18	11	2	4	100
Kuj.-pom.	38	30	15	7	5	5	100
Lubelskie	21	22	38	12	4	2	100
Lubuskie	30	25	19	13	6	8	100
Łódzkie	40	26	17	11	5	1	100
Małopolskie	25	23	26	15	8	3	100
Mazowieckie	29	26	19	22	3	2	100
Opolskie	40	23	17	13	4	4	100
Podkarpackie	33	24	30	10	2	2	100
Podlaskie	26	27	19	13	5	10	100
Pomorskie	30	40	10	10	5	4	100
Śląskie	38	22	12	17	8	4	100
Świętokrz.	33	27	14	15	1	10	100
Warm.-maz..	25	19	41	11	1	2	100
Wielkopol.	41	26	17	11	4	2	100
Zachodniopom.	27	31	16	19	3	4	100
Ogółem	32	26	21	14	4	3	100

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.9. prezentuje dane dotyczące powodów poszukiwania pracy, w podziale na województwa. Warto zwrócić uwagę na wyraźnie wyższy odsetek osób poszukujących pierwszej pracy w województwie warmińsko-mazurskim i lubelskim. Ta grupa zostanie poddana bardziej szczegółowych analizom.

Wykres 4.14. Okres poszukiwania pracy przez bezrobotnych, którzy chcieli podjąć pierwszą pracę w życiu (w %)

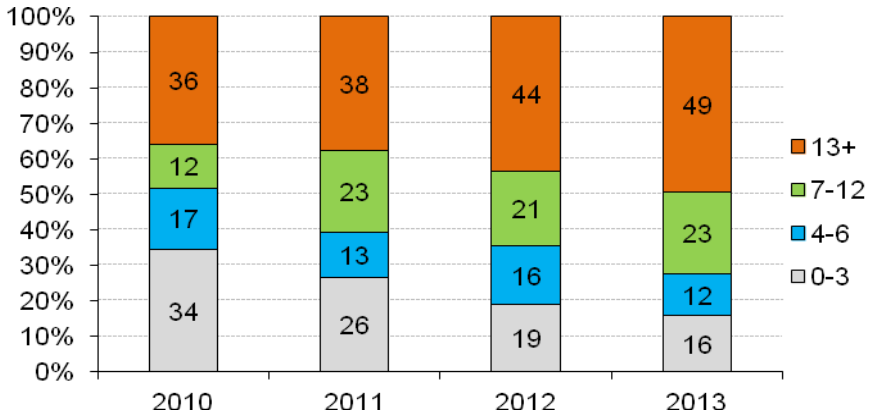

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wśród osób, które chciały podjąć pierwszą pracę rósł przez ostatnie cztery lata odsetek poszukujących jej dłużej niż rok (wykres 4.14). W 2013 r. wyniósł on aż 49%, w porównaniu do 36% w 2010 r., natomiast średni czas poszukiwania pierwszej pracy wzrósł z 14 do 25 miesięcy (średnia obcięta 5%). Ten znaczący wzrost, jak zobaczymy, w dużej mierze jest związany z osobami, które poszukują pierwszej pracy i nie posiadają doświadczenia zawodowego.

We wszystkich czterech edycjach BKL **duża część osób deklarujących, że poszukują pierwszej pracy miała już pewne doświadczenie zawodowe** (tabela 4.10). Były to głównie praktyki i staże, nieco rzadziej pomoc w rodzinnej działalności, praca bez umowy oraz praca na umowę zlecenie lub o dzieło. Od 2010 r. do 2013 r. **wzrósł natomiast odsetek osób, które poszukiwały pierwszej pracy bez doświadczenia zawodowego: z 45% do 66%.**

Tabela 4.10. Doświadczenie zawodowe bezrobotnych poszukujących pierwszej pracy, dane z lat 2010-2013 (w %)

Doświadczenie zawodowe	2010	2011	2012	2013
Brak doświadczenia zawodowego	45	52	59	66
Praktyka, staż	27	30	22	12
Nieodpłatna pomoc w rodzinnej działalności gosp./roln. (ostatnie 12 m.)	15	10	10	11
Praca bez formalnej umowy (ostatnie 12 m.)	16	10	10	8
Umowa zlecenie/o dzieło (ostatnie 12 m.)	6	8	8	5
Umowa o pracę (w przeszłości)	4	2	2	3
Praca za granicą	2	2	1	1
N ogółem	275	368	416	433

Pytanie wielokrotnego wyboru, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Porównanie przeciętnego czasu poszukiwania pierwszej pracy w grupie osób, która posiadała jakiekolwiek doświadczenie zawodowe z grupą bez takiego doświadczenia uwydatnia znaczące różnice (wykres 4.15). W 2013 r. osoby z doświadczeniem poszukiwały pracy średnio ok. 17 miesięcy (mediana = 9 miesięcy) i wartość ta nie zmieniała się znacząco od czterech lat. Natomiast **wśród osób bez doświadczenia obserwujemy wyraźny wzrost: z 14 miesięcy w 2010 r. (mediana = 6) do 31 miesięcy w 2013 r. (mediana = 20).**

Wykres 4.15. Przeciętny czas poszukiwania pierwszej pracy w zależności od posiadania jakiegokolwiek doświadczenia zawodowego (w miesiącach)

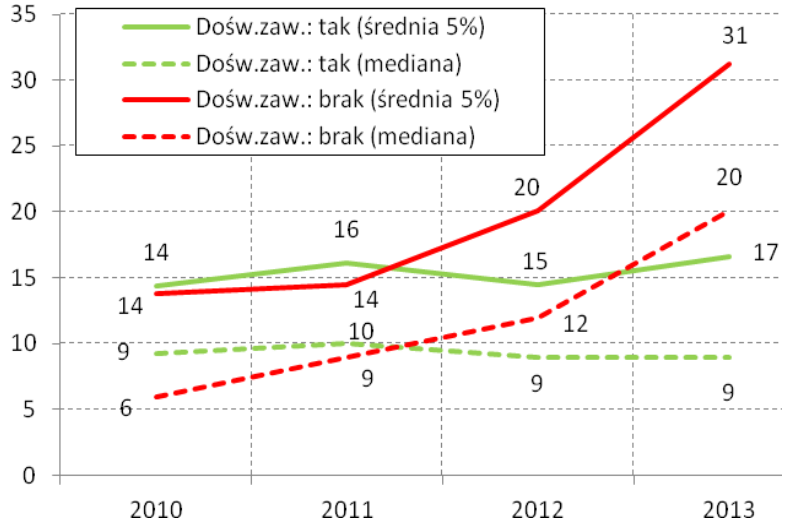

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

SPOSOBY POSZUKIWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

W zakresie sposobów poszukiwania pracy przez bezrobotnych (w ciągu ostatniego miesiąca) niemal nic się nie zmieniło w porównaniu do lat poprzednich. Nadal najpopularniejszym sposobem była **pomoc rodziny lub znajomych** (wykres 4.16) - wskazało na nią 78% badanych. Na drugim miejscu znalazły się **urzędy pracy**, z usług których skorzystało 66% bezrobotnych (mowa o osobach bezrobotnych, aktywnie poszukujących pracy, nie zaś o osobach zarejestrowanych jako bezrobotne, które analizowane będą w dalszej części tekstu). Natomiast ponad połowa respondentów podczas poszukiwania pracy bezpośrednio kontaktowała się z pracodawcą.

Wykres 4.16. Sposoby poszukiwania pracy przez bezrobotnych (w ciągu ostatniego miesiąca)

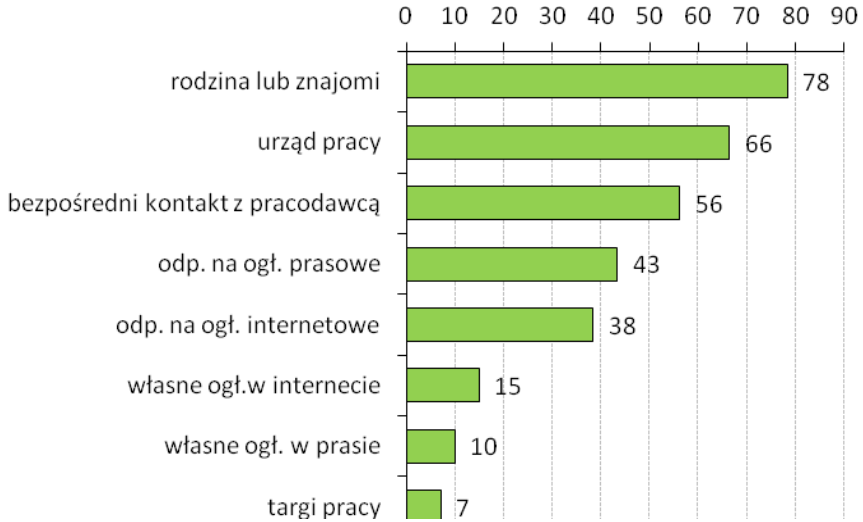

Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.11. Sposoby poszukiwania pracy przez bezrobotnych (w ciągu ostatniego miesiąca) w podziale na grupy wiekowe i wykształcenie (w %)

Sposób poszukiwania pracy	18-24	25-34	35-49	50-59/64	Gimn. i poniżej Zasad. zawod.	Średnie	Wyższe	Ogółem
Rodzina lub znajomi	75	79	79	81	82	79	78	74	78
Urząd pracy	59	67	72	66	63	71	64	64	66
Bezpośr. kontakt z prac.	54	58	55	58	51	58	55	60	56
Odp. na ogł. prasowe	43	49	42	38	36	39	47	59	43
Odp. na ogł. internet.	52	51	30	17	23	25	50	71	38
Własne ogł. w intern.	25	19	10	5	8	8	21	31	15
Własne ogł. w prasie	16	11	8	6	6	7	13	18	10
Targi pracy	10	8	6	3	4	4	8	17	7
N ogółem	441	632	555	455	400	741	716	226	2083

Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Publikowanie własnych ogłoszeń oraz odpowiadanie na oferty zamieszczone w Internecie było zdecydowanie bardziej popularne w młodszych niż w starszych grupach bezrobotnych oraz wśród osób z wykształceniem wyższym (tabela 4.11). We wszystkich grupach wiekowych, a także w przypadku każdego poziomu wykształcenia dominowało jednak poszukiwanie pracy z pomocą rodziny i znajomych, urzędów pracy oraz poprzez bezpośredni kontakt z pracodawcą.

Badanych bezrobotnych zapytano również o to, z usług jakich instytucji korzystali do tej pory lub obecnie korzystają szukając pracy (tabela 4.12). Najczęściej były to oczywiście powiatowe urzędy pracy**,** na które we wszystkich edycjach wskazywało ok. 7o% bezrobotnych. Aż 74% spośród nich było niezadowolonych z usług urzędu pracy (wykres 4.17).

Podobnie jak w latach poprzednich, jedynie 9% korzystało z usług prywatnych biur pośrednictwa pracy. W niektórych regionach ta forma pomocy była jednak wymieniana nieco częściej. Analogicznie jak przed rokiem, były to województwa śląskie (19%) i małopolskie (18%). Wśród osób korzystających z tego rodzaju biur, niezadowolenie z ich usług zgłaszało 68% badanych.

Z usług innych rodzajów instytucji niezmienne korzystał jedynie niewielki odsetek bezrobotnych. Jedna trzecia bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy w ogóle nie korzystała z pomocy instytucjonalnej.

Tabela 4.12. Instytucje, z usług których korzystali do tej pory bezrobotni poszukujący pracy (w %)

Instytucja	2010	2011	2012	2013	Ogółem
Powiatowy urząd pracy	67	67	72	71	70
Prywatne biura pośrednictwa pracy	9	11	9	9	9
Ochotnicze Hufce Pracy	2	3	3	3	3
Szkolne/akademickie ośrodki kariery	2	3	3	3	3
Szkolni doradcy zawodowi	2	4	3	3	3
Nie korzystał z usług instytucji	35	37	33	34	35
N ogółem	1469	1653	2059	2083	7264

Pytanie wielokrotnego wyboru, odpowiedzi nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 4.17. Zadowolenie z usług powiatowych urzędów pracy wśród bezrobotnych korzystających z ich usług (w %)

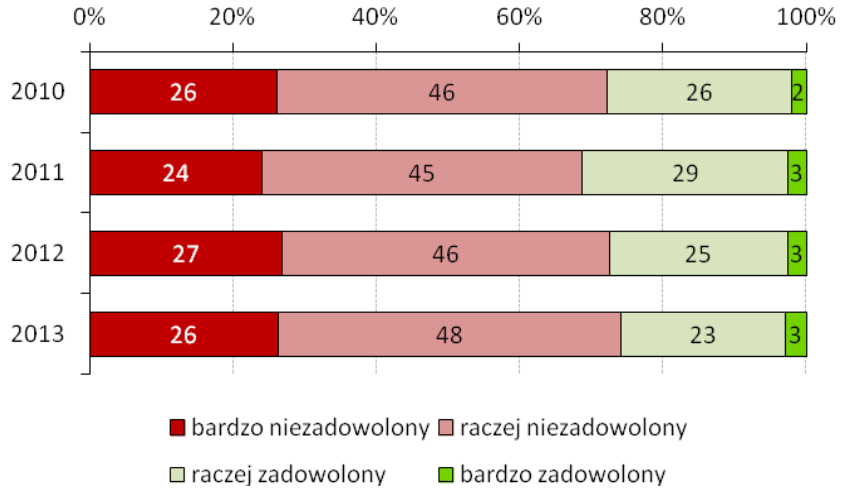

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

ZAWODY, W KTÓRYCH BEZROBOTNI POSZUKIWALI PRACY

Wykres 4.18. Grupy zawodowe (ISCO-1), w których bezrobotni najczęściej poszukiwali pracy w latach 2010-2013

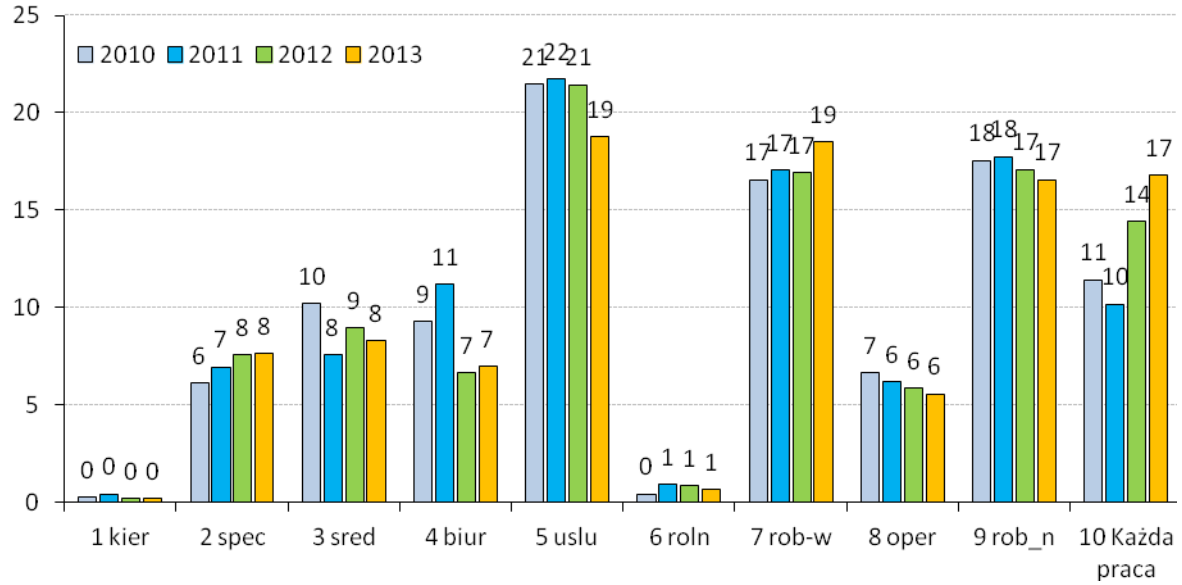

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tabela 4.13. Grupy zawodowe (ISCO-1), w których bezrobotni najczęściej poszukiwali pracy w 2013 r., w podziale na płeć

Zawód		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
1 kier		0	0	0
2 spec		4	12	8
3 sred		7	10	8
4 biur		3	11	7
5 uslu		7	33	19
6 roln		1	1	1
7 rob-w		30	4	18
8 oper		9	1	6
9 rob_n		22	11	17
10 Każda praca		16	18	17
Ogółem	%	100	100	100
	N	1089	919	2008

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Na przestrzeni 4 lat nie zaszły bardzo znaczące, przekraczające dwa punkty procentowe, zmiany we wskazaniach grup zawodowych, w których bezrobotni najczęściej poszukiwali pracy (wykres 4.18)[34]. Warto natomiast wspomnieć o wzroście udziału osób, które gotowe były podjąć każdą pracę - z 11% w 2010 r. do 17% w 2013 r. **Niezmiennie, najpopularniejsze grupy zawodowe to zawody usługowe, robotnicy wykwalifikowaniu i niewykwalifikowani**. Jednak w większości grup zawodowych występowało zróżnicowanie popularności ze względu na płeć (tabela 4.13). **Ponad jedna trzecia bezrobotnych kobiet szukała pracy w zawodach usługowych, a ponad połowa mężczyzn w zawodach robotniczych (wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych).**

[34] Analogiczne dane zaprezentowane w raporcie z III edycji badań BKL z 2012 r. nieznacznie się różnią, co wynika z drobnych korekt w kodowaniu pytań otwartych i uwzględnieniu kategorii „10 każda praca" w danych z 2010 r.

Tabela 4.14 prezentuje różnice między kobietami i mężczyznami na większym poziomie szczegółowości klasyfikacji ISCO.

Mężczyźni wymieniali głównie zawody robotnicze, fizyczne i operatorskie (łącznie 61%). Wśród nich najpopularniejsze były zawody robotnicze pomocnicze w górnictwie, przemyśle, budownictwie i transporcie (14%; byli to przede wszystkim robotnicy pomocniczy budowlani); robotnicy budowlani (bez elektryków; 13%); robotnicy obróbki metali, mechanicy (10%); kierowcy i operatorzy pojazdów (9%).

Bezrobotne kobiety zdecydowanie najczęściej wymieniały zawody usługowe (aż 33%), nieco rzadziej zaś zawody specjalistyczne (12%), średniego szczebla (10%) i biurowe (11%). Jak widać w tabeli 4.14, były to m.in. zawody sprzedawczyń (23%), pracowniczek usług osobistych (8%), sekretarek i operatorek urządzeń biurowych (8).

Dodatkowo, 18% bezrobotnych kobiet i 16% bezrobotnych mężczyzn deklarowało gotowość podjęcia każdej pracy.

Tabela 4.14. Najpopularniejsze zawody (ISCO-2), w których bezrobotni najczęściej poszukiwali pracy

Zawód		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
100 Każda praca		16	18	17
52 Sprzedawcy		2	23	12
93 Rob. pomocniczy (górn/prz/bud/transp.)		14	1	8
71 Rob. budowlani (bez elektryków)		13	0	7
72 Rob. obróbki matali, mechanicy		10	0	5
51 Prac. usług osobistych		3	8	5
99 Inni pr. fizyczni		6	4	5
83 Kierowcy, operatorzy pojazdów		9	0	5
41 Sekretarki, operatorzy urządzeń biur.		2	8	5
75 Rob (spożywczy/drewno/tekstylia)		5	4	4
33 Średni personel ds. biznesu i admin.		2	5	3
23 Specjaliści nauczania i wychowania		0	5	3
91 Pomoce domowe i sprzątaczki		0	5	2
Ogółem	%	100	100	100
	N	1089	919	2008

Usunięto kategorie z liczebnością ogółem < 45.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.15. Zawody, w których bezrobotni najczęściej poszukiwali pracy w podziale na grupy wiekowe i poziom wykształcenia (w %)

		2 spec	3 sred	4 biur	5 uslu	7 rob-w	8 oper	9 rob-n	10 każda praca, cokolwiek	N	
Wiek	18-24	10	12	8	25	13	3	11	17	100	415
	25-34	13	9	9	19	16	6	11	15	100	616
	35-49	4	6	5	17	21	6	22	17	100	536
	50-59/64	2	7	5	14	23	7	22	19	100	442
Wykształcenie	Gimn. i poniżej	2	3	2	9	22	4	38	20	100	388
	Zasad. zawod.	0	2		21	31	7	19	17	100	726
	Średnie	7	14	13	26	8	6	7	18	100	680
	Wyższe	46	21	18	5	1	1	0	7	100	216
Ogółem		8	8	7	19	19	6	17	17	100	2010

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Podobnie jak w latach poprzednich, najmłodsi bezrobotni częściej niż pozostali szukali pracy w zawodach usługowych i jako sprzedawcy (25%) (tabela 4.15). Zawody robotnicze - zarówno wykwalifikowane, jak i niewykwalifikowane - najczęściej pojawiały się w deklaracjach osób w wieku powyżej 35 lat, a przede wszystkim wśród osób z wykształceniem niższym lub zawodowym.

Zawody specjalistyczne były częściej wskazywane przez dwudziesto- i trzydziestolatków. Najbardziej jednak charakterystyczny wydaje się 46-procetowy udział osób, które szukają pracy jako specjaliści, wśród bezrobotnych z wyższym wykształceniem (w innym ujęciu jest to 64% osób szukających pracy jako specjaliści, które miały wykształcenie wyższe, co nie zostało zaprezentowane w tabeli).

Nie zaobserwowano znaczących różnic w akceptacji każdej pracy wśród osób z różnych grup wiekowych, ale wyraźnie rzadziej deklaracje takie składali bezrobotni z wykształceniem wyższym.

ZAWODY, W KTÓRYCH BEZROBOTNI POPRZEDNIO PRACOWALI

Tabela 4.16. Zawody poprzednio wykonywane przez bezrobotnych z lat 2010-2013 (ISCO-1) (w %)

			2010	2011	2012	2013
Zawód wykonywany w przeszłości (ISCO-1)	0 nie pracował(a)		14	16	16	19
	1 kier		1	1	0	0
	2 spec		3	3	3	3
	3 sred		6	6	8	7
	4 biur		7	8	7	6
	5 uslu		20	20	18	16
	6 roln		2	2	2	2
	7 rob-w		22	20	20	22
	8 oper		7	8	8	7
	9 rob-n		19	17	18	19
Ogółem		%	100	100	100	100
		N	1435	1614	2055	2067

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Struktura zawodowa bezrobotnych, biorąc pod uwagę ostatnio wykonywany przez nich zawód, niewiele zmieniła się w porównaniu do lat poprzednich (tabela 4.16). Dominują w niej byli robotnicy i pracownicy fizyczni oraz byli pracownicy usług. Razem te grupy obejmują niemal 60% bezrobotnych. Zmiany dotyczą jedynie wzrostu udziału osób, które do tej pory nie miały żadnych doświadczeń zawodowych: z 14% do 19%. Są to osoby, które nie pracowały wcześniej nawet na umowę zlecenie, bez umowy, za granicą, czy też w formie kursów lub praktyk.

W 2013 r., analogicznie jak w latach poprzednich, struktura zawodowa bezrobotnych i pracujących w podziale na płeć była podobna. Wśród bezrobotnych kobiet dominowały zawody usługowe i robotnicze niewykwalifikowane (tabela 4.17), a wśród mężczyzn - zawody z kategorii robotniczych oraz operatorów i monterów.

Wykres 4.17. Struktura zawodów poprzednio wykonywanych przez bezrobotnych (ISCO-1) ze względu na płeć (w %)

Zawód		Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
0 nie pracował(a)		16	22	19
1 kier		0	0	0
2 spec		2	5	3
3 sred		5	8	7
4 biur		3	8	6
5 uslu		8	26	16
6 roln		2	2	2
7 rob-w		33	9	22
8 oper		10	4	7
9 rob-n		22	15	19
Ogółem	%	100	100	100
	N	1120	947	2067

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Strukturę zawodową bezrobotnych możemy zestawić z rzeczywistą strukturą zatrudnienia wg BKL - 2013 r. (wykres 4.19). Pamiętajmy jednak, że w przypadku osób bezrobotnych mówimy o ich poprzednio wykonywanym zawodzie, bez względu na to, jak dawno i jak długo dana osoba w nim pracowała.

Wykres 4.19. Struktura zawodów poprzednio wykonywanych przez bezrobotnych oraz struktura zawodowa wśród pracujących w 2013 r. (ISCO-1) (w %)

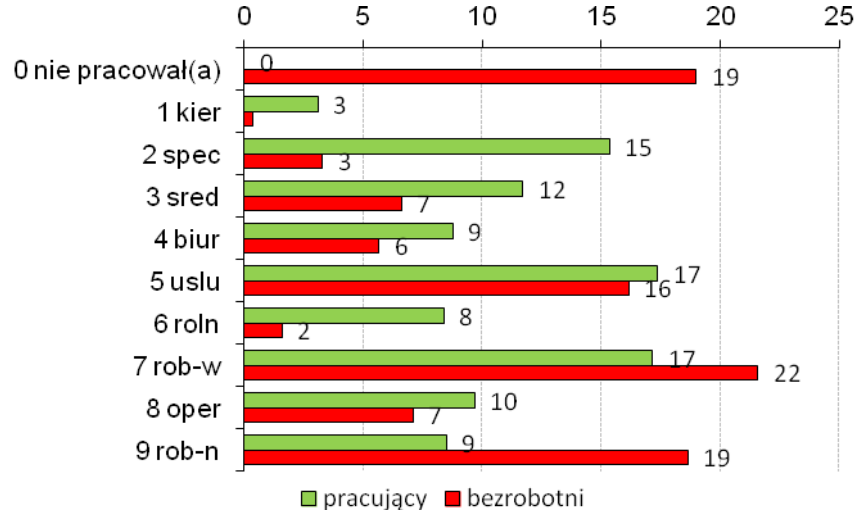

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Duże dysproporcje są widoczne m.in. wśród zawodów robotniczych niewykwalifikowanych: aż 19% bezrobotnych pracowało poprzednio w tych zawodach, wobec 9% pracujących obecnie. Odwrotną sytuację można zaobserwować wśród zawodów specjalistycznych, w których pracuje obecnie 15% zatrudnionych Polaków, zaś wśród bezrobotnych przedstawicieli tych zawodów jest jedynie 3%.

Połączenie kategorii zawodów, w których obecnie zatrudnione są osoby pracujące oraz zawodów, które poprzednio wykonywali bezrobotni pozwala obliczyć pseudo-stopę bezrobocia w poszczególnych kategoriach zawodowych[34]. Jest to wskaźnik pomocniczy, nieprecyzyjny, ponieważ w przypadku bezrobotnych zawody były traktowane jednakowo, bez względu na to, kiedy pracowali oni ostatnio. Niemniej, tak obliczona pseudo-stopa bezrobocia dostarcza interesujących informacji o sytuacji rynkowej osób o określonych profilach zawodowych. Jest ona przedstawiona na wykresie 4.20.

Wykres 4.20. Pseudo-stopa bezrobocia wśród przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych (ISCO-1) w 2012 r. i 2013 r.

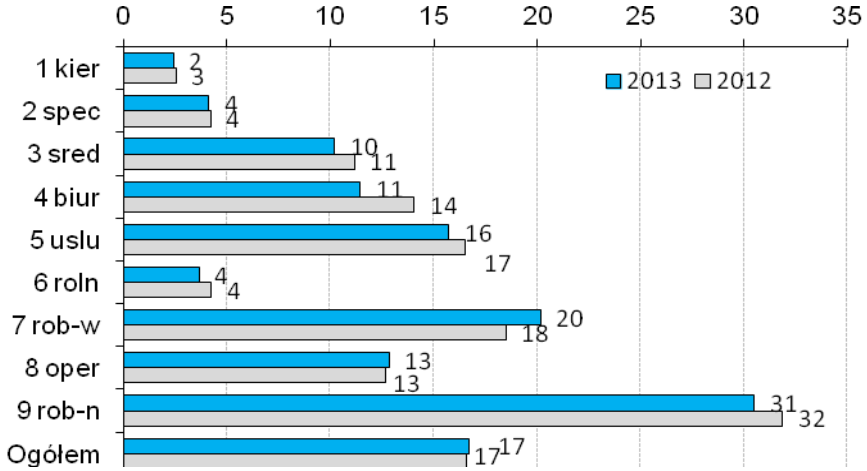

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012, 2013.

W dwóch ostatnich latach niewiele się zmieniło. Tzw. **pseudo-stopa bezrobocia była zdecydowanie najwyższa wśród osób wykonujących prace proste (31% w 2013 r.)**. W dalszej kolejności były zawody robotnicze wykwalifikowane (20%) oraz usługowe (16%). **Zdecydowanie najniższa pseudo-stopa występowała wśród specjalistów (4%), przedstawicieli zawodów rolniczych (4%) i kierowniczych (2%).**

[34] Pseudo-stopa bezrobocia oznacza stosunek liczby osób bezrobotnych, które poprzednio wykonywały dany zawód (bez względu na to, kiedy ostatnio pracowali) do liczby aktywnych zawodowo w danym zawodzie (stanowiącej sumę osób bezrobotnych, które poprzednio wykonywały dany zawód oraz osób pracujących, obecnie zatrudnionych w danym zawodzie).

Pseudo-stopa bezrobocia była wyższa wśród kobiet w przypadku zawodów usługowych, robotniczych wykwalifikowanych i operatorskich (tabela 4.18). Jedynie w kategorii prac prostych wskaźnik był nieco wyższy dla mężczyzn. Natomiast wśród kierowników, specjalistów, personelu średniego szczebla, zawodów biurowych oraz rolników różnice były niewielkie.

Tabela 4.18. Pseudo-stopa bezrobocia wśród przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych (ISCO-1) w 2013 r. w podziale na płeć (w %)

Zawód	Pseudo-stopa bezrobocia		N aktywnych zawodowo	
	M	K	M	K
1 kier	2	3	187	142
2 spec	3	5	589	1060
3 sred	10	11	603	739
4 biur	11	12	329	693
5 uslu	13	17	689	1436
6 roln	3	5	549	348
7 rob-w	20	23	1862	351
8 oper	11	27	1000	146
9 rob-n	34	26	713	550
Ogółem	17	17	6701	5677

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

POPRZEDNI I POSZUKIWANY ZAWÓD

Wykres 4.21. ilustruje strukturę poszukiwanych i wcześniejszych zawodów bezrobotnych. Jak już wcześniej opisano, 19% bezrobotnych poszukujących pracy nigdy nie pracowało. **34% bezrobotnych szukało pracy w grupie zawodowej (ISCO-1), w której poprzednio pracowało, a dalsze 34% zamierzało szukać pracy w innym zawodzie niż poprzednio przez nich wykonywany**. Natomiast **13% spośród bezrobotnych z doświadczeniem zawodowym zadowoliłoby się każdą pracą.**

Tabela 4.19. Zawody, w jakich poszukują pracy bezrobotni ze względu na poprzednio wykonywany zawód (ISCO-1)

		Zawód, w jakim poszukują pracy									
		2 spec	3 sred	4 biur	5 uslu	7 rob-w	8 oper	9 rob_n	10 Każda praca	Ogółem %	Ogółem N
Poprzedni zawód	0 nie pracował	13	9	8	21	12	2	16	20	100	376
	SPEC	52	18	10	2	3	2	0	15	100	62
	SRED	8	42	10	11	3	5	8	13	100	130
	BIUR	8	7	33	20	7	2	4	19	100	112
	USLU	8	6	8	48	4	3	6	16	100	326
	ROBW	1	5	1	6	50	5	18	15	100	433
	OPER	2	1	2	14	13	29	16	22	100	146
	ROBN	5	4	4	13	15	5	34	17	100	373
Ogółem		8	8	7	19	19	6	17	17	100	1994

Ze względu na małe liczebności usunięto kategorie: „Kierownicy" oraz „Rolnicy i pokrewni".

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.21. Grupa zawodowa (ISCO-1), w obrębie której poszukiwali pracy bezrobotni Polacy

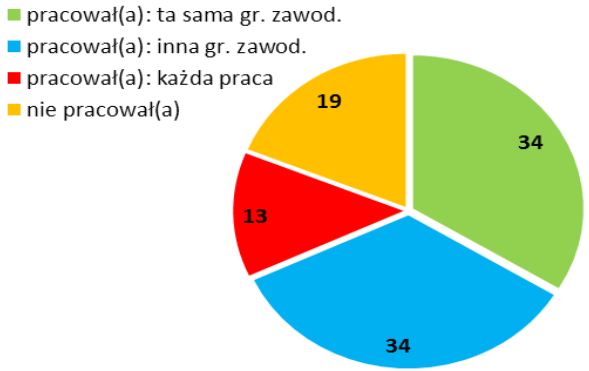

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Poszukiwanie pracy w tym samym zawodzie, jak poprzednio wykonywamy, najczęściej występowało wśród specjalistów (52% nadal szukało pracy w obrębie tej samej grupy zawodowej), robotników wykwalifikowanych (50%) i zawodów usługowych (48%) (tabela 4.19). Osoby, które do tej pory nie pracowały najczęściej poszukiwały pracy jako pracownicy usług i sprzedawcy (21%), robotnicy wykwalifikowani lub też jakiejkolwiek pracy (20%).

ROZPOCZĘCIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

W 2010 r. 24% bezrobotnych rozważało możliwość rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej. W 2013 r. było to 20% (tabela 4.20). Częściej możliwość taką deklarowały osoby z wyższym wykształceniem (zarówno kobiety, jak i mężczyźni), mężczyźni z wykształceniem średnim, a przede wszystkim mężczyźni nadal uczący się.

Uwzględniając podział wiekowy, niższy udział osób rozważających możliwość rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej był obserwowany jedynie wśród osób w wieku 50-59/64 lata.

Tabela 4.20. Odsetek bezrobotnych rozważających możliwość rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej w podziale na płeć, wiek oraz wykształcenie (w %)

Kategoria		%			N bezrobotnych		
		Mężcz.	Kob.	Ogół	Mężcz.	Kob.	Ogół
Wykształcenie	Nadal się uczy	38	30	33	60	90	150
	Gimn. i poniżej	13	7	11	264	110	374
	Zasad. zawod.	15	12	14	455	275	730
	Średnie	31	21	26	291	335	626
	Wyższe	35	29	31	60	143	203
Wiek	18-24	23	20	22	236	205	441
	25-34	30	20	25	311	322	633
	35-49	18	24	21	294	261	555
	50-59/64	13	7	11	290	166	456
Ogółem		21	19	20	1131	954	2085

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.22. Odsetek bezrobotnych rozważających możliwość rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej w podziale na wykonywany poprzednio zawód (ISCO-1) (w %)

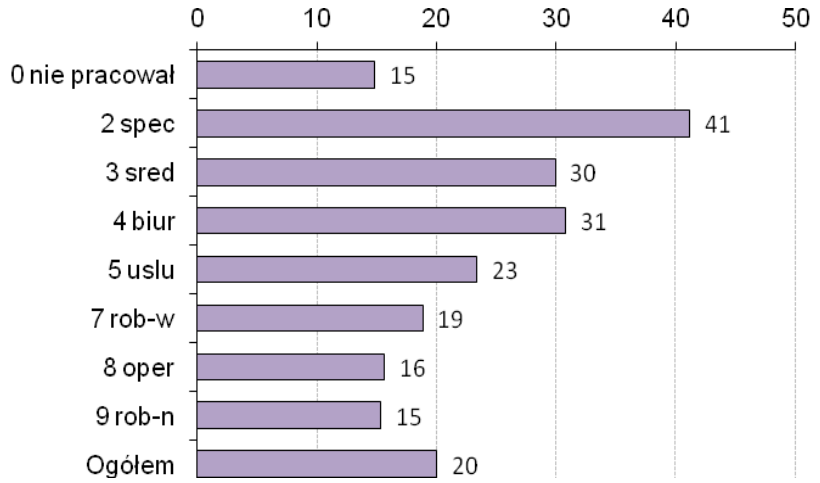

Ze względu na małe liczebności usunięto kategorie: „Kierownicy" oraz „Rolnicy i pokrewni".
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Analizując sytuację z perspektywy wykonywanego poprzednio zawodu, można zauważyć, że najczęściej własne firmy byli skłonni zakładać bezrobotni z grupy zawodów specjalistycznych, techników i personelu średniego szczebla oraz zawodów biurowych (wykres 4.22). Rok wcześniej układ ten był niemal identyczny.

Należy zaznaczyć, że **spośród bezrobotnych deklarujących możliwość rozpoczęcia własnej działalności, jedynie 13% poczyniło jakiekolwiek starania w tym względzie** w ciągu ostatnich 4 tygodni.

PRZEKWALIFIKOWANIE

Zdecydowana większość (**79%) bezrobotnych byłaby skłonna przyuczyć się do nowego zawodu**. Odsetek ten spadał wyraźnie w przypadku osób starszych, niemniej nadal pozostawał wysoki (wykres 4.23). Wśród osób w wieku 18-44 lata było to ponad 80%, natomiast wśród osób w wieku 50-59/64 lata - 61%.

Wykres 4.23. Odsetek bezrobotnych skłonnych przyuczyć się do nowego zawodu według wieku (w %)

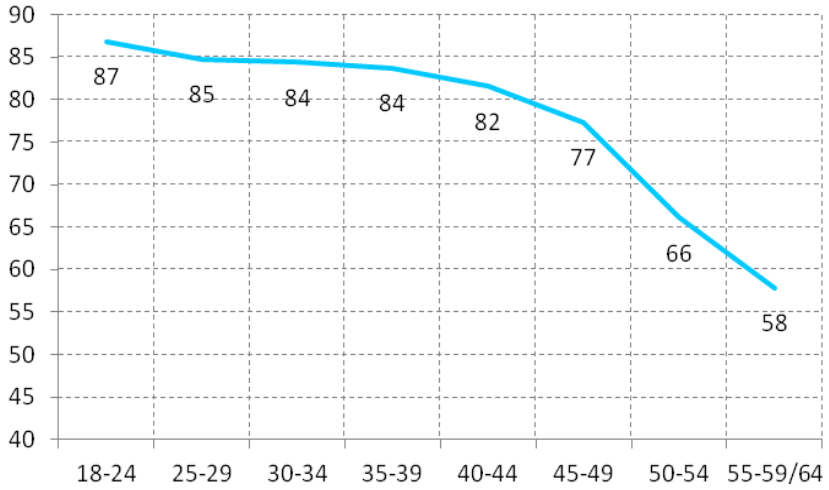

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Nieco częściej skłonni do przekwalifikowania byli bezrobotni szukający pracy jako pracownicy biurowi, a także poszukujący jakiejkolwiek pracy (wykres 4.24). Najrzadziej natomiast deklarowali taki zamiar specjaliści i robotnicy wykwalifikowani. W przypadku poprzednio wykonywanego zawodu odpowiedzi rozkładały się niemal identycznie.

Wykres 4.24. Odsetek bezrobotnych skłonnych przyuczyć się do nowego zawodu w podziale na kategorie zawodów, jakie wykonywali w przeszłości oraz w jakich poszukują pracy (ISCO-1) (w %)

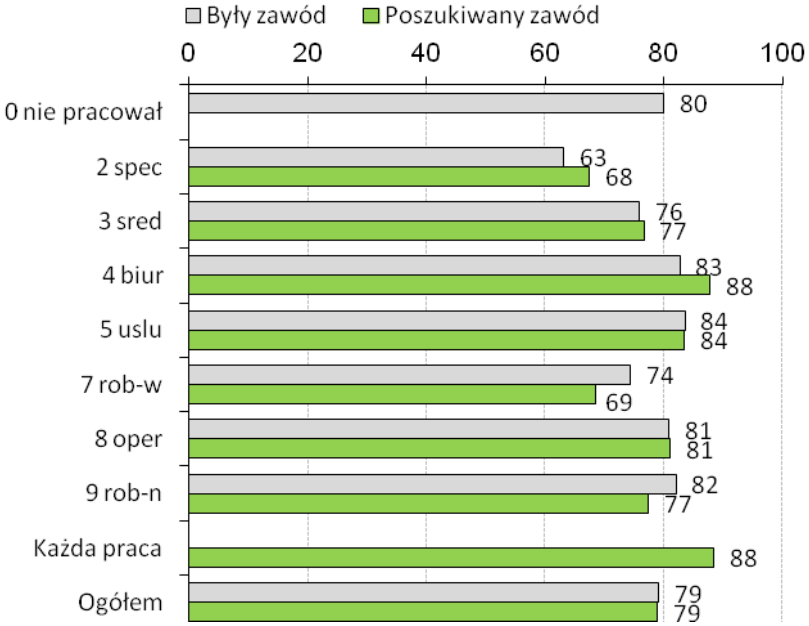

Ze względu na małe liczebności usunięto kategorie: „Kierownicy” oraz „Rolnicy i pokrewni”.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Tabela 4.21. Przeciętny czas, jaki bezrobotni poświęciliby maksymalnie na dojazd z domu do pracy w zależności od miejsca zamieszkania (minuty)

	Średnia 5%	Mediana	Odch. stand.	N
Wieś	47	60	22	937
do 10 tys	47	60	21	123
10-19 tys	48	45	24	159
20-49 tys	46	45	21	232
50-99 tys	45	40	22	183
100-199 tys	44	40	18	148
200-499 tys	49	60	20	169
500+ tys	46	58	19	131
Ogółem	47	50	22	2082

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013

Bezrobotni byli skłonni poświęcić codziennie na dotarcie w jedną stronę z miejsca zamieszkania do pracy średnio 47 minut (mediana = 50) (tabela 4.21). Nieco niższe wartości podawali respondenci z miast o liczbie mieszkańców 50-200 tys.

Osoby poszukujące pracy pytano również o wymiar godzin, w jakim chcieliby pracować. Zdecydowana większość bezrobotnych chciałaby znaleźć **pracę na pełny etat (90%)** i odsetek ten wzrósł o 5 punktów procentowych w porównaniu do 2010 r. (wykres 4.25). Jedynie 12% deklaruje chęć pracy na część etatu, a 8% - pracę dorywczą.

Zróżnicowanie odpowiedzi ze względu m.in. na wiek, wykształcenie lub rodzaj poszukiwanej pracy było niewielkie. Podobnie, niewielkie różnice widać z perspektywy zawodu, w jakim pracy poszukują bezrobotni (tabela 4.22; w celu zwiększenia liczebności połączono dane z lat 2012-2013). Jedynie wśród osób szukających pracy jako robotnicy lub operatorzy oraz poszukujących każdej pracy nieznacznie wyższy jest udział wskazań na pełny etat i niższy na część etatu lub pracę dorywczą.

Wykres 4.25. Wymiar godzin, w jakim chcieliby pracować bezrobotni (w %)

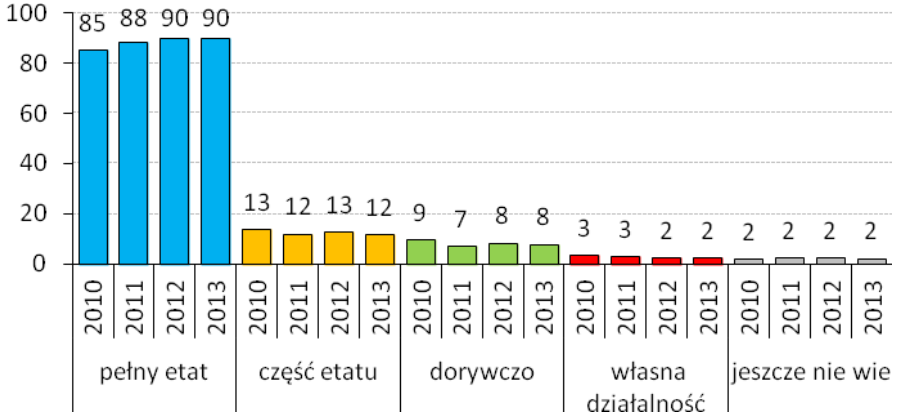

Pytanie wielokrotnego wybory, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tabela 4.22. Wymiar godzin, w jakim chcieliby pracować bezrobotni w podziale na poszukiwany zawód, dane połączone 2012-2013 (w %)

Zawód	pełny etat	część etatu	dorywczo	własna działalność	jeszcze nie wie	N ogółem
2 spec	85	15	6	5	4	306
3 sred	84	16	7	6	1	346
4 biur	88	13	7	0	2	273
5 uslu	87	14	8	1	3	806
7 rob-w	95	7	6	2	1	711
8 oper	96	8	7	2	0	229
9 rob-n	89	14	11	2	3	675
Każda praca	93	11	10	2	2	627

Pytanie wielokrotnego wybory, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012, 2013.

Wykres 4.26. Odsetek bezrobotnych, którzy poszukiwali pracy na pełny lub część etatu w podziale na płeć w 2013 r. (w %)

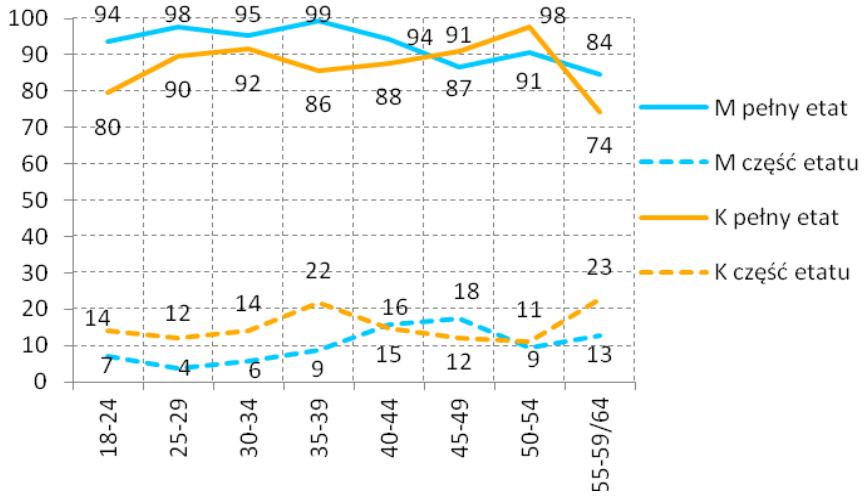

Pytanie wielokrotnego wybory, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Mężczyźni częściej poszukiwali pracy na pełny etat (93% w 2013 r.), a rzadziej na część etatu (9%). W przypadku kobiet było to odpowiednio 87% i 15%. Jak widać na wykresie 4.26, duże różnice występowały przede wszystkim pomiędzy kobietami i mężczyznami w wieku poniżej 40 lat. Kobiety w tym wieku częściej niż mężczyźni szukały pracy na część etatu, co w dużej mierze może wynikać z wypełniania obowiązków opiekuńczych.

OCZEKIWANIA PŁACOWE BEZROBOTNYCH

OCZEKIWANIA PŁACOWE

[MIN] Jaka jest najniższa pensja, za jaką podjąłby(-ęłaby) Pan(i) tę pracę?

[MID] Jaką pensję uznał(a)by Pan(i) za w miarę zadowalającą?

[MAX] Jaka jest najwyższa pensja, na jaką mógłby/mogłaby Pan(i) liczyć przy dużym szczęściu?

Wykres 4.27. Oczekiwania płacowe bezrobotnych w latach 2010-2013 r. (w zł) (średnia obcięta 5% i mediana)

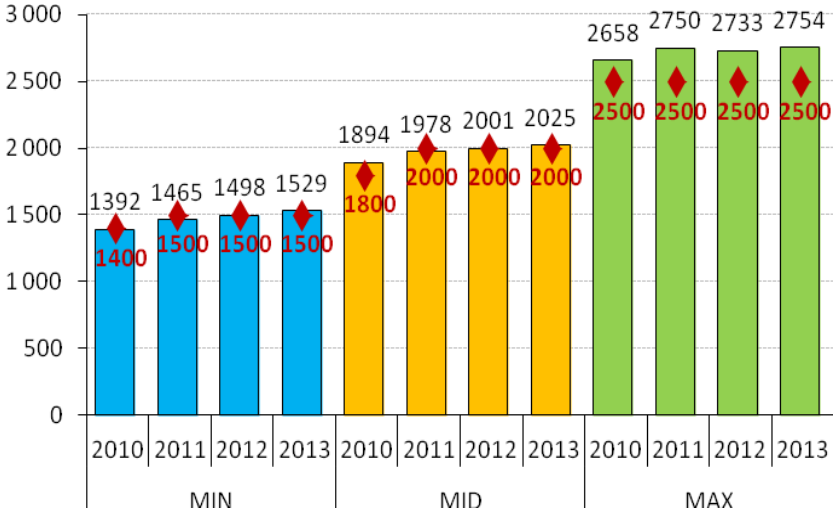

Słupki prezentują wartości średniej obciętej (5%); czerwone znaczniki i wartości oznaczone kolorem czerwonym oznaczają medianę.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Na wykresie 4.27 zaprezentowano oczekiwania płacowe bezrobotnych w latach 2010-2013. Obejmują one najniższą pensję, za jaką dana osoba podjęłaby pracę (MIN), pensję, jaką uznałaby za w miarę zadowalającą (MID) oraz najwyższą pensję, na jaką mogłaby liczyć przy dużym szczęściu (MAX).

Oczekiwania płacowe bezrobotnych praktycznie nie zmieniły się od poprzedniego roku. W każdym kolejnym roku wartości średniej obciętej 5% były zazwyczaj nieco wyższe, jednak zmiany były nieznaczne (i w większości nieistotne statystycznie). Z kolei wartości mediany, z wyjątkiem 2010 r., były takie same.

Przeciętna pensja, którą osoby bezrobotne uznałyby za zadowalającą wynosiła w 2013 r. nieco ponad 2000 zł netto, czyli „na rękę”. W porównaniu do 2012 r. zmiana była niewielka (oraz nieistotna statystycznie). Jednak w porównaniu do 2010 r. wzrost wyniósł 130 zł (był on już istotny statystycznie, przy $p<0,001$).

Przeciętna najniższa pensja, za jaką zdecydowaliby się pracować bezrobotni wynosiła ok. 1500 zł i również była nieznacznie wyższa niż w poprzednim roku, nie zmieniła się za to mediana.

Najwyższa pensja, na jaką mogliby liczyć badani przy dużym szczęściu wynosiła w ich opinii średnio 2754 zł (mediana=2500 zł).

Minimalne oczekiwania płacowe bezrobotnych (MIN) były bardzo mało zróżnicowane we wszystkich czterech edycjach (tabela 4.23). Nieco większe rozproszenie opinii respondentów występowało w przypadku oczekiwań zadowalających (MID). Natomiast w przypadku oczekiwań maksymalnych (MAX) oczekiwania badanych były już silnie zróżnicowane, szczególnie w 2011 r.

Tabela 4.23. Zróżnicowanie wartości oczekiwań płacowych (odchylenie standardowe i współczynnik zmienności) w latach 2010-2013

	2010		2011		2012		2013	
	S	V	S	V	S	V	S	V
MIN	480	0,33	627	0,42	482	0,32	584	0,32
MID	834	0,43	1343	0,64	979	0,47	809	0,47
MAX	1885	0,66	3152	1,01	2506	0,84	2292	0,84

S: odchylenie standardowe.
V: współczynnik zmienności = odchylenie standardowe/średnia.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tak jak w poprzednich latach, różnice pomiędzy oczekiwaniami płacowymi kobiet i mężczyzn były bardzo znaczące (wykres 4.29, tabela 4.24). Bezrobotne kobiety deklarowały przeciętne kwoty o ok. 15% niższe niż mężczyźni. Tendencja ta występowała zarówno w przypadku najniższych, satysfakcjonujących, jak i najwyższych zarobków.

Wykres 4.28. Oczekiwania płacowe bezrobotnych kobiet i mężczyzn w latach 2010-2013 (średnia obcięta 5%) (w zł)

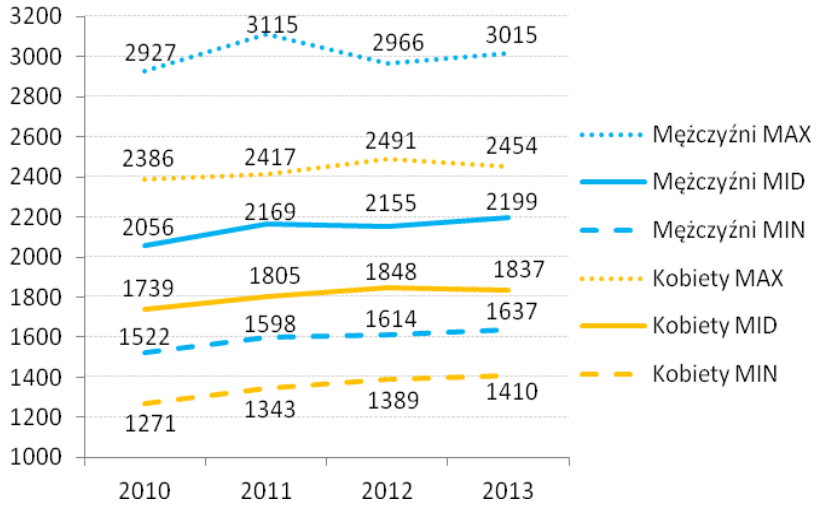

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Tabela 4.24. Iloraz oczekiwań płacowych bezrobotnych kobiet i mężczyzn w latach 2010-2013 (na podstawie średniej obciętej 5%)

	2010	2011	2012	2013
MAX	0,82	0,78	0,84	0,81
MID	0,85	0,83	0,86	0,84
MIN	0,83	0,84	0,86	0,86

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia oczekiwania płacowe rosły (tabela 4.25). Wśród osób z wykształceniem wyższym w miarę zadowalająca pensja wynosiła przeciętnie 2222 zł, podczas gdy u osób z wykształceniem najniższym – 1942 zł. Najniższa płaca, za jaką osoby z wyższym wykształceniem skłonne byłyby pracować wynosiła przeciętnie ponad 1742 zł, a osoby najniżej wykształcone wskazywały kwotę 1415 zł.

Tendencja do niższych przeciętnych oczekiwań płacowych kobiet występowała niezależnie od poziomu wykształcenia. W przypadku deklarowanej najniższej pensji, za jaką podjęłyby pracę, kobiety podawały zwykle ok. 1410 zł, a mężczyźni o niemal 230 zł więcej - 1637 zł. W przypadku zadowalającej pensji różnica wynosiła 362 zł, a wartości odpowiednio: 1837 zł i 2199 zł. Oznacza to, że **kobiety miały oczekiwania płacowe wobec zadowalającej pensji (MID) na poziomie 84% oczekiwań mężczyzn**.

Tabela 4.25. Oczekiwania płacowe bezrobotnych kobiet i mężczyzn w podziale na poziom wykształcenia (w zł)

		Ogółem	Mężczyzna (M)	Kobieta (K)	Różnica M - K	Iloraz K/M
MIN	Nadal się uczy	1415	1476	1379	97	93%
	Gimn. i poniżej	1435	1515	1258	256	83%
	Zasad. zawod.	1546	1652	1382	271	84%
	Średnie	1530	1702	1399	303	82%
	Wyższe	1742	1914	1671	243	87%
	Ogółem	1529	1637	1410	227	86%
MID	Nadal się uczy	1942	2044	1873	172	92%
	Gimn. i poniżej	1885	2001	1624	378	81%
	Zasad. zawod.	2033	2202	1780	421	81%
	Średnie	2036	2324	1825	499	79%
	Wyższe	2322	2713	2169	544	80%
	Ogółem	2025	2199	1837	362	84%
MAX	Nadal się uczy	2747	2900	2646	254	91%
	Gimn. i poniżej	2457	2647	2059	588	78%
	Zasad. zawod.	2714	2997	2277	719	76%
	Średnie	2811	3235	2471	764	76%
	Wyższe	3423	4274	3074	1200	72%
	Ogółem	2754	3015	2454	561	81%
N	Nadal się uczy	148	59	88		
	Gimn .i poniżej	344	245	100		
	Zasad. zawod.	707	440	266		
	Średnie	590	272	318		
	Wyższe	194	57	137		
	Ogółem	1983	1073	910		

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Mapa 4.5. Oczekiwania płacowe bezrobotnych względem zadowalającej płacy (MID) w poszczególnych województwach (średnia obcięta 5%)

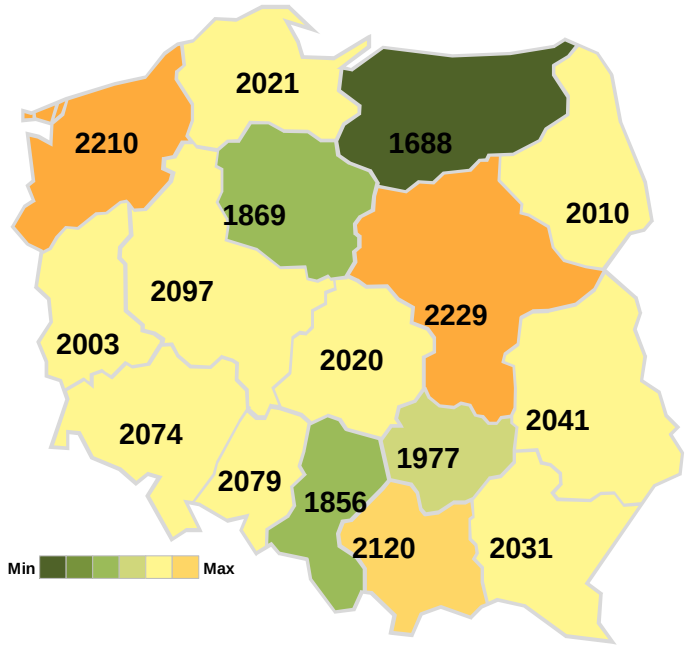

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Mapa 4.5 prezentuje oczekiwania płacowe bezrobotnych względem zadowalającej płacy (MID) w poszczególnych województwach w 2013 r. Z kolei tabela 4.26 zawiera bardziej szczegółowe informacje dotyczące płacy minimalnej i maksymalnej w latach 2010-2013.

W przypadku zadowalającej płacy, za jaką bezrobotni podjęliby pracę (MID) najniższe wartości deklarowali bezrobotni z województwa warmińsko-mazurskiego (1688 zł), kujawsko-pomorskiego (1869 zł) i śląskiego (1856 zł). Z kolei najwyższe odnotowano w województwie mazowieckim (2229 zł) i zachodniopomorskim (2210 zł). Układ ten nie zmienia się od kilku lat.

Warto w tym miejscu wspomnieć o orientacyjnym charakterze tych różnic. Stosunkowo małe liczebności bezrobotnych w każdym z województw (nieważona liczebność wynosiła pomiędzy 95 i 194 respondentów) w połączeniu z dużym zróżnicowaniem odpowiedzi powodowały, że jedynie większe różnice pomiędzy województwami były istotne statystycznie. Niemniej, w 4-letnim ujęciu struktura wartości w województwach jest w miarę stabilna. Podobnie, większość zmian z roku na rok na poziomie poszczególnych województw nie jest istotna statystycznie.

Wykres 4.26. Oczekiwania płacowe bezrobotnych względem najniższej (MIN), zadowalającej (MID) i najwyższej (MAX) płacy w poszczególnych województwach w latach 2010-2013 (średnia obcięta 5%) (w zł)

	MIN				MID				MAX			
Województwo	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Dolnośląskie	1412	1576	1554	1569	1918	2089	2106	2074	2678	2934	2852	2746
Kujawsko-pomorskie	1298	1351	1400	1413	1761	1828	1782	1869	2623	2521	2261	2479
Lubelskie	1328	1315	1452	1472	1891	1866	1917	2041	2681	2686	2567	2907
Lubuskie	1328	1440	1527	1473	1817	1980	2042	2003	2591	2837	2911	2716
Łódzkie	1380	1428	1456	1508	1900	1965	1962	2020	2895	2623	2573	2746
Małopolskie	1405	1610	1598	1641	1908	2113	2108	2120	2763	2910	2927	2909
Mazowieckie	1639	1463	1644	1703	2176	2017	2172	2229	3000	2926	3047	3112
Opolskie	1296	1426	1443	1577	1761	1856	1883	2079	2285	2355	2352	2744
Podkarpackie	1283	1370	1442	1499	1808	1945	1948	2031	2430	2804	2632	2735
Podlaskie	1326	1379	1437	1509	1845	1862	2023	2010	2560	2605	2898	2883
Pomorskie	1452	1433	1412	1512	1904	1946	1857	2021	2569	2724	2425	2662
Śląskie	1351	1414	1412	1410	1829	1961	1898	1856	2558	2729	2590	2480
Świętokrzyskie	1375	1563	1426	1479	1918	2174	2010	1977	2768	2942	2860	2808
Warmińsko-mazurskie	1312	1401	1413	1399	1803	1821	1826	1688	2589	2579	2444	2126
Wielkopolskie	1363	1491	1539	1550	1798	1947	2008	2097	2483	2536	2944	2881
Zachodniopomorskie	1502	1644	1655	1646	1988	2068	2241	2210	2873	2991	3105	3023
Ogółem	1392	1465	1498	1529	1894	1978	2001	2025	2658	2750	2733	2754

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wykres 4.29. Oczekiwania płacowe bezrobotnych względem zadowalającej płacy (MID) w zależności od poszukiwanego zawodu (średnia obcięta 5%)

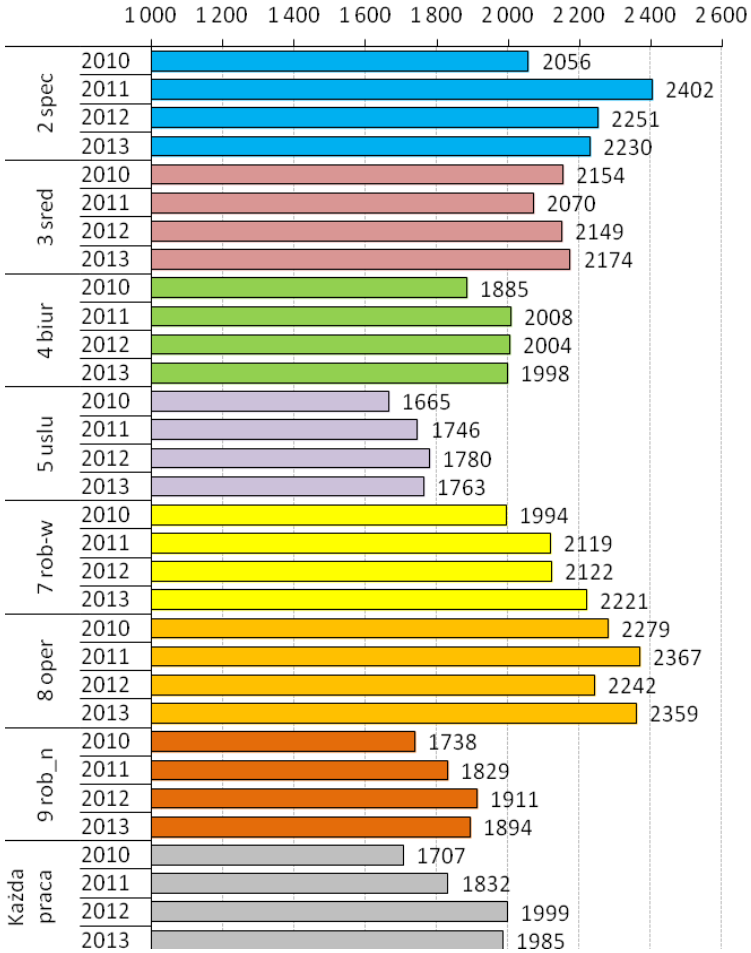

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Układ oczekiwań zarobkowych w zależności od poszukiwanego zawodu prezentował się przez ostatnie lata bardzo podobnie (wykres 4.29)**. Najwyższe zadowalające oczekiwania płacowe (MID)** mieli poszukujący pracy jako monterzy i operatorzy (średnio 2359 zł), w zawodach specjalistycznych (2230 zł), personel średniego szczebla (2174 zł) oraz robotnicy wykwalifikowani (2221 zł). Na drugim końcu plasowali się poszukujący pracy w usługach (1763 zł), jako robotnicy niewykwalifikowani (1894 zł) oraz osoby skłonne przyjąć każdą pracę (1985 zł).

Największe różnice między kobietami i mężczyznami występowały w przypadku osób szukających pracy w zawodach robotniczych (kobiety deklarowały przeciętnie 78% wartości przeciętnej deklaracji mężczyzn), najmniejsze - wśród specjalistów (94%) (tabela 4.27).

Tabela 4.27. Oczekiwania płacowe bezrobotnych kobiet i mężczyzn względem zadowalającej płacy (MID) w zależności od poszukiwanego zawodu (średnia obcięta 5%)

Zawód	Mężczyźni (M)	Kobiety (K)	Różnica M - K	Iloraz K/M	N M	N K
SPEC	2335	2190	145	94%	43	111
SRED	2297	2073	224	90%	73	87
BIUR	2264	1914	350	85%	37	103
USLU	1912	1731	181	91%	76	298
ROBW	2281	1782	499	78%	329	40
OPER	2405	1948	457	81%	101	10
ROBN	2006	1655	352	82%	235	97
Każda praca	2162	1812	350	84%	175	161
Ogółem	2195	1839	356	84%	1117	948

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

BARIERY W PODJĘCIU PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

Wykres 4.30. Główne bariery w podjęciu pracy PRZEZ bezrobotnych (w %)

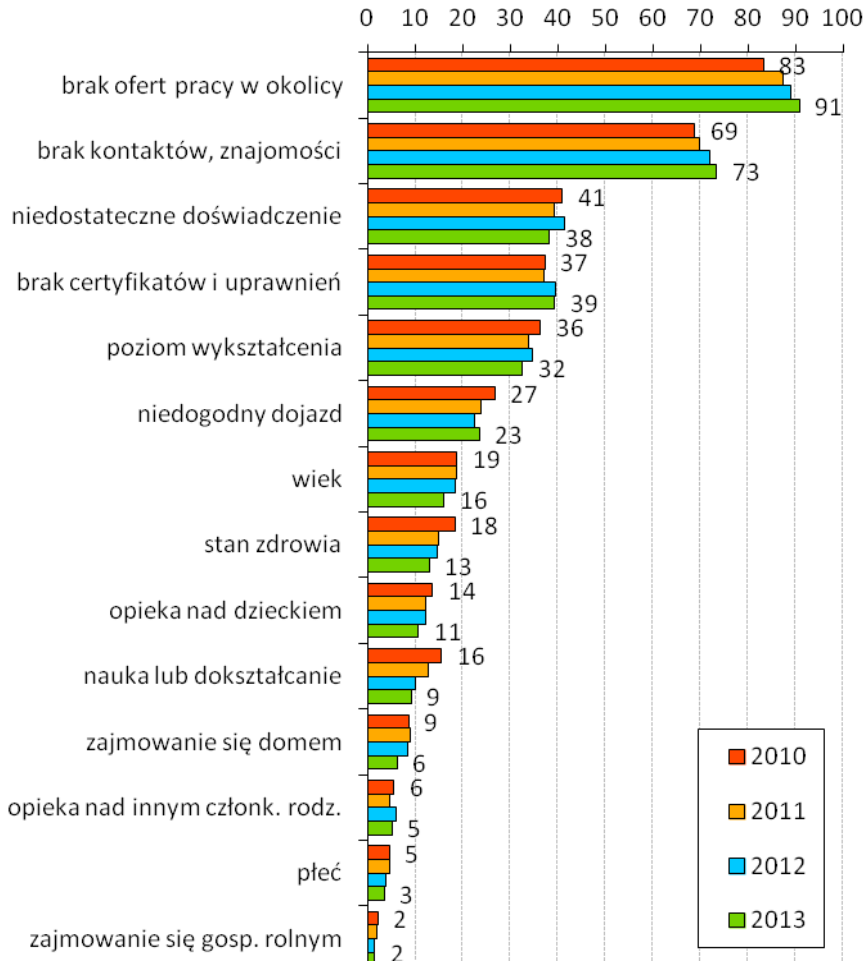

Na wykresie podano wartości jedynie dla 2010 r. i 2013 r.
Pytanie wielokrotnego wybory, kategorie nie sumują się do 100%.
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Osoby bezrobotne zapytano o główne bariery w podjęciu pracy (wykres 4.30). Najczęściej wymieniane były bariery „zewnętrzne": **brak odpowiednich ofert pracy (91%) oraz brak kontaktów i znajomości (73%).** W ostatnich czterech latach odsetek takich wskazań wzrósł o kilka punktów procentowych. Warto dodać, że to właśnie kontakty rodzinne oraz znajomi byli wskazywani przez 78% bezrobotnych jako główna ścieżka poszukiwania pracy (Wykres 4.16).

Wśród barier o wiele rzadziej wyszczególniano braki kompetencyjne: niedostateczne doświadczenie (38%), brak certyfikatów i uprawnień (39%), poziom wykształcenia (32%).

W przypadku większości wymienianych powodów różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami były znikome. Wyjątkiem jest opieka nad dzieckiem (wskazywana przez 20% bezrobotnych kobiet i jedynie 2% mężczyzn) i zajmowanie się domem (odpowiednio 10% i 3%), stan zdrowia (17% i 9%) oraz sama płeć (6% i 1%) (wykres 4.31). Odsetek wskazań na opiekę nad członkiem rodziny bez względu na płeć utrzymuje się od czterech lat na poziomie ok. 5%.

Wykres 4.31. Wybrane bariery w podjęciu pracy w przypadku bezrobotnych kobiet i mężczyzn (w %)

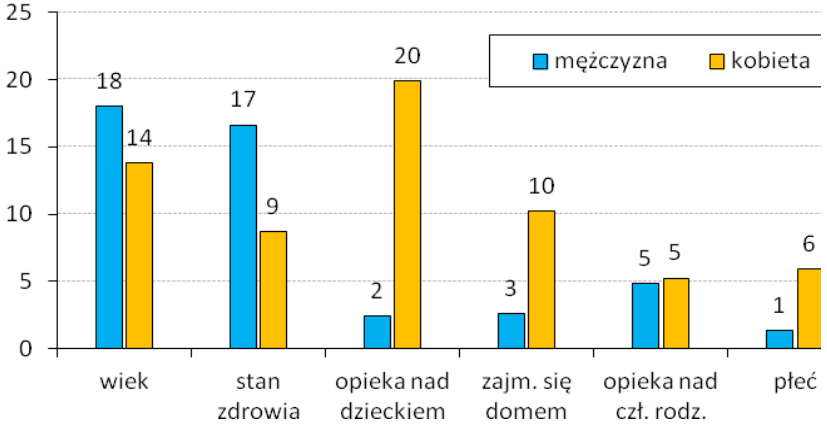

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Wiek, jako bariera, na poziomie ogólnym był wymieniany jedynie przez 16% bezrobotnych. Jednak od pokolenia czterdziestolatków odsetek wskazań rósł gwałtownie (wykres 4.32). W grupie wiekowej 50-54 lata wynosił on 35%, a w grupie 55-59/64 lata aż 57%. Podobną tendencję obserwujemy w przypadku stanu zdrowia, który stanowił problem głównie dla najstarszej grupy bezrobotnych. Skarżył się na niego co trzeci badany z kategorii wiekowej 50-59/64 lata.

W przypadku niedostatecznego doświadczenia, co nie zaskakuje, występowała odwrotna tendencja w odsetkach wskazań głównych barier dla zatrudnienia. Wśród bezrobotnych w wieku 18-29 lat ponad połowa miała taki problem. Natomiast odsetek wskazań na poziom wykształcenia nie zmieniał się znacząco wraz z wiekiem.

Wykres 4.32. Wybrane bariery w podjęciu pracy przez bezrobotnych ze względu na wiek(w %).

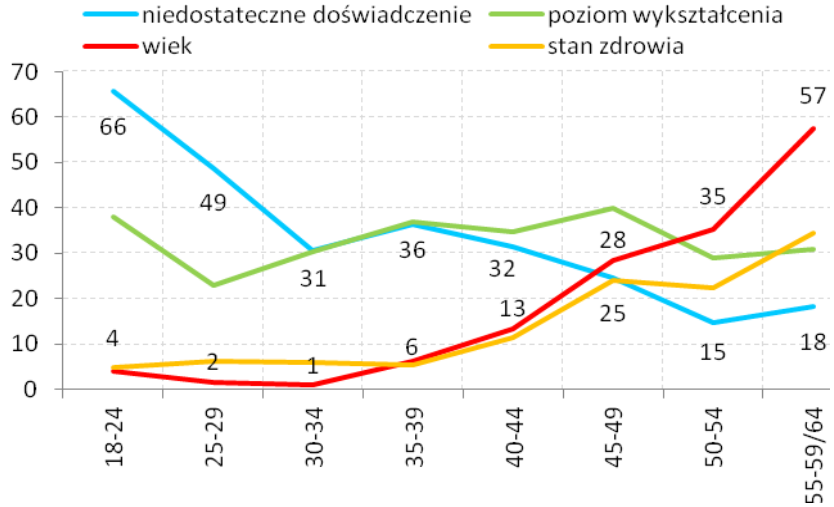

Wartości liczbowe podano jedynie dla odpowiedzi „wiek" i „niedostateczne doświadczenie".
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.33 prezentuje bariery, które miały większe znaczenie w przypadku kobiet. Była to przede wszystkim opieka nad dzieckiem, stanowiąca problem dla kobiet w wieku 25-39 lat. W grupie 30-34 lata odsetek wskazań wyniósł aż 47%. Opieka nad innym członkiem rodziny była wymieniana rzadziej. Konieczność zajmowania się domem była najczęściej wskazywana przez trzydziesto- i czterdziestolatki (ok. 15% wskazań).

Wykres 4.33. Wybrane bariery w podjęciu pracy w przypadku bezrobotnych kobiet ze względu na wiek (w %)

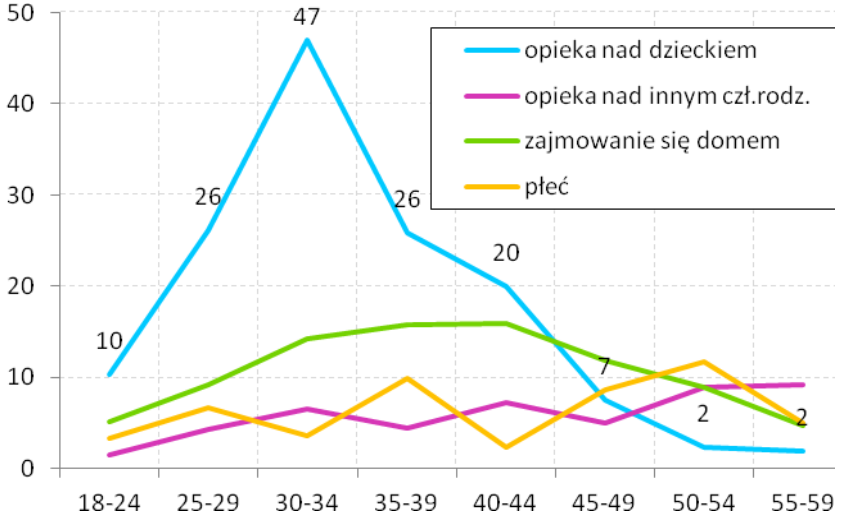

Wartości liczbowe podano jedynie dla odpowiedzi „opieka nad dzieckiem".
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Jak widzimy w tabeli 4.28, problem braku ofert pracy był powszechny we wszystkich województwach. Analogicznie do wskaźnika ogółem, w większości województw wzrósł on od 2010 r. W 2013 r. jedynie w kilku z nich odsetek wskazań był niższy od 90%. Były to następujące województwa: dolnośląskie, pomorskie i śląskie - w ich przypadku najniższy poziom utrzymuje się od czterech lat.

Tabela 4.28. Procent wskazań na brak ofert pracy jako barierę w podjęciu pracy przez bezrobotnych ze względu województwo w latach 2010-2013 (w %)

Województwo	2010	2011	2012	2013
dolnośląskie	80	84	76	86
Kujawsko-pomorskie	76	78	90	93
Lubelskie	81	91	97	92
Lubuskie	93	87	88	92
Łódzkie	90	91	93	94
Małopolskie	84	90	91	94
Mazowieckie	81	80	88	91
Opolskie	86	82	96	93
Podkarpackie	90	95	92	93
Podlaskie	82	95	95	90
Pomorskie	85	79	80	87
Śląskie	71	87	87	83
Świętokrzyskie	87	90	94	91
Warmińsko-mazurskie	94	93	86	98
Wielkopolskie	86	93	90	90
Zachodniopomorskie	81	86	89	92
Ogółem	83	87	89	91

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

BARIERY W PODJĘCIU PRACY PRZEZ NIEAKTYWNYCH ZAWODOWO

Wykres 4.34. Główne bariery w podjęciu pracy przez nieaktywnych zawodowo (w %)

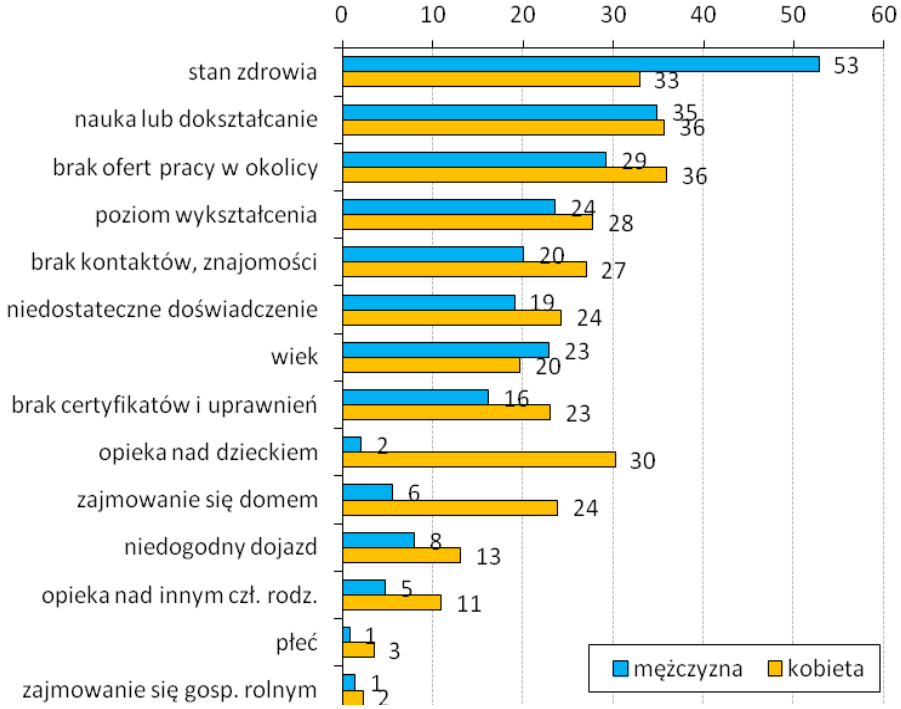

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.34 prezentuje z kolei **bariery w podjęciu pracy przez osoby nieaktywne zawodowo.** Najczęściej wskazywały one na stan zdrowia, szczególnie mężczyźni (53%). W drugiej kolejności była to nauka i dokształcanie (głównie wymieniana przez osoby w wieku poniżej 25 lat).

Na wiek zwracała uwagę co piąta osoba nieaktywna zawodowo. Wśród kobiet bardzo często pojawiały się także odpowiedzi wskazujące na konieczność opieki nad dzieckiem oraz zajmowania się domem.

Wykres 4.35 można porównać z analogicznym wykresem 4.33 dla bezrobotnych kobiet. W przypadku kobiet nieaktywnych, szczególnie w wieku 25-45 lat, opieka nad dzieckiem jest dominującym czynnikiem utrudniającym podjęcie pracy. Towarzyszą jej ograniczenia związane z zajmowaniem się domem. Obowiązki opieki nad innm członkiem rodziny zyskują na znaczeniu wraz z wiekiem, osiągając 20% wskazań w grupie 35-54 lata.

Wykres 4.35. Wybrane bariery w podjęciu pracy w przypadku nieaktywnych zawodowo kobiet ze względu na wiek (w %)

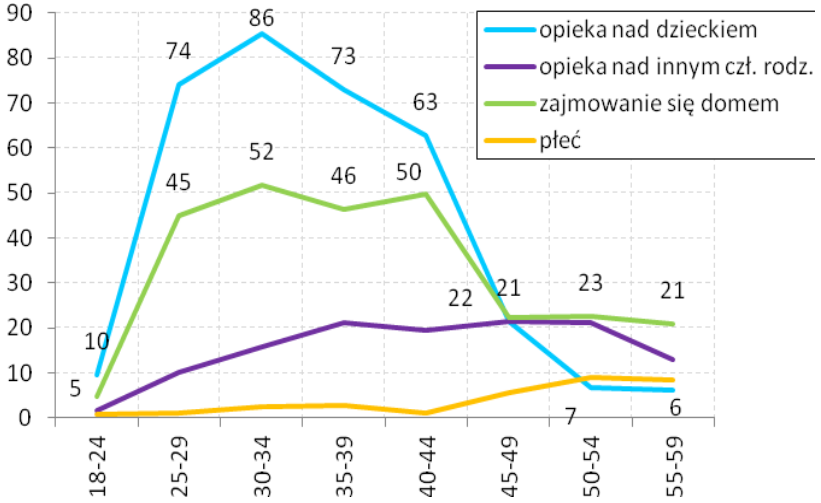

Wartości liczbowe podano jedynie dla odpowiedzi „opieka nad dzieckiem" i „zajmowanie się domem".
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.36 koncentruje się na wieku i stanie zdrowia. Również te czynniki należą do głównych barier w podjęciu pracy przez osoby nieaktywne zawodowo. Odsetek wskazań wyraźnie rośnie wraz z wiekiem. Na stan zdrowia narzekają szczególnie mężczyźni – po pięćdziesiątce skarży się na niego 9 na 10 nieaktywnych zawodowo mężczyzn. Wśród kobiet wskazania są rzadsze w grupie w wieku średnim, jednak po 45. roku życia gwałtownie rosną.

W przypadku ograniczeń związanych z wiekiem różnice pomiędzy płciami były niewielkie. Po 50. roku życia na ten aspekt wskazywała połowa kobiet i ok. 40% mężczyzn.

Wykres 4.36. Wybrane bariery w podjęciu pracy przez nieaktywnych zawodowo ze względu na wiek i płeć (w %)

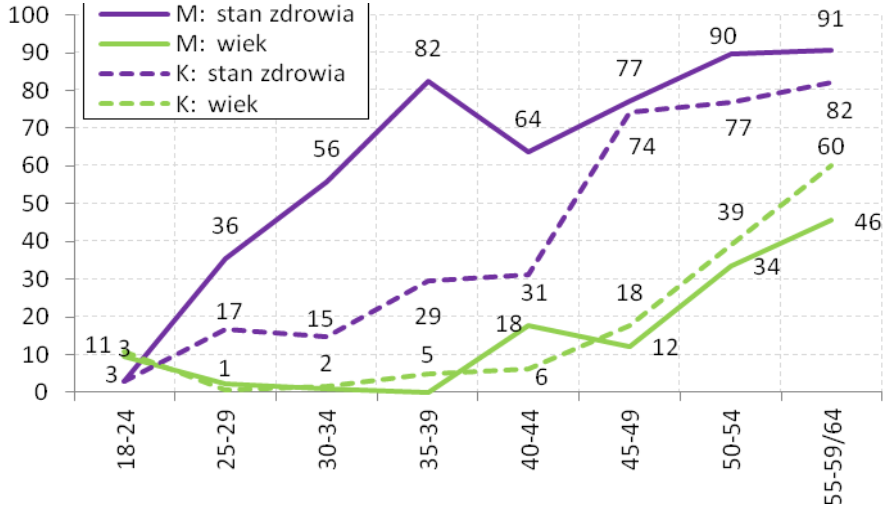

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Stopa bezrobocia rejestrowanego - stosunek liczby osób, które przyznały, że w czasie badania były zarejestrowane jako bezrobotni w powiatowych urzędach pracy do liczby osób aktywnych zawodowo (będących sumą zarejestrowanych bezrobotnych i osób pracujących).

Mapa 4.6. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce w 2013 r. według badań BKL

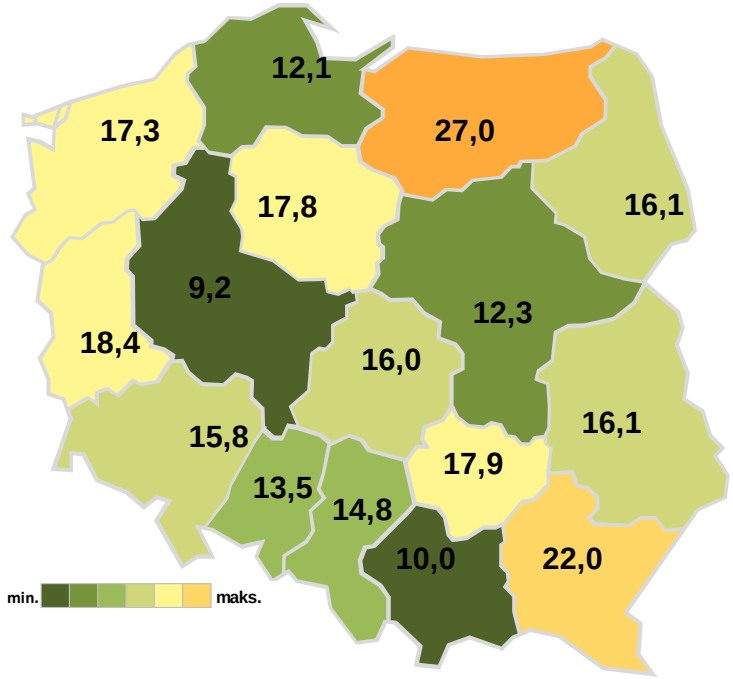

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

IV edycja badania ludności w ramach projektu BKL, podobnie jak III, była realizowana w I-II kwartale roku. Obliczona na podstawie tych badań stopa **bezrobocia rejestrowanego wyniosła w tym okresie 14,6% w 2012 r. i 14,9% w 2013 r**. (mapa 4.6, tabela 4.29). **Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła według tych oszacowań odpowiednio ok. 2,5 mln i 2,6 mln.** Oficjalne dane GUS za ten okres (traktowane jako uśrednione wartości dla okresu styczeń-czerwiec 2013 r.) mówią o bezrobociu rzędu 13% w 2012 r. (2 mln) i 14% w 2013 r. (2,2 mln). Przyczyny tych różnic omówiono w dalszej części tekstu.

Podobnie jak rok wcześniej, najwyższa stopa bezrobocia rejestrowanego (według BKL) występowała wśród aktywnych zawodowo mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego (27%) i podkarpackiego (22%). Najniższą odnotowano natomiast w Wielkopolsce (9%) i Małopolsce (10%).

Największy wzrost bezrobocia rejestrowanego, tak samo jak i bezrobocia ekonomicznego (zob. tabela 4.1), obserwujemy w przypadku województwa opolskiego. Większy wzrost odnotowało także w województwie warmińsko-mazurskim. W przeciwieństwie do danych GUS, w kilku województwach odnotowano spadki. Były to następujące województwa: małopolskie, zachodniopomorskie i podkarpackie.

Tabela 4.29. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce według III i IV edycji badań BKL oraz według GUS 2012-2013 (uśredniona stopa bezrobocia styczeń-czerwiec)

Województwo	BKL			GUS (uśredniona stopa bezrobocia I-VI)		
	2012	2013	2013-2012	2012	2013	2013-2012
Dolnośląskie	14,9	15,8	0,9	13,0	14,1	1,1
Kujawsko-pomorskie	17	17,8	0,8	17,5	18,6	1,1
Lubelskie	14,2	16,1	1,9	13,7	14,7	1,0
Lubuskie	18,1	18,4	0,4	16,0	16,5	0,5
Łódzkie	14,5	16	1,5	13,7	14,7	1,0
Małopolskie	12,9	10	-2,9	11,0	12,1	1,1
Mazowieckie	13,2	12,3	-0,9	10,3	11,3	1,0
Opolskie	8,9	13,5	4,5	13,9	15,1	1,2
Podkarpackie	23,6	22	-1,6	15,7	16,7	1,0
Podlaskie	16,7	16,1	-0,6	14,4	15,3	0,9
Pomorskie	11	12,1	1,0	13,0	14,1	1,1
Śląskie	13,5	14,8	1,3	10,7	11,8	1,1
Świętokrzyskie	17,7	17,9	0,2	15,6	16,4	0,8
Warmińsko-mazurskie	24,1	27	2,9	20,6	21,8	1,2
Wielkopolskie	8,6	9,2	0,6	9,6	10,3	0,7
Zachodniopomorskie	18,9	17,3	-1,7	18,0	18,5	0,5
Ogółem	14,6	14,9	0,3	13,0	14,0	1,1

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013; GUS 2012-2013.

BKL a GUS - wyjaśnienie różnic

Liczby uzyskane na podstawie danych BKL są w większości przypadków nieco wyższe w stosunku do oficjalnych danych z rejestrów powiatowych urzędów pracy. Oszacowania BKL bazują na deklaracjach respondentów i mogą nie być tak precyzyjne, jak oficjalne rejestry. Wynika to z kilku przyczyn:

1. Część osób może być zarejestrowana w urzędzie pracy nie jako bezrobotny, lecz jako poszukujący pracy i źle zrozumieć pytanie ankietera.
2. Kolejnym źródłem różnic może być sytuacja, w której respondenci w rozmowie z obcą osobą nie chcą się przyznać do rejestracji jako bezrobotni.
3. Drobne różnice mogą być także efektem błędów oszacowań wynikających z natury sondażowych badań reprezentatywnych.
4. Wreszcie, podczas wywiadu respondenci mogą podać sprzeczne lub nieprecyzyjne informacje. Niekiedy respondenci mogą twierdzić, że są zarejestrowani jako bezrobotni, mimo iż akurat w momencie badania nie byli (a byli np. miesiąc wcześniej lub dopiero zamierzali się zarejestrować).

Przykładowo, chodzi o osoby, które w momencie realizacji badania pracowały na umowę zlecenie lub o dzieło (np. krótko po wyrejestrowaniu się z UP), lecz mimo to zadeklarowały, że nadal są zarejestrowane jako bezrobotne (co zawyżyło liczbę bezrobotnych wobec oficjalnych statystyk). Jednak, jak wynika z dokładniejszych analiz (w oparciu o pytania kontrolne wprowadzone w 2013 r.), takie osoby stanowiły jedynie 0,7% zarejestrowanych bezrobotnych w skali kraju (n=14).

Warto zwrócić uwagę na różnice definicyjne w określeniu sytuacji zawodowej stosowane w klasyfikacji BAEL i GUS. Tą pierwszą posługiwano się w dotychczasowych analizach w niniejszym raporcie, pisząc np. o „bezrobotnych" jako o osobach pozostających bez pracy i aktywnie jej poszukujących (czyli podejmujących jakiekolwiek działania w tym zakresie w ciągu ostatnich 4 tygodni i gotowych do jej podjęcia w następnym tygodniu). Opiera się ona zatem o to, czy respondent rzeczywiście pracuje (bez względu na formę pracy) czy też nie pracuje i aktywnie poszukuje pracy. Z kolei klasyfikacja GUS bazuje na fakcie zarejestrowania w UP. Bezrobotny zarejestrowany nie może oficjalnie pracować, jednak może się zdarzyć, że pracuje bez umowy. Te różnice przekładają się na rozbieżności w klasyfikacji, szczególnie wśród osób pozostających bez pracy. W zależności od tego, czy aktywnie poszukują pracy, czy też są zarejestrowane w UP mogą zostać inaczej sklasyfikowane.

Tabele 4.30 i 4.31 prezentują te różnice (należy dodać, że dane pochodzą z badań BKL, a określenia GUS i BAEL dotyczą różnych definicji opisanych w poprzednim akapicie). Z pierwszej z nich można odczytać, że **wśród bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy (BAEL), jedynie 66% było zarejestrowanych w urzędach pracy, zaś 34% tego nie uczyniło**. Wartości te nie zmieniły się od 2012 r.

Tabela 4.30. Sytuacja zawodowa według definicji GUS wśród osób pracujących, bezrobotnych i nieaktywnych według definicji BAEL (w %)

			Sytuacja zawodowa (GUS)			Ogółem	
			pracujący	bezrobotni zarejestr.	nieaktywni	%	N
Syt. zawod. (BAEL)	2012	pracujący	99	1	0	100	10527
		bezrobotni	0	66	34	100	2062
		nieaktywni	0	7	93	100	5011
		ogółem	59	10	30	100	17600
	2013	pracujący	99	1	0	100	10714
		bezrobotni	0	66	34	100	2083
		nieaktywni	0	9	91	100	4804
		ogółem	60	11	29	100	17601

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Tabela 4.31. Sytuacja zawodowa według definicji BAEL wśród osób pracujących, bezrobotnych zarejestrowanych i nieaktywnych według definicji GUS (w %)

		Sytuacja zawodowa (GUS)			Ogółem
		pracujący	bezrobotni zarejestr.	nieaktywni	
2012	pracujący	100	4	0	60
	bezrobotni	0	76	13	12
	nieaktywni	0	20	87	28
	ogółem %	100	100	100	100
	ogółem N	10449	1787	5364	17600
2013	pracujący	100	4	0	61
	bezrobotni	0	74	14	12
	nieaktywni	0	22	86	27
	ogółem %	100	100	100	100
	ogółem N	10642	1870	5089	17601

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Z kolei z tabeli 4.31 można odczytać, że wśród osób zarejestrowanych jako bezrobotne 4% przyznało, że pracuje obecnie w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin. Są to w większości osoby, które w momencie realizacji badania pracowały bez formalnej umowy (w 2013 r. było to 2,5% bezrobotnych zarejestrowanych) lub złożyły sprzeczne deklaracje (rejestracja w UP i formalne zatrudnienie, np. wspomniane wcześniej 0,7% zarejestrowanych bezrobotnych w 2013 r., którzy jednocześnie zadeklarowali pracę w formie umów cywilnoprawnych).

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych jedynie 74% aktywnie szukało pracy, zaś 22% było w tym aspekcie biernych, czyli zgodnie z definicją BAEL można ich uznać za nieaktywnych zawodowo.

Mapa 4.7. Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych z 2013 r., którzy zadeklarowali, że aktualnie nie poszukują pracy (w %)

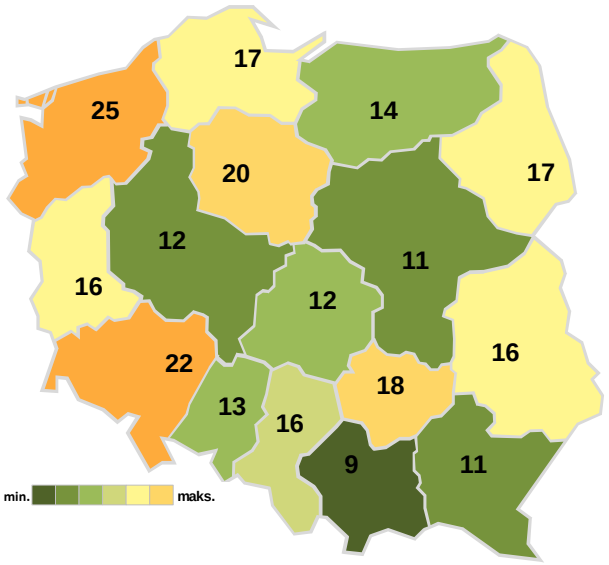

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Identycznie jak w 2012 r., 15% zarejestrowanych bezrobotnych przyznało, że aktualnie w ogóle nie szuka pracy, natomiast 85% deklarowało, że czyni takie starania (tabela 4.32). Nieco mniej - 76% - poszukiwało pracy aktywnie, czyli podjęło jakiekolwiek działania w tym zakresie w ciągu ostatnich 4 tygodni i było gotowe do jej podjęcia w następnym tygodniu.

Największy odsetek bezrobotnych zarejestrowanych, którzy nie są zainteresowani pracą występował w województwie dolnośląskim (22%) i zachodniopomorskim (25%) (mapa 4.7), a najmniejszy - w Małopolsce (9%).

Tabela 4.32. Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych, którzy zadeklarowali, że szukają pracy oraz odsetek aktywnie poszukujących pracy* (w %)

Województwo	Poszukuje pracy		Aktywnie poszukuje pracy	
	2012	2013	2012	2013
Dolnośląskie	77	78	69	71
Kujawsko-pomorskie	83	80	78	75
Lubelskie	82	84	75	73
Lubuskie	85	84	78	75
Łódzkie	85	88	82	73
Małopolskie	95	91	89	81
Mazowieckie	86	89	79	81
Opolskie	90	87	79	73
Podkarpackie	86	89	83	87
Podlaskie	82	83	74	70
Pomorskie	87	83	79	77
Śląskie	86	84	76	72
Świętokrzyskie	82	82	76	78
Warmińsko-mazurskie	89	86	80	81
Wielkopolskie	81	88	75	78
Zachodniopomorskie	78	75	71	68
Ogółem	85	85	78	76

* Aktywnie poszukujący pracy – osoby podejmujące jakiekolwiek działania w tym zakresie w ciągu ostatnich 4 tygodni i gotowe do jej podjęcia w następnym tygodniu.

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Wykres 4.37. Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych niezadowolonych z usług powiatowego urzędu pracy w zależności od tego, czy aktywnie poszukują pracy (w %)

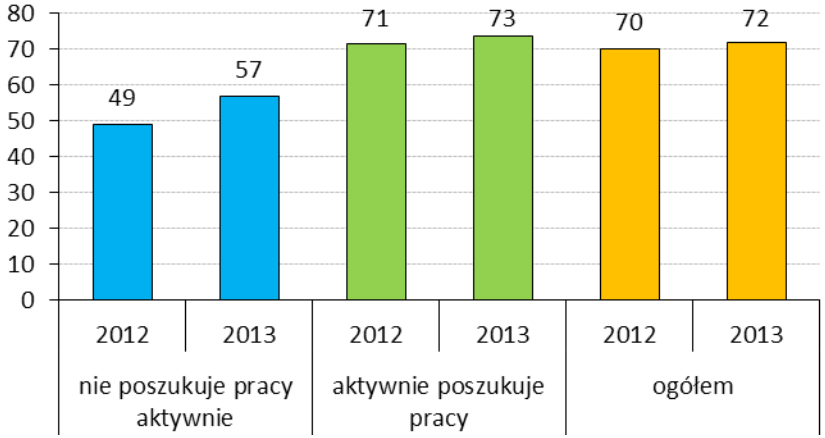

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2012-2013.

Aż 73% zarejestrowanych bezrobotnych aktywnie poszukujących pracy było niezadowolonych z usług urzędu pracy (wykres 4.37). Osoby, które nie szukały pracy aktywnie były nieco rzadziej niezadowolone (57%).

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych najwyższy poziom niezadowolenia z działalności powiatowych urzędów pracy odnotowano w województwie łódzkim (83% niezadowolonych) i warmińsko-mazurskim (86%) (mapa 4.8). Najwięcej zadowolonych było natomiast w województwie dolnośląskim (45%).

Mapa 4.8. Odsetek zarejestrowanych bezrobotnych niezadowolonych z usług powiatowego urzędu pracy (w %)

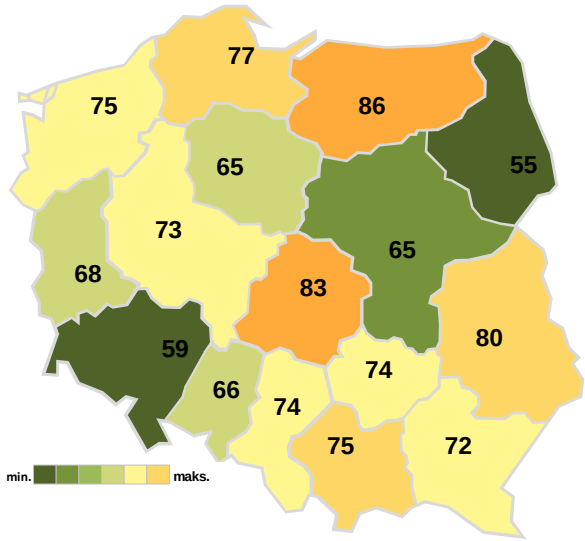

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

PRACUJĄCY POSZUKUJĄCY NOWEJ PRACY

W zakresie poszukiwania nowej pracy przez pracowników od czterech lat nie zaszły niemal żadne zmiany (tabela 4.33). W każdej kolejnej edycji BKL **nowej pracy szukało 8% pracujących Polaków (ok. 1,2 mln)**. Najczęściej za nową pracą rozglądali się pracujący z województwa podlaskiego (12%) i małopolskiego (11%). Najrzadziej natomiast – z opolskiego (4%), warmińsko-mazurskiego (4%), wielkopolskiego (5%) i świętokrzyskiego (6%).

Tabela 4.33. Odsetek pracujących Polaków poszukujących nowej pracy w podziale na województwa

Województwo	2010	2011	2012	2013
Dolnośląskie	8	10	9	10
Kujawsko-pomorskie	8	6	5	7
Lubelskie	9	9	9	9
Lubuskie	7	8	9	8
Łódzkie	8	9	10	8
Małopolskie	12	13	11	11
Mazowieckie	9	8	10	7
Opolskie	7	3	4	7
Podkarpackie	10	8	7	7
Podlaskie	8	10	12	12
Pomorskie	5	8	4	4
Śląskie	10	8	7	9
Świętokrzyskie	7	10	7	6
Warmińsko-mazurskie	9	10	7	4
Wielkopolskie	7	7	6	5
Zachodniopomorskie	8	7	8	7
Ogółem	8	8	8	8

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2010-2013.

Co ciekawe, podobnie jak rok temu, tylko jedna trzecia osób pragnących zmienić pracę zabiegała o nowego pracodawcę w obrębie tej samej grupy zawodów (ISCO-1) (wykres 4.38). **Ponad połowa zamierzała natomiast zmienić zawód.** Zgodnie z danymi, 8% pracujących szukało jakiejkolwiek pracy.

Wykres 4.38. Grupa zawodowa (ISCO-1), w obrębie której pracujący Polacy poszukiwali nowej pracy (w %)

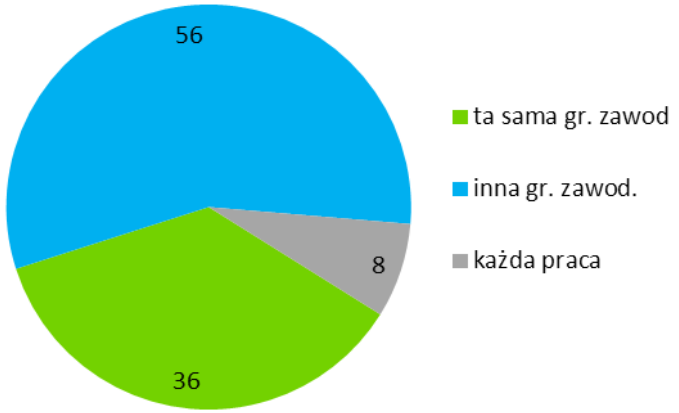

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Wykres 4.39. Odsetek pracujących Polaków poszukujących nowej pracy w podziale na grupy wiekowe (w %)

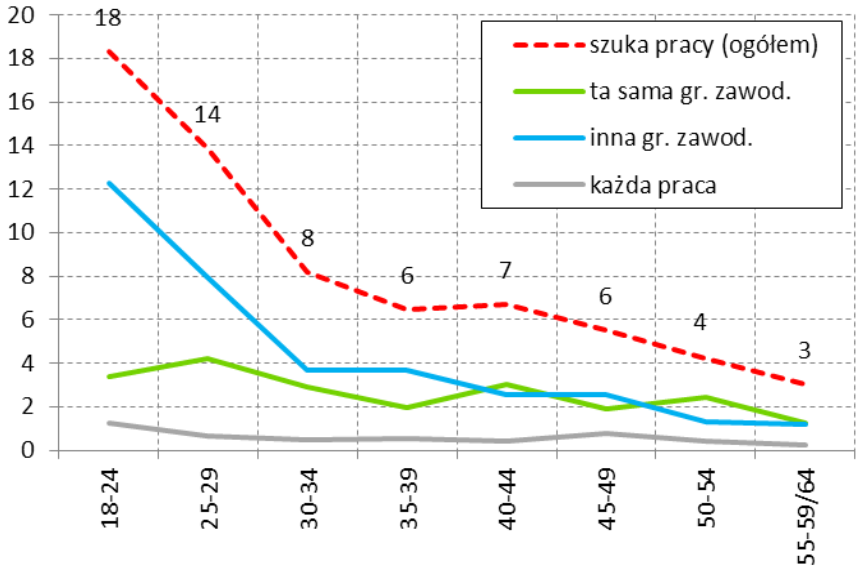

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Najczęściej pracę chciały zmieniać osoby młode (wykres 4.39) – w grupie wiekowej 18-29 lat było to ok. 16%. W kolejnych grupach wiekowych odsetek ten spadał do kilku procent. Najczęściej zawód chciały zmienić osoby młode (ok. 10% osób w wieku 18-29 lat).

Najczęściej wymienianym powodem poszukiwania pracy przez pracujących była po prostu chęć zmiany pracy (55%). W 26% była to chęć zarobienia dodatkowych pieniędzy. Spodziewana redukcja zatrudnienia niepokoiła jedynie 6% badanych.

Najczęściej nowej pracy szukali pracownicy z grupy zawodów robotniczych niewykwalifikowanych (12%) i zawodów usługowych (9%) (tabela 4.34). Najczęściej zawód chcieli zmienić pracujący w rolnictwie oraz robotnicy niewykwalifikowani, najrzadziej zaś specjaliści (73% szukało pracy w obrębie tej samej grupy zawodowej).

Tabela 4.34. Odsetek pracujących Polaków poszukujących nowej pracy w podziale na wykonywany zawód (ISCO-1) (kolumna A, % z grupy zawodowej) oraz grupa zawodowa, w obrębie której poszukiwali nowej pracy (kolumna B, % z osób poszukujących nowej pracy w danej grupie zawodowej)

Zawód	A. Poszukuje nowej pracy	B. poszukiwany zawód			N
		ta sama grupa zawodowa	inna grupa zawodowa	każda praca	
1 kier	6	24	65	12	17
2 spec	6	73	22	4	89
3 sred	7	36	56	8	78
4 biur	8	36	59	6	70
5 uslu	9	37	59	5	150
6 roln	8	7	79	13	68
7 rob-w	7	40	50	10	117
8 oper	7	35	53	12	66
9 rob-n	12	24	69	7	104
Ogółem	8	36	56	8	759

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Częściej ku zmianie pracy skłaniały się osoby pracujące w niepełnym wymiarze godzin (23%) niż pracujący w pełnym wymiarze (7%).

Tabela 4.35. Zadowalające oczekiwania płacowe (MID) bezrobotnych i pracujących poszukujących nowej pracy w podziale na grupy zawodowe (ISCO-1)

Zawód	Pracujący		Bezrobotni		N	
	Średnia*	Mediana	Średnia*	Mediana	Pracujący	Bezrob.
2 spec	3118	2800	2230	2173	173	160
3 sred	2659	2500	2174	2000	85	103
4 biur	2418	2400	1998	2000	75	80
5 uslu	2006	1993	1763	1700	131	106
7 rob-w	2447	2500	2221	2000	99	113
8 oper	2890	2700	2359	2200	70	71
9 rob-n	2211	2000	1894	1900	76	60
każda praca	2299	2000	1985	2000	80	58
Ogółem	2583	2500	2023	2000	827	2065

* Średnia obcięta 5%.
Ze względu na małe liczebności wśród bezrobotnych usunięto kategorie „1 kier" oraz „6 roln".
Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Dane zaprezentowane w tabeli 4.35 pokazują, że pracujący poszukujący nowej pracy mieli zdecydowanie wyższe oczekiwania płacowe niż bezrobotni – przeciętnie o ok. 500 zł. Najwyższe kwoty podawali poszukujący pracy w zawodach specjalistycznych (ponad 3000 zł).

OSOBY, KTÓRE ZNALAZŁY PRACĘ

Wśród osób pracujących w 2013 r. 3,6% przyznaje, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy przez co najmniej miesiąc nie miało pracy i aktywnie jej poszukiwało. Osoby te należy zatem traktować jako **bezrobotnych, którym udało się znaleźć pracę w ostatnim roku**. W większości były to osoby w średnim wieku (tabela 4.36). Najwięcej z nich znalazło pracę jako robotnicy lub pracownicy usług.

Tabel 4.36. Osoby pracujące, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy były przez co najmniej miesiąc bezrobotne, w podziale na wiek i wykonywany zawodów (w %)

Kategoria		%
Wiek	18-24	19
	25-34	36
	35-49	31
	50-59/64	13
Zawód (ISCO-1)	1 kier	1
	2 spec	6
	3 sred	8
	4 biur	9
	5 uslu	19
	6 roln	7
	7 rob-w	17
	8 oper	9
	9 rob-n	24
Ogółem	%	100
	N	389

Źródło: BKL – Badanie Ludności 2013.

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) jest agencją rządową podlegającą Ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Powstała na mocy ustawy z 9 listopada 2000 r. Zadaniem Agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich. Od ponad dekady PARP wspiera przedsiębiorców w realizacji konkurencyjnych i innowacyjnych przedsięwzięć. Celem działania Agencji jest realizacja programów wspierających działalność innowacyjną i badawczą małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), rozwój regionalny, wzrost eksportu, rozwój zasobów ludzkich oraz wykorzystywanie nowych technologii. Misją PARP jest tworzenie korzystnych warunków dla zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki poprzez wspieranie innowacyjności i aktywności międzynarodowej przedsiębiorstw oraz promocja przyjaznych środowisku form produkcji i konsumpcji. W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007-2013 Agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie działań w ramach trzech programów operacyjnych – Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej.

Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (CEiAPP UJ) zostało utworzone w 2008 r. jako uniwersytecka autonomiczna jednostka naukowo-badawcza. Głównym obszarem działalności Centrum jest współpraca z administracją publiczną – zarówno centralną, jak i regionalną – w zakresie ewaluacji i analizy polityk publicznych oraz ich metodologii. Działalność Centrum obejmuje usługi edukacyjne oraz prowadzenie badań naukowych i stosowanych, prac eksperckich i analitycznych skierowanych przede wszystkim do sektora administracji publicznej różnych szczebli. W ciągu kilku lat działalności pracownicy i eksperci Centrum realizowali liczne projekty dla instytucji administracji centralnej – Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Ministerstwa Finansów, Kancelarii Premiera Rady Ministrów, Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Pracodawców RP. Przez cały czas Centrum współpracuje również z instytucjami regionalnymi – Wojewódzkim Urzędem Pracy w Krakowie, Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego oraz innymi ośrodkami naukowymi i badawczymi – Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie, Małopolską Szkołą Administracji Publicznej czy Wojewódzkim Urzędem Statystycznym w Krakowie.

ISBN 978-83-7633-213-0

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości
ul. Pańska 81/83, 00-834 Warszawa
tel. + 48 22 432 80 80, faks: + 48 22 432 86 20
biuro@parp.gov.pl, www.parp.gov.pl

Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego
ul. Grodzka 52, 31-044 Kraków
tel./faks: + 48 12 663 17 92
ceapp@uj.edu.pl, www.ceapp.uj.edu.pl